

BŐHM KÁROLY

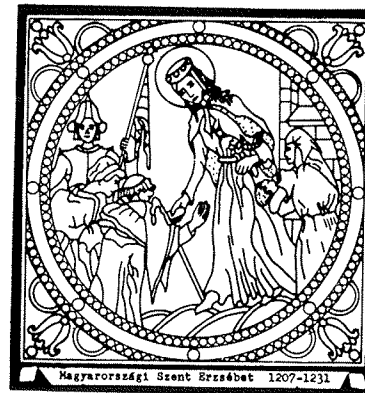
PÁPAI PRELÁTUS

ÉLET- ÉS KORRAJZA

1885—1907

ÍRTA:

KÁRPI FERENC A.

CLEVELAND, OHIO

1991

A fedőlapon:
*A Szent Erzsébetről elnevezett
első római katolikus magyar templom Amerikában.
Épült 1893-ban.*

400 87. 968

2014

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánlás	7
Előszó	9
Bemutató	11
Bevezető	13
Ismertetés	17
A háttér	19
Szervezkedés	21
Vasárnapi értesítő	25
Utazás — Keresztény oktatás	29
Gázvilágítás	80
Rendkívüli ünnepek	83
Eredmények	92
Hűséges pásztor	98
Az 1907 — 1932 évek	107
Emlékművek és emléktárgyak	111
Rövid történet angolul	113
Források — Utalások	119

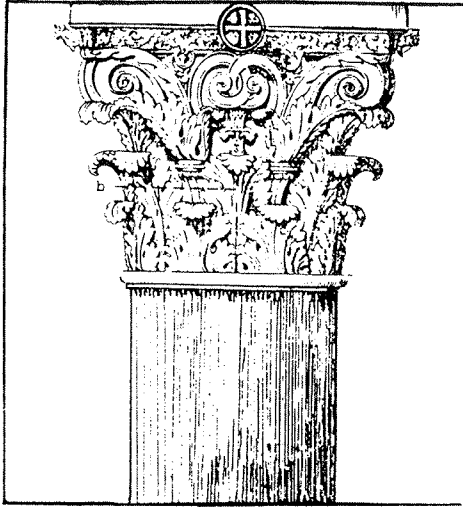

AJÁNLÁS

*Könyvemet hála- és tiszteletadással
a Szent Erzsébet Egyházközség százéves fennállásának
megünneplésére ajánlom.*

1892—1992

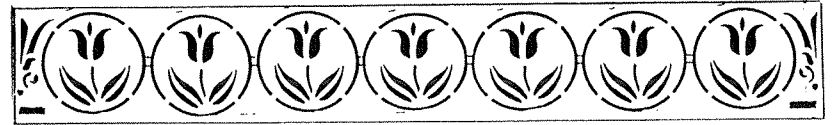
—A szerző

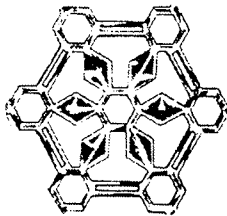
*A Szent Erzsébet templomot belül tizennyolc
ilyen római korinthus-féle kőoszlopfő díszíti.
A templom stílusa reneszánsz.*

*A második Szent Erzsébet templom.
(épült 1918—1922)*

*A Szabadság-szobor avatása
1886. október 28.,
javítása és újraavatása
1986. július 4.*

ELŐSZÓ

A Böhm Károly című könyvnek a szövegét hivatalos és megbízható források alapján írtam meg. Értékesebbé teszi könyvünket az, hogy a Böhm Károlytól örökölt, különösen az útleírásai tartalmazzák a könyv nagyobb részét. A könyv egyéb tartalmát, mely magyar bevándorló elődeink történetéről szól, bevezetésekkel, megjegyzésekkel és személyi hozzászólásokkal bővítettem.

Minél többet tudunk Böhm Károly életéről, annál jobban megismerjük az Amerikai Egyesült Államokba bevándorolt magyarok történetét.

Kétségtelen, hogy mind aki a könyvet olvas, mind aki megírta, Böhm Károly szolgálatát elismeri, szívén viseli, és hálálkodik a jó Istennek érte!

Köszönetet mondok azoknak, kik bármiképp lehetségessé tették ennek a könyvnek a kiadását, különösen Körmöczy Zoltánnak, aki segítségemre volt munkám összeállításában. Köszönet Ft. Hernádi Mártonnak is, a toledói Szent István templom plébánosának, aki Böhm Károly eredeti kézírataiból adott nekem. Ezt az értékes gyűjteményt ott a plébánia lakásában találtuk meg.

A szerző

BÓHM KÁROLY
PÁPAI PRELÁTUS

BEMUTATÓ

Bóhm Károly

„Mert hát, szent Istenem, üdvözülni mégis csak mindegyikünk akar! Minek születünk különben a világra, s minek bajlódunk itt?”¹

— *Bóhm Károly*

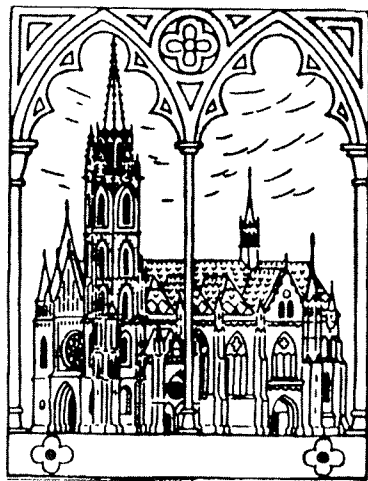
Ez a rövid életrajz Bóhm Károlynak az amerikai bevándorlása előtti szakaszát ismerteti. Az 1926. év után írta Eördögh Elemér prelátnak a toledói Szent István templom akkori plébánosa.

„Bóhm Károly 1853. január 13-án született Hont megyében, Selmezbányán, atyja Bóhm Károly, anyja Urbanszky Julianna. Hatan voltak gyermekek: Károly, Ignác, János, Vilmos, Anna és Alojzia, ki utóbb Mária Nostrán mint apáca halt meg és az ottani temetőben pihen.

Károly az elemi és hat gimnáziumi osztályt a piaristáknál Selmezbányán végezte. Ekkor édesatyja a család határtalan fájdalmára meghalt. A gimnázium 6. osztályának sikeres befejezése után már Esztergomban tanult a szemináriumban, ahol a 7. és 8. osztály végeztével az érettségi vizsgát kitűnő eredménnyel tette le. Elismerésül a főpásztor Bécsbe küldte a szorgalmas és tehetséges ifjút a világhírű Pázmáneumba. Ezen idő alatt osztálytársa volt Csernoch János, aki 1913-tól 1927-ig Magyarország hercegprímása volt.

Bóhm Károly 1876. július 6-án az esztergomi bazilikában boldogemlékű Simor János bibornok, Magyarország hercegprímása által áldozópappá szenteltetett. Két hét múlva megtar-

totta első szentmiséjét az akkori pótrusbányai templomban. Rövidesen Mária Nostrán a női fegyintézet lelki igazgatója mellé került káplánnak. 1876. augusztus 11-től egész 1880. március 19-ig részben Brüll Antal plébános mellett is segédkezett. A főpásztora 1882. március 19-én a nyitramegyei Nagy Módróba küldte plébános helyettesnek, hogy ugyanakkor Kis-Modró és Laka leányhitközségnek a gondját viselje. 1880. január 31-én Mária Nostrának adminisztrátora lett, és utána június 25-én az igazságügy miniszter mint kegyúr felterjesztésére — plébános. Vaszary Kolos hercegprímás 1892. július 17-én írta alá az elbocsátó levelet, mellyel Böhm Károly 1892. december 1-én Clevelandba érkezett.”

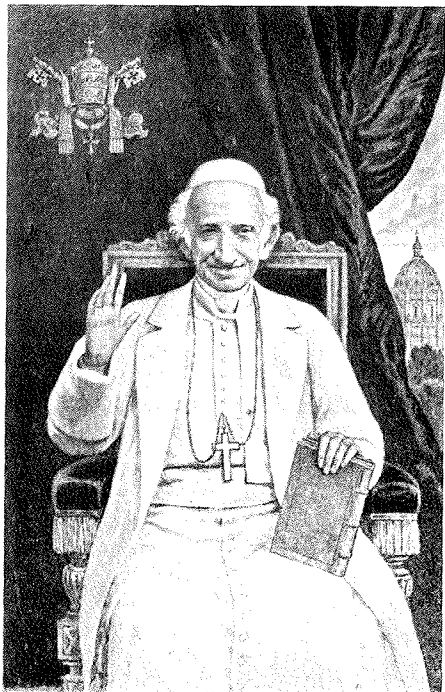
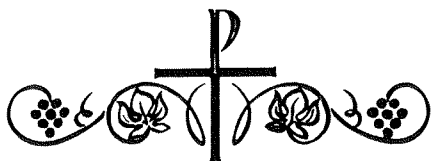
BEVEZETŐ

„Bemegyek a kápolnába és elimádkozom a Hétfájdalmú rózsafüzért”. (Lásd 86. oldal.) És bemenvén letérdelt és imádkozott és győzött. Az ég meghallgatta Ft. Böhm Károlyt és elküldte az annyira óhajtott tanerőt, a még lábadozó orsolyarendi Klotild nővért.

Böhm Károly mint igazi missziós pap vállalta, amikor idejött, az ismeretlent anélkül, hogy az anyagiak érdekelték volna.

Munkája megvalósításában nem ismert akadályt. A megérkezés utáni napon már misézett. Mivel magyarjai a templomból, aminek fölépítéséhez anyagilag és munkával is hozzájárultak, kikényszerültek, kápolnát kerített. Rögtön hozzáfogott a Szt. Erzsébet egyházközség megszervezéséhez. Anyagi alapot teremtett és három hónap alatt felépült az első magyar, római-katolikus templom, első az amerikai kontinensen, a buckeyei Szent Erzsébet templom.

Mivel magyar katolikusok nemcsak Ohio-ban, de Pennsylvaniában, West Virginiában is éltek, időt szakított itteni munkája mellett azok felkeresésére is. Utazott vonaton, szekéren, az apostolok lován, hogy azokat is részesítse a régen nélkülözött lelki gondozásban. Egy ízben fél éjszakát gyalogolt ismeretlen vidéken. Véletlenül egy magyar családra talált. A családfővel további órákon át, küszködve a természetformálta szűz terepen, további féltucat családra sikerült bukkannia. Pihenés nélkül megkezdte a gyóntatást. Hajnalban misét mondott, hogy hívei a régen nélkülözött és annyira óhajtott, a minden erő for-

Őszentsége XIII. Leó pápa 1883-ban a vatikáni levéltárat megnyitotta. 1891-ben a „Rerum novarum” enciklikáját kiadta, mely által a kapitalista rendszerben a bérmunkások jogait kétségtelenül tanította. 1886-ban szólt Buda visszafoglalásának 200. évfordulóján. 1896-ban történt a honfoglalás millenniuma. 1896-ban a Magyarok Nagyasszonya ünnepét Vaszary hercegprímás kérésére létesítette.

rását kisugárzó oltáriszentségben részesülhessenek munkámenet előtt.

Ilyen módon esketett, keresztelt, temetett. Oktatott, prédikált, tanított. Közben hitbuzgalmi értesítőt szerkesztett, a „Magyarországi Szent Erzsébet Amerikai Hírnöke” címmel. Értesítőjét nyomtatva juttatta el híveihez, hogy a nagy távolságon is összefogva, oktathassa őket. E munkája is úttörő volt, mert a többi egyházközségek, csak a harmincas években adtak ki sokszorosított heti értesítőket.

Ezt az életrajzot Ft. Kárpi Ferenc, a clevelandi Szent Imre Egyházközség Pástor Emeritus írta és állította össze, aki ismerte Bőhm atyát, és áldozott abból a kehelyből, amit a prelátus leggyakrabban használt.

Mi, akik 60 évvel későbbben érkeztünk ide új hazánkba, különösképp tudjuk értékelni Bőhm Károly nehézségeit. Neki a szerteszóródott nyáját, hitsorsos honfitársait kellett visszatelelni az oltár köré, egy családba.

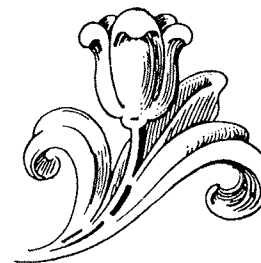
Nehéz volt, nagyon nehéz volt.

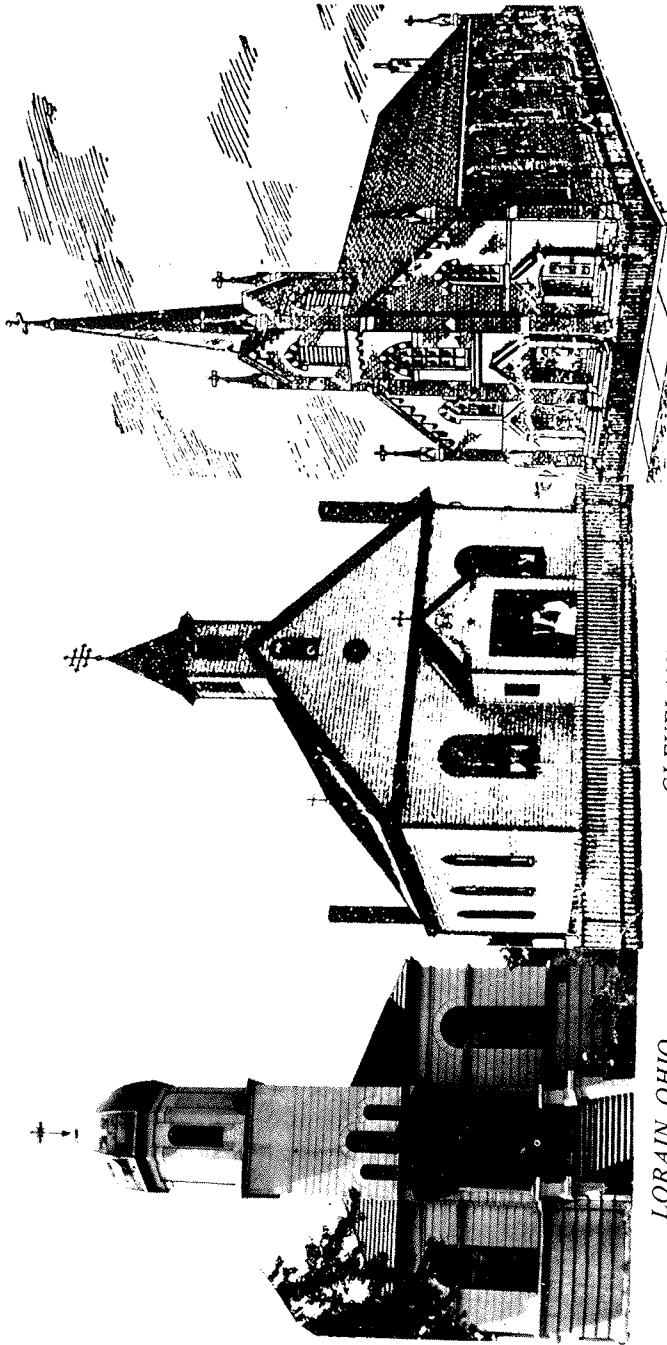
Nekünk is! Mindenünket pótolni kellett, hogy az otthon tűzhelyét újra feléleszthessük és köré telepíthessük a családot.

Nehéz volt, ez is nagyon nehéz volt.

De úgy az ő, mint a mi munkánkat ugyanaz a kéz segítette és áldotta meg, az Úré.

Körmöczy Zoltán

LORAIN, OHIO

Római szertartású magyar egyházközség,
alakult 1890-ben.

Temploma épült 1905-ben.

CLEVELAND, OHIO

Bizánci szertartású magyar egyházközség,
alakult 1892 augusztusában.

Temploma épült 1893-ban.

CLEVELAND, OHIO

Római szertartású magyar egyházközség,
alakult 1892. december 11-én.

Temploma épült 1893-ban.

ISMERTETÉS

A tizenkilencedik század nyolcvanas éveiben sokan vándoroltak Magyarországból az Amerikai Egyesült Államok Cleveland városába.

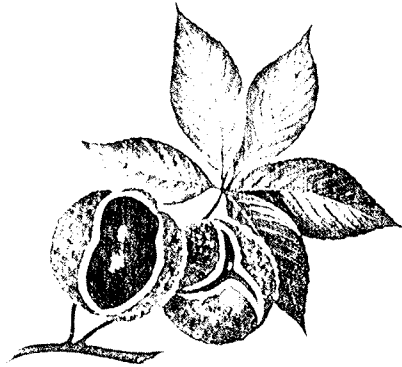
Egy nemrég bevándorolt magyar találkozik egy már itt lakó honfitársával és kérdezi tőle: „Hol van itt a magyar katolikus templom?” A válasz: „A South Woodland és a Bismarck utca sarkán.” 1904. december 1. után a válasz így hangzott volna: „A Buckeye Road és az East (kelet) 90. utca sarkán.” A válasz azért változott meg, mert az imént említett évben érvényesült az utcák megnevezésének egy új rendszere.

Az illetékes hatóságok végrehajtott terve szerint a kelet—nyugati irányban fekvő utcák neve: egy főnévből és utána az „Avenue” szóból áll. Az észak—dél irányúak számozottak és hozzáteszik a „Street” szót. A közbeeső utcák ugyanis főnévből és a „Road” szó hozzáadásából ismerhetők fel. Ezért most a Buckeye Road és a 90. utca a válasz.

A sok, valamikor „Buckeye-vidéken” honos magyart valószínűleg érdekli az is, hogy az E. 79. utcát a változások előtt „Madison Avenue”-nak hívták, az E. 116. utca neve pedig „Rice Ave.” volt. Erre különben a ma is fennálló „Harvey Rice” elemi iskola is emlékeztet, ahol az évtizedek folyamán százával tanultak a magyar gyermekek.

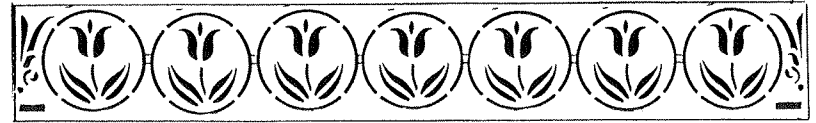
Érdekes, hogy az újonnan bevándorolt magyar a „Buckeye”-t úgy ejti ki magyarul, mint a legbennszülöttebb amerikai, ti. „Bakáj” hangzással. Vannak, akik szinte gúnyolódva azt állították, hogy „Butszkaj” volt a szó-kiejtés, de ez nem igaz.

Cleveland majd minden magyar lakójának van valamilyen kapcsolata a „Buckeye” negyeddel, ahol annak idején örömmel laktak honfitársaink. Az itt új életet kezdő magyarnak három egymástól elválaszthatatlan fogalom vésődött emlékezetébe. Ezek: kimondottan maga Buckeye-negyed, a Szent Erzsébet templom és annak első plébánosa, Bóhm Károly magyar pap.

VADGESZTENYE

Ohio államnak 1803 óta van hivatalos pecsétje. Később kiválasztások után lett állami zászlója, madara, drágaköve, virága és fája, és pedig az amerikai vadgesztenyefa. Az állam őslakói, az indiánok nagyon hasonlónak ismerték fel látszatában a vadgesztenyét és a szarvas, ti. a bak szemét, melyet „hetuck”-nak hívtak. Ez a szó bakszemét jelent. Angolul pedig a szem „eye”. „Buckeye Road” Cleveland város volt magyar negyede főutcájának a neve, magyar betűzéssel olvasható: „bakáj”.

A HÁTTÉR

Miért Clevelandban alapította meg Ft. Bóhm Károly tevékenységének központját? Mert a XX. század elejét megelőző években sok magyar és tót vándorolt Clevelandba a magyar királyság területéről. A bevándorolt tótok közt papok is voltak. Az egyik, a tót származású Ft. Furdek István 1885-ben egyházközséget szervezett a tótok és a magyarok részére. Ennek első plébánosa, Ft. Martvon János vezetése alatt 1888-ban fatemplom épült a Holton utca egyik telkén, és 1891-ben iskola. Ebben a Szent Lászlóról elnevezett templomban mind tótul, mind magyarul tartották a szentbeszédet. Akkor persze a miséket még latinul mondták.

Rövid idő múlva a magyarok létszáma annyira megnőtt, hogy szükségessé vált számukra a külön egyházközség és templom. Az egyházmegye püspöke, Mt. Horstmann Ignác jóváhagyta törekvésüket, de nyilatkozatában kikötötte, hogy templomépítést csak akkor engedélyez, ha sikerül neki az új egyházközség élére magyar plébánost kineveznie.

Itt kell megemlítenem, hogy magyar testvéreink ekkorra már felépítették a „Magyar Házat”, amely társadalmi és kulturális központjuk volt. A tagok közt sok legény, leány és fiatal házaspár volt, de sok olyan házas férfi is, akinek felesége, esetleg családja az óhazában maradt. Abban az időben sokan jöttek Amerikába letelepedési szándék nélkül, csupán pénzszerezés céljából. Sajnos, korábbi nevelésüktől elpártolva gyakran a verekedésre és a túlzott italozásra fordult szórakozásuk. Természetesen a komoly, főként családostól el akarta kerülni a rossz hírnév továbbterjedését, tudván, hogy már a me-

gyéspüspök, Mt. Horstmann Ignác is foglalkozott az erkölcsesség beszüntetésével. Evégre őméltósága 1890-ben ezen szavakkal kérte a magyarság hercegprímását, Simor Jánost, Esztergom érsekét, hogy sürgősen küldjön papot Clevelandba: (latinul) „Miserere animarum istarum ex tua regione; peribunt omnes sine tuo numine”, ami magyarul annyit tesz, hogy: „Könyörülj ezeken a te vidékedről való lelkeken; segítséged nélkül elvesznek mind.”²

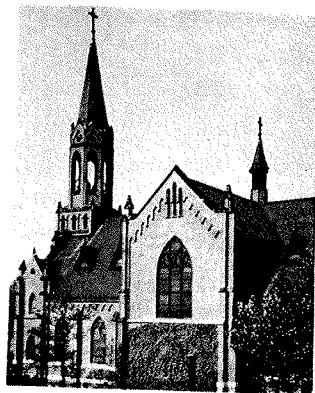
Miért Bóhm Károlyt nevezte ki a bíboros az amerikai küldetésre? Kétségtelen, hogy döntéséhez hozzájárult, amit Ft. Tóth József O.F.M. elmondott egy ünnepi díszbéd alkalmával. Az ő értesülései jók és megbízhatóak voltak, minthogy gyermekkorától ismerte Bóhm Károlyt. Eördögh Elemér prelátus, a toledói Szent István templom volt plébánosa is nyilatkozott, mégpedig írásban: „Bár többen is pályáztak, de mert a többiek mind a működési terület anyagi helyzetének kiismerésére fektették a fősúlyt, — míg Bóhm plébános erre nem is gondolt —, a főegyházmegyei hatóság választása reá esett.”

Cleveland, O. Julius
 hó 2-én napján 1888.

Examenem bizonyítom, hogy
 Paulus Andor és Horváth
 István felvonnak hátul-
 ma a pénzét a Szent
 László magyar katolikus
 templom javára. Az em-
 litett urak kötelesek
 minden megkapott összeget
 utalványt adni.

Fürdeke István
 par. pap.

Ezt a clevelandi Szt. Erzsébet plébániai lakásában talált Ft. Fürdeke István kéziratot Ft. Antal Andrásnak és Ritly Endrének köszönhetem.

A clevelandi Szt. László egyházközség második temploma. 1970. augusztus 8-án leégett.

SZERVEZKEDÉS

Ft. Bóhm Károly 1892. december 1-én érkezett Clevelandba. Hívei meleg testvéri szeretettel fogadták annyira óhajtott lelkipásztorukat, aki igaz keresztényi nívóra emeli községük életét. Az egyházmegyei hatóságot kereste fel először, ahol szeretettel fogadták és megfelelő felvilágosítással, tanácsokkal látták el. Ezután egyelőre a ferencesrendi atyák Szent József Egyházközségénél szállt meg, ahonnan másnap, december 3-án a magyar „kisnegyedbe” ment és Weizer János akkori fűszerkereskedővel — később bankár — tett látogatást³. A magyarok nagyszámú részvételével december 11-én, Advent harmadik vasárnapján a Szent József Árvaház kápolnájában mondott szentmisét. Ezen a napon alakult meg a Szent Erzsébet Egyházközség.

„Az új plébános a ‚Szabadság’ 1892. december 15-i számában értesítést tett közzé, hogy a legközelebbi istentisztelet még a Szent László templomban lesz, de azután nincs helyük ott többé a magyaroknak. Az értesítés szerint a szlávok megfizetik az ezer dollár kártérítést, s visszaadják a magyarok által szerzett harangot. ‚Minekünk templomot kell előteremtenünk’ — mondja az értesítés, — ‚a saját erőnkől, hogy az magyaroknak neveztessek s mint magyar egyházközség temploma szerepelhessen, s annak a közössége a világ előtt a magyar nemzetet hamisíthatatlanul képviselhesse’.”⁴

Nézzük meg, hogy annak idején, a kezdetekor a katolikus magyar egyházközségek milyen időrendben alakultak arra célozva, hogy közülük melyiket illeti a kiváló megnevezés, hogy az „első”. Ez a meghatározás, hogy „első”, némi magya-

rázatra szorul. Azért, hogy egyszerűen dönthessük el ezt a kérdést, két idevonatkozó ténytet megvizsgálunk. Az egyik az, hogy az egyházközség melyik évben alakult. A másik: mikor épült az egyházközség temploma?

* * *

A LEGKORÁBBI EGYHÁZKÖZSÉGEK ALAPÍTÁSÁNAK IDŐPONTJA:

- 1890-ben:** Szent László — Lorain, Ohio
Latin szertartású; clevelandi egyházmegyében; az első magyar katolikus egyházközség egész Észak- és Dél-Amerikában.
- 1892. augusztusban:** Szent János — Cleveland, Ohio
Bizánci szertartású.
- 1892. december 11.:** Szent Erzsébet — Cleveland, Ohio
Latin szertartású; clevelandi egyházmegyében.

A TEMPLOMOK ÉPÍTÉSÉNEK IDŐPONTJA

- 1893-ban:** Szent Erzsébet — Cleveland, Ohio
Az első magyar katolikus templom (épület) egész Észak- és Dél-Amerikában. Ezt a templomot lebontották. Helyére épült 1918—1922-ben egy második.
- 1893-ban:** Szent János — Cleveland, Ohio
Ez már nem létezik. Utoljára Solon, Ohióban építették templomukat.
- 1905-ben:** Szent László — Lorain, Ohio
Ez az eredeti templom mind a mai napig használatban van.
(Ft. Török István „Katolikus Magyarok Észak-Amerikában” című könyvében, 1978, megadja minden katolikus római szertartású templom alapításának az évét.)

MAGYAR—TÓT EGYHÁZKÖZSÉGEK ALAPÍTÁSÁNAK IDŐPONTJA

- 1882-ben:** Szent József — Hazleton, Pennsylvania
Latin szertartású; scrantoni egyházmegyében; Magyarországról bevándorolt polgárok által alapított katolikus egyházközség. Ez az első egész Észak- és Dél-Amerikában.
- 1885-ben:** Szent László — Cleveland, Ohio
Latin szertartású; clevelandi egyházmegyében.
- 1891-ben:** Szent Erzsébet — New York városban
Latin szertartású.

Folytatom magyarázatomat: A loraini magyarok kétszer szervezkedtek templom építésére. 1890-ben kezdték avval az elhatározással, hogy a templom védőszentje Szent István király lesz, de mert vitatták azt, hogy a város déli vagy keleti területén építsék-e a templomot, az építkezés elmaradt. Végül a város déli részén építették fel a Szent László tiszteletére elnevezett templomukat.

A bizánci szertartású Szent János Egyházközséget Ft. Csurgovics János szervezte meg Clevelandban. Három évvel később Lorain Ohioba költözött, s ott egy második egyházközséget alapított. A templom védőszentjének Szent Mihályt választotta.

Tisztelendő Böhm Károly készségesen vett részt a loraini Szent László Egyházközség megalapításában annak ellenére, hogy súlyos és komoly feladat kötötte le otthon, Clevelandban. Itt is elindult a templomépítési mozgalom. Megszervezte és végrehajtotta.

Telkeket vásárolt, 1893. január 21-én kettőt, február 2-án a harmadikat és március 22-én a negyediket.

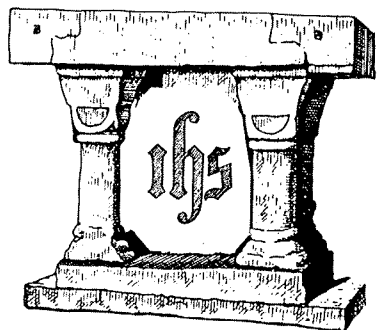
„... A plébános és a négy első kurátor: Kuzma András, Pipi József, Szedlák Imre és Juhász János több lelkes magyarral addig fáradoztak, míg végre siker koronázta, de nem csekély tövis árán, a buzgó fáradozást. 1893. június 4-én letették a Szent Erzsébet templom alapkövét...”⁵

A 48 láb széles, 100 láb hosszú, palával fedett egytornyú templom vörös téglából épült, a gót stílus erősen egyszerűsített változatában. A nyolcszáz ülőhelyre berendezett templom 16 ezer dollárba került. Hírek szerint a fából készült főoltárt Magyarországról hozatták. Sajnos, a közvetlen utódok — sem papok, sem hívek — nem gondoltak arra, hogy a közvetlen elődeik, az úttörők vagyonának a jövőben történelmi értéke lesz.

Szomorúan kell megemlítenem, hogy ezekből ma már alig létezik valami. A nemtörődömség és tudatlanság miatt elvesztek.

Amikor a jelenlegi Szent Erzsébet templom megépült, a ma már történelmi emlékműnek számítható oltár az akkori új Szent Margit templomba került. Később az új és nagyobb Szent Margit templomba helyezték el. Amikor pedig annak új oltára elkészült, emez megsemmisült, eltűnt, sorsa ismeretlen.

A sors jóvoltából két harang ma is rendeltetési helyén, a Szent Erzsébet templom tornyában található. A padokból is van még. Egy kisméretű, fából faragott művészi szobor, amely Jézus megkeresztelését ábrázolja, jelenleg a Szent Margit egyházközség tulajdona. Az első keresztelőkutat díszítette, mely mind a Szent Erzsébet, mind a Szent Margit templomban ezrek, többnyire honfitársaink gyermekei megkeresztelésének volt tanúja. Őrizzük meg jobban! Sajnos, maga a kút tűzvész áldozata lett.

VASÁRNAPI ÉRTESÍTŐ

A plébánosok csak a sokszorosító gép elterjedt használata után adtak híveik kezébe heti nyomtatott értesítőt. (Pl. a clevelandi Szent Imre templomban 1965 virágvasárnapján az elsőt.) Böhm Károly korát megelőző gondolkodású, lelkületű pap, már 1894-ben nyomdában készült közlőnyt szerkesztett. Az első szám október 24-én jelent meg, amelyben írta: „Szándékom hetenkint egy számot adni négy levél vagy nyolc oldal tartalommal. — A vasárnapi szentlecké és evangélium szövegének közlése és megmagyarázása, hit- és erkölcsani, bibliai, egyháztörténelmi cikkek, meg szentek életéből való olvasmányok folytatólagos összefüggésben, meg itt-ott egyéb közhasznú dolgok fogják képezni tartalmát, hogy az anyaszentegyház szellemi kincséből az én nemzetem is részesüljön. Templomunkra való adakozások is nyugtáztatni fognak benne,”⁶. Itt nem említette, de leveleit is közölte a Hírnök. Munkaköreinek kialakulása hozta meg, hogy a nagy amerikai szóránymagyarokat is személyesen meglátogatta a papi szolgálata és szervezkedések érdekében. Levelei két célt szolgáltak: azokkal, akiket meglátogatott, fenntartotta a kapcsolatot és megerősítette; a másik: minden olvasója értesült a történekről.

A Hírnökben gyakorlati tanácsokkal is segítette híveit: hogyan írják lakcímüket angolul, az itteni forma szerint; miként olvashatják magyar betűk hangzásával és használatával könnyebben az angolt, hogy ne változtassák meg nevük betűzését utánozva az angol hangzást, nehogy később a hivatalokban nehézségek legyenek miattuk. Gyónásra a legszüksége-

MAGYARORSZÁGI
SZENT ERZSÉBET AMERIKAI HIRNÖKE.

II. évfolyam.

1896. November 20.

52-ik szám.

Szerkesztő Böhm Károly, rom. kath. magyar plébános Cleveland-ban, Ohio.

The "Magyarországi Szt. Erzsébet amerikai Hírnök" is the only religious magazine published in the Hungarian language in the U. S. Official Organ of the St. Elizabeth Church.

PUBLISHED BY
REV. CHARLES BOEHM,
198 S. Woodland Ave.
CLEVELAND, O.

TERMS OF SUBSCRIPTION:
One year, \$1. Six months, 50 Cts.
Single copies, 5 Cents.
WEEKLY MAGAZINE.

Entered at the Post Office of Cleveland, O., as Second Class matter.

PÜNKÖSD UTÁNI 26-ik [UTOLSÓ] VASÁRNAPRA.

Lecské és Evangéliom a múlt évi Hírnök 52-ik sz.

EGYHÁZ NAPJÁRA.

Lecské (Szt. János Jelenései k. 21, 2—5).

Ama napokban láttam a szent yárost, az új Jeruzsalemét Istentől le szállni az égből, felkészülve, mint a férjének fölékesített menyasszony. És hallottam nagy szótartot a királyi székből ezt mondani: Ime az Isten hajléka az emberekkel, s velök fog lakni. Azok az ő népe lesznek; ő pedig, az Isten, velök lesz az ő Istenök; és letöröl majd Isten minden könyvet szemeikről, és halál továbbá nem lesz, sem bánat, sem jajgatás, sem fájdalom nem lesz többé; mert az előbbiek elmúltak. És monda, a ki királyi széken ül vala; Ime mindenekeket megújítok.

Evangéliom (Szt. Lukács 19, 1—10).

Az időben Jézus bemenvén Jerikhóban járkált. És ime egy Zakheus nevű férfi, ki a vámosok közt főnök és gazdag vala, kívánta látni Jézust, ki legyen, de a sereg miatt nem láthatta, mert alacsony termetű vala. Előre futván tehát, fölment egy vad fügefára, hogy lássa őtet, mert arra fogott elmenni. A mint a helyre érkezett, föltekintvén Jézus; látta őtet és monda neki: Zakheus, sietve szállj le, mert ma nálad kell szállásolnom. Ki sietve leszált, és örömmel fogadta őt. Ezt látván, mindnyájan zugolódtak mondván: hogy bünnös emberhez szállott. Zakheus pedig állván, monda az Urnak: Ihol Úram, jószágomnak felét a szegényeknek adom, s ha valakit valamiben megcsaltam, négy annyival megtérítem. Mondta neki Jézus: Ma üdv szereztetett e háznak, mivelhogy ő is Ábrahám fia. Tudniillik az ember fia eljött keresni és megmenteni azt, a mi elveszett.

Böhm Károly egyik „Hírnökének” címoldala

sebb angol szavakat ismertette meg velük gondolva arra, hogy magyar pap hiánya esetén is tudjanak győzni.

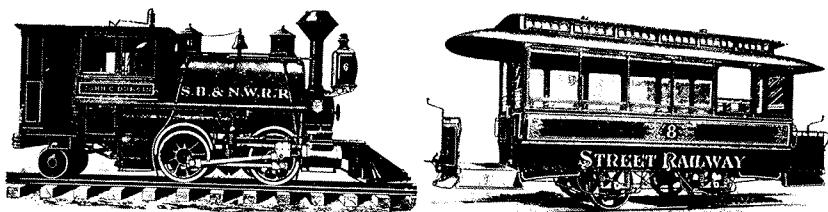
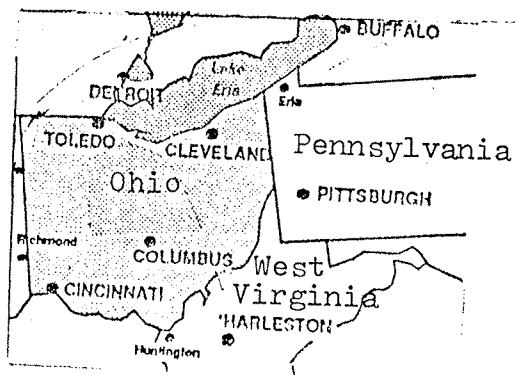
A plébános „Magyarországi Szent Erzsébet Amerikai Hírnök” címen adta ki az értesítő lapját. Egyéb közlönnyökkel és lapokkal való közreműködésének köszönhetően a Hírnök új fejlődésnek indult. 1901. június 26-ától egyesült az akkor megindított Katolikus Magyarok Vasárnapja c. hetilappal, illetve még öt évig annak hasábjain jelent meg a Hírnök. (1940 óta pedig Erdélyi Ferences atyák szerkesztik a hetilapot. 1940-től 1960-ig Clevelandban volt a nyomda a Lorain utcai címen. 1960-ban költözött Youngstownba s az ott lévő nyomdájukból postán küldik az előfizetőknek.)

A Hírnöknek 1894. december 1-től 1896. október 30-ig egybekötve mindenegyes száma, és a későbbben kiadott számokból is sok, egészen 1907-ig birtokomban van. Ennek a hiteles forrásmunkának köszönhetem, hogy Ft. Böhm Károly missziós munkáját, tevékenységét történelmi hűséggel tudom megírni röviden. Sokat idézek azonban Böhm Károly saját kézírataiból.

Szentbeszédeit olvasva tapasztalhatjuk, hogy az atya nagyon gyakran a nép mindennapi beszédét utánözva szót híveihez. Elterjedt szokásukká vált mind betűzéssel, mind kiejtéssel bizonyos angol szavakat magyarosítani. Pl. „fortdzsuláj” — Fourth of July, július negyedike, a szabadság ünnepe; „lébrdé” — Labor Day, a munkát tisztelő ünnep; „kaunti” — county, megye, kerület; „bász” — boss, felelős, főnök, vezető; „vesztszajd” — Westside, nyugati oldal; „biznisz” — business, üzlet; „bucseros” — butcher, mészáros; „stóros” — store-keeper, bolttulajdonos; „marcsolni” — to march, felvonulni; „pléz” — place, hely, telep; „burdos” — boarder, lakó, aki teljes ellátást fizet; „fikszolni” — to fix, javítani; „sztrítkaré” — street car, villamos; „megbitolni” — to beat, győzni; „peda” — pay day, az a nap, amikor a munkás a munkabérét megkapja. Itt-ott most kevésbé ismert szavakat is használt, pl. res-

tel helyett röstell, pénztárca helyett bugyelláris, és rukkol, fotografus, fabatka. Ráadásul sokszor használ kicsinyítő meg becéző képzőket, mint templomocska, templomka, lapocska. Ebben és ilyen esetekben a magyar nyelv tisztaságával a plébános nem törődött.

Első kiadásakor (Magyarországi Szent Erzsébet Amerikai) Hírnökének évi árát Ft. Böhm Károly csak egy dollárban állapította meg. Egy példány 5 cent, a postai házhozszállítás nem egészen 2 cent volt. Mindjárt a kezdéskor 1020 előfizetője volt. Ebből 320 volt clevelandi és 700 az Államok más vidékeiről, mint New York, Tonawanda, NY — Trenton, NJ — Chicago, South Bend, South Betlehem, IL — KcKeesport, Beaver Falls, PA — Pocahontas, VA — South Norwalk, CT — St. Louis, MO — Toledo, Lorain, Fairport Harbor, Ashtabula, Dillonvale, Kelly's Island, Blatchford, OH.

Böhm Károly idejéből való járművek

UTAZÁS — KERESZTÉNY OKTATÁS

Lelkipásztorunk híveinek egy része közel, más része messze, sőt nagyon messze lakott tőle, de a távolság kérdése megoldásra talált azzal, hogy a Hírnök olvasóinak száma szaporodott, segítve törekvéseit, melyeket ezen szavakkal fejezett ki:

„Én az anyaszentegyház szellemi kincstárát, mely az angol vagy egyéb itt elterjedtebb nyelv nem bírása miatt számodra zárva van, számodra megnyitni akarom, apád anyád nyelvén, éspedig hétről hétre, veled közölni akarom, amit a Kath. anyaszentegyház Isten nevében, Isten dicsőségére s halhatatlan lelkeink üdvösségére, a világ összes öt részében hirdet, vagyis szerkeszteni szándékozom egy te neked való, vallásos tartalmú folyóiratot...”⁷

Nemcsak lapja, a Hírnök révén oktatta híveit, hanem a „plézeken”, otthonukban, gyülekező helyeiken, helybéli templomaikban is felkereste őket. Így időnként el kellett hagynia clevelandi híveit. Lapja 1896. július 17-i számában írta:

„HÍRÜLADÁS. — Július 20-án reggel Dillonvaleba jövök gyóntatni, amit is az ottani, valamint a Laurelton-i, Long Run-i, Mingo Junction-i, Steubenville-i, Barton-i, Don-i és Maynard-i híveknek tudomásukra ezennel hozni sietek.”⁸

Akárhol laktak a nagy kiterjedésű Egyesült Államokban magyarok, előbb-utóbb nagy számban részesültek lelkipásztoruk gondozásában. Osztozva részesültek az isteni áldás jutalmában. Ő ment a híveihez, hívei jöttek őhozá.

Ugyanebben az évben újabb örömhírt közölt:

„Hamvazásszerdától a Szentháromság vasárnapig itteni szentegyházunkban szt. áldozáshoz járult 341 finemű s 332

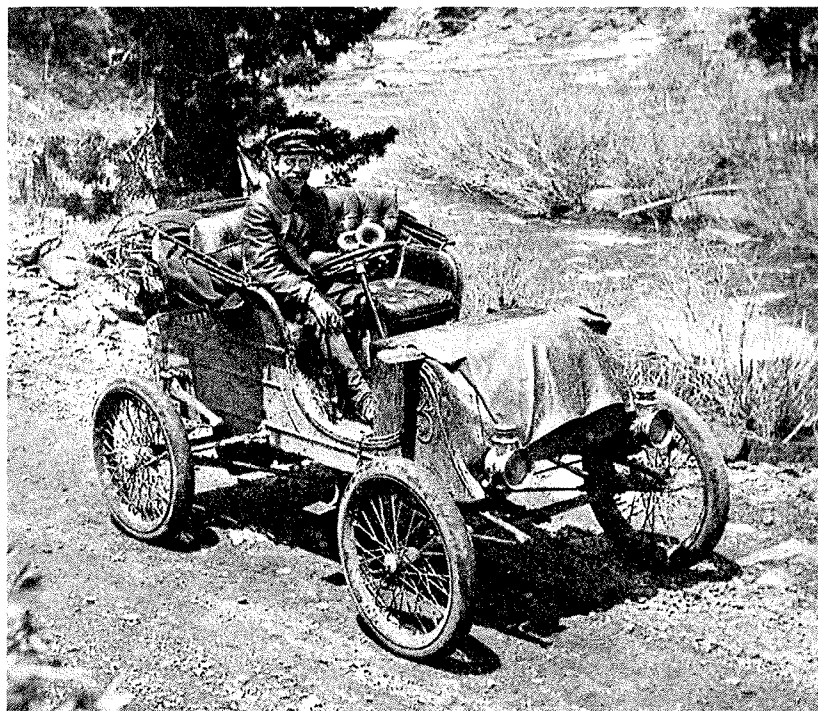
nőnemű, összesen 673. Fairporton 30 fi, 7 nő — 37, Lorainban 15 fi 11 nő — 26, Asthabulán 36 fi 29 nő — 65, E. Toledóban 40 fi 16 nő — 56, South Bendben 58 fi 50 nő — 108, Erieben 4 fi 4 nő — 8, South Norwalkon 57 fi 84 nő — 141, Pocahontasban 17 fi 7 nő — 24. Egész összegben 588 fi és 550 nő — 1138. Én reám nézve ugyan elég, de a magyarokra nézve, azok tényleges számát tekintve, nem. Megengedem, hogy egyiknél másiknál a körülmények úgy összejöttek, hogy lehetetlen volt nekik eljönni.”⁹

A számadat a hívek lángragyúlt hitét bizonyítja. Nagy távolságokra is gyalog járt a család a templomba. Autó akkor még nem volt. Az első 1886-ban Németországban gurult másfél mérföldes sebességgel. Az autók tömeggyártása az Egyesült Államokban 1908-ban kezdődött.

A South Bend-i magyaroknak az egyházközségük megszervezéséről írt:

„A legszebb emlék gyanánt vittem magammal azt a már régebben nálatok tett tapasztalatomat, hogy ti nem csak egy jövőben létesülő magyar hitközség reményében éltök, hanem hogy annak alapját is megvetettétek, mikor már előzetesen egy szorosán vett hitközségi szervezetet alakítottatok. Ennélfogva mint magyar hitközség, külön vasárnapi istentisztelettel léteztek, saját hitközségi tanáccsal bírtok, az ülőhelyeket magatok adjátok ki, a perselyt saját pénztáratok részére szeditek, a német plébános úrnak egyes ténykedésekért csak egyszerű, mint a német hitközség tagjai, nem dupla stólát fizettek, egyházi szolgálatait predikáción kívül, mint akár a németek, bármikor igénybe vehetitek, a német templomot, mintha csak sajátotok volna, használjátok, a más nemzetiségűek előtt becsülettel bírtok: s mindezért évenként a német hitközségnek 300 dollárt fizettek. — Tán soknak is látszik ez az összeg; pedig ha az itteni német sógoraink úgy rászorulnak a mi magyar templomunkra, s én számukra vasárnaponként külön miséző papot állítanék az oltárhoz, mi magyarok aligha

érnének be fenti összeggel. Ha a plébános úr mindenkitől külön székért követelne, akkor az többre rúgna, így pedig akár tízszer annyian volnátok, mindig egyformán fizettek. Hogy azonban ti már most képesek volnátok egy magyar pap számára valami tisztességes házat kivenni, parokiának bebútorozni, telket vásárolni, templomot építeni, vagy pedig a németekét bérelni, s a lelkipásztort fizetni: ezt alig hiszem. Hithűségtel s lelkesedéssel egy két hónapig kibírná ugyan, de nem soká. Azért a legelső teendője minden, a szent ügyet szíven viselő hívőnek itt a hitközségi szervezetet nemcsak eddigi terjedelmében fenntartani, de minden egyes magyar hívőt bele-

MÉRÉS TURISTA: Winton Alexander autójával Californiában a Yuba folyó partján. Az 1901. évben nem sikerült neki az országnak nyugati tengerpartjától a keleti tengerpartjáig autóját vezetnie, mert utazása közben Nevada államban autójáról leszakadt egy kerék. Két évvel később Jackson Nelson H. dr.-nak sikerült ugyanazt a tervezett utat 64 nap alatt megtennie. "Winton" után nevezett autót vezetett. ³⁹

vonni, hogy a hitközségi pénztár a rendes kiadáson fölül még egy 2-3 ezer dollár vagyona tegyen szert, s akkor azután belefogni a terv kivitelébe. Sőt hogy csak egy magyar káplán alkalmazásáról is lehessen szó, okvetlen szükség van némi tartalékoszrege a pénztárban. S azután bele lehet vonni a szomszédhelyek, esetleg Chicago magyarságát is, hogy a pap meghatározott időnkint oda is kijárván, ti azoktól is támogatásban részesülnétek. — Így edeseim. Vonjatok be a hitközségi szervezet kötelékébe minden egyest, hogy az fennállhasson és gyarapodjon; megválasztott tisztségviselőitekhez hűen ragaszkodjatok; mikor a megbízási idejük lejár, szabadságotokban és jogotokban van, őket újra alkalmazni, vagy alkalmasabbakkal helyettesíteni. De addig össze kell tartanotok. Mert ha felbomlik a szervezetetek, mi lesz a következménye? Az, hogy a száz és száz hívőből vagy 10-20 fog széket váltani s a német hitközséggel tartani, a többi pedig fog pap és templom és Isten nélkül a hitehagyottak gyászos sorsára jutni, mint az fájdalom oly számos helyen tényleg történik is. Tehát, South Bend, világíts továbbra is megkezdett jópéldáddal az amerikai magyarságnak.”¹⁰

„Üdvözet a Toledói híveknek” címmel kezdi a nekik írt levelet:

„Ugyanazon érzelmekkel, csak még tán fokozottabb mérvben, mert hát ti ezen egyházmegyéhez tartozván, s én kívülem más magyar pap itt nem lévén, mintegy az én hitközségemhez tartoztok, üdvözöllek s lelketekre kötöm a norwalki jótanácsaimat, nevezetesen azt is, hogy csak váltsatok magatoknak egyelőre legalább félévre széket a német hitközség templomában; ... Ti nálatok mint közeli híveimnél, már ismételtelen megjelentem, s mindannyiszor megemlékeztetek szentegyházunkról. Azért tinektek is emléket emeltem a mi szentélyünkben; és pedig a főoltárra gyönyörű 3 pár nagy fémgyertyatartót vettem, mely a húsvéti szt. ünnepektől fogva hirdetni fogja emléketeket a clevelandi testvéreitek előtt.”¹¹

A levél folytatásában pénzügyekkel foglalkozott. Lelkipásztori kötelességének tartotta híveit arról kioktatni, hogy az Egyesült Államokban mi az a rendszer, amely szerint a hívek pénzádományokkal járulnak hozzá egyházközségüket fenntartani, mert itt ez más, mint szülőhazájukban volt. Böhm Károly pontosan könyvelte az egyházközség bevételeit és kiadását és időnként beszámolt híveinek. Az alábbi írása épp ezekről szólt, de meglepő humorral fejezte ki:

„A havi kollekták gyöngék, és folyvást apadnak. Itt a fél-évi adófizetés. Honnét aztán venni papra, tanítóra, egyházfira, orgonálóra, s a havi 120 dollárt a bank számára? Ez az én piknikem, én bálom, és szalúnmulatságom.”¹²

Egyik alkalommal felsorolta a sörgyárak adományait. Ebből tudjuk a clevelandi sörgyáraknak neveit 1895-ben. Íme:

„Schweiger Sam. 5.00, J. K. 1.00, Weismann L. 2.00, The Phoenix Brewing Co. 50.00, Columbia Brewing Co. 50.00, Schleisinger B. 10.00, Isaac Leisy 210.00, The Bohemian Brewing Co. 10.00, The L. Schlather Brewing Co. 10 félhordó sör, The Gehring Brewing Co. 10 félhordó sör...”¹³

A plébános sokoldalú elfoglaltsága mellett nem hanyagolta el hivatása célját, a lelkieket. Ez kiviláglik a következő négy idézetből:

„Igaz, hogy egy kissé távol laktok a templomtól; de hiszen csak a fölséges szt. Isten tiszteletére s a ti saját lelketek üdvösségére fáradtok. Aki a földi boldogulásért még ide Amerikába is tudott fáradni; az az örök boldogulásért a templomba is fog tudni fáradni.”¹⁴

Connecticut állam South Norwalk-i híveinek azt magyarázza, hogy az anyaszentegyháznak lényeges tulajdonsága az egyetemesség.

„A magyar protestáns mást hihet, mást gyakorolhat, mint hisz és gyakorol teszem az angol, német, a tót vagy egyéb protestáns, mert az mind az ő magán nézetétől függ: nem így áll a dolog a katolikus emberrel, éljen az akár Kamtsatka jég

barlangjaiban vagy Afrika forró Szaharáján, akár Európában vagy Amerikában, legyen ő király vagy koldus, legyen egyetemi tanár vagy tanúlatlan paraszt gyermek, legyen pápa vagy a legutolsó hívő, legyen fehér vagy fekete bőrű: nekik mindnyájuknak mindenkor és mindenütt egy és ugyanazt a hitet kell vallaniok, s egy és ugyanazt a hitet gyakorolniok.

Miért? Mert a hitet Isten határozta meg; az tehát megmásíthatatlan mint maga az Isten.”¹⁵

A honfoglalás ezredik évfordulójának ünnepén azt kifejti, hogy faji, nemzetiségi megkülönböztetést nem tehet az anyaszentegyház.

„Az egyház nem tehet az emberek között nemzetiség szerint különbséget. Neki akár az a legfeketébb néger nemzet oly kedves kell hogy legyen, mint a legfehérebb francia. Minden nemzetek Istene, mindmegannyi hivatott az üdvösségre, s a végre bízott Krisztustól az egyházra. De már ami az egyes nemzeteket külön illeti, ott az egyház szereti, ha a pap az illető nemzet kebelén belül mindent elkövet, ami az illető nemzet javára és fölemelésére szolgál. S így ti is, kedveseim azon szent egyháznak, a melynek Isten kegyelméből szolgálja vagyok, köszönhetitek azt, ha gyermekeitek én általam magyar oktatásban részesülnek, amint azt az ünnepélyünk alkalmával örömmel tapasztaltátok.”¹⁶

Szent Péter és Pál ünnepi szentbeszédében azt kérdezte: „Mi a pápa?”, és válaszolt is rá.

„A mi a fej a testre nézve, az a pápa az egyházban. Fej nélkül nincs emberi test, és pápa nélkül nincs egyház. Feleketek, szekták azok lehetnek, de ‚egyház‘, pápa nélkül, az nincs. Az egyik tábor ezt, a másik azt.”¹⁷

Az ember azt gondolná, mivelhogy legtöbb korai bevándorló magyar szülőföldjén földművelő volt, itt, Amerikában is termőföldet, farmot alapított volna, hogy termeljen, mint tettek sokan a német bevándorlók közül. Sajnos, ez nem így történt. Miért nem? Talán mert a földműves élete állandóságot és

egy „ittmaradás” elhatározatot követelt. Ők pedig erre nem szánták rá magukat, remélve, hogy ha anyagi helyzetük megengedi, visszatérnek hazájukba. Ezt bizonyította papjuknak gyakran feltett kérdésük is: „Miért építsünk itt templomot? Van nekünk templomunk otthon, a faluban.” Egy kis idő múltán e kérdés elnémult! Rájöttek, hogy nincs vissza! Így honfitársaink legnagyobb része itt építette az otthonát az Egyesült Államokban, de az iparvidékeken és a városokban. Emellett földművesek — farmerok — is voltak, szétszóródottan. Mint magyar községben volt egy ilyen Louisiana államban, Albanyban. Az itt következő hiteles adatok mutatják, hogy ez létrejötté hogyan történt: Blackenridge Károly, egy fűrészmalom tulajdonosa magyar újságban hirdette:

„Magyar származású férfiak kerestetnek fűrészmalmi munkára Maxwell Louisiana helységben.

A három magyar azt tervezte, hogy a letarolt részek helyére telepítik az újonnan jöttöket, és földművelésbe kezdenek, mielőtt kitermeltek egy-egy erdőrészt.

Az első jövevények az ohioi bányákból érkeztek, és hamarosan megtöltötték a falut magyar szóval. Először a családapák érkeztek, majd az első dollárok összekuporgatása után (egy dollár volt a napibér) lehozatták a családot is. 1898-ban már 175 család élt a településen. 1910-ben megalakult az Első Magyar Földműves Egylet (First Hungarian Farmer's Association), és két templomot építettek: az Első Magyar Reformátust és a Szent Margit katolikus templomot. A kitermelt erdők helyén egy hold földet 10 dollárért árultak. A magyarok kipróbálták, mi teremne a legjobban az őstelevényen, végülis rájöttek, hogy a talaj ideális a szamóca termelésére.”¹⁸

Ohio fővárosában is laktak magyarok. Őhözjuk csak bizonyos akadályok leküzdése után utazhatott Böhm plébános, ahogyan megírta:

„Krisztusban szeretett hívek! Három éven által minduntalan hívtatok magatokhoz, s csakis most sikerült megnyernem

a szükséges felhatalmazást. El is siettem hozzátok, s egy napot szereztem nektek, melynek kihatása léssen életetekre, meg halálórátokra is. Igaz, hogy rövid volt a köztetek való tartózkodásom, de így is örökmélekezetes marad az. Nem oly rémítően messze vagytok innen, s voltam én már jóval messzibb helyeken; de a Columbus-i egyházmegyében nagy előítélettel vannak az idegen ajkú pap iránt az odavaló plébánosok. Biztosan megfordultak ott papok, akik semmi mást nem tettek, mint hamarosan kigyóntatva a népet, s átvéve a kollektát, tovább álltak; a nélkül, hogy a népet kioktatták volna, hogy vasárnap, vagy más meghatározott napon a szt. miseáldozaton okvetlenül és rendesen kell megjelenniök s az odavaló szentegyházra hogy ő nekik is kell valamivel hozzá járulniok.”¹⁹

Elgondolkodva elemezte a Virginia államba jutott magyarok sorsát, nehézségeit. A pocahontasiak sorsán örvendezett. Megtalálták a helyes utat, de szólt a levél:

„West Virginia és Virginia folyócska keresztezte hegybérces völgyeiben sok sok magyar hazánkfia is fárad és verejtékezik a földi rendeltetése feladatának megoldásán. A szén és kokszttermelő telepek egyike, s az ott dolgozó magyarjaink számát tekintve ránk nézve legnevezetesebbike: Pocahontas. A Kath. lelkészi állomások azon a vidéken igen gyérek. Bluefield nevezetű helységben van egy francia származású angol plébános, a kinek egymagának 17 Kauntit (kerületet) kell ellátnia, az állomástól éjszaknak 200 mérföldnyire, s keletnek 100 mérföldnyire. Temploma van összesen kettő, amit két év óta már ő épített, ti. Bluefielden (ahol nincsenek magyarok) és Powhatanban (ahol egy néhány magyar is van), s jelenleg építi a harmadikat és pedig Pocahontas-on, s és már méltán magyar templomnak is volna nevezhető, mert az ottani katolikus vallású népek között a magyarok a legnagyobb számban vannak. Méltán lehet tehát mondani, hogy ez a szentegyház a magyarok számára készül.

De hát hogy jutnak honfitársaink ilyen, Amerikában rit-

ka kedvezményhez? Mikor a népünk, valljuk meg az igazat, hitközségek szervezését, templomok építését illetőleg messzi, nagyon messzi áll a más nemzetiségek és a protestáns felekezetek mögött? Csodálkozni ugyan rajta nem is igen lehet. Mert népünk még el nem felejtette az óhazai viszonyokat, ahol, miután templomaikat és plébániáikat néhol tekintélyes fekvőbirtokkal együtt valamikor buzgó elődjeiktől örökölték, a lelki üdvösségük gondozása e részről nekik legföljebb évi egy két véka gabonájukba, s vasárnapon egy-egy krajczár vagy fillér perselypénzükbe kerül. De itt, ahol még csak az alapítások idejét éljük, s még csak ott vagyunk, ahol az óhazánk hitközségei 2-3-5-8 száz év előtt, többet, összehasonlíthatatlanul többet kellően áldozni, erre kedvet sokan sehogy sem éreznek, kevesen meg valami nagyobb szabású mű létesítéséhez szegények. Sőt miután a legtöbben, vagyis éppen az erre leghivatottabbak, talán már 3-5 vagy még több év óta az Isten házából elszoktak, a vallásosság: lángját keblükből nyomorúságosan kiveszni hagyták, meg mivelhogy igen sokan örökké csak hazamenetelről gondolkodnak, anélkül is hogy valóban mennének: ha meg is születik néhány még istenfélőbb elméjében valami üdvös eszme, kellő pártolás hiányában tervét nem tudja keresztül vinni; s mivelhogy a magyar, más nemzetiségű templomba, habár katolikus is az, járni nem akar, onnét van aztán, hogy az amerikai nagy közönség, amely különben majd minden utcán templomot emel, a magyar katolikusokra csak úgy tekint, mint egy nagyobbára Isten, vallás, törvény, áldozat, hit nélküli, mindennel inkább csak lelkével nem gondoló népre.

Annál örvedetesebben érintett tehát az, mikor egy pár hét előtt Pocahontas-on a templomépítési munkálatokat magam személyesen megszemlélhettem. De kinek köszönhetik ezt a lelki gondoztatás tekintetében eddig oly száználmas állapotban élt honfitársaink? Hát személyes tapasztalásból mondhatom, kinek másnak, mint Isten után annak az áldott lelkű, a magyar népet szánva szerető lelkipásztoruknak, Rev. E.

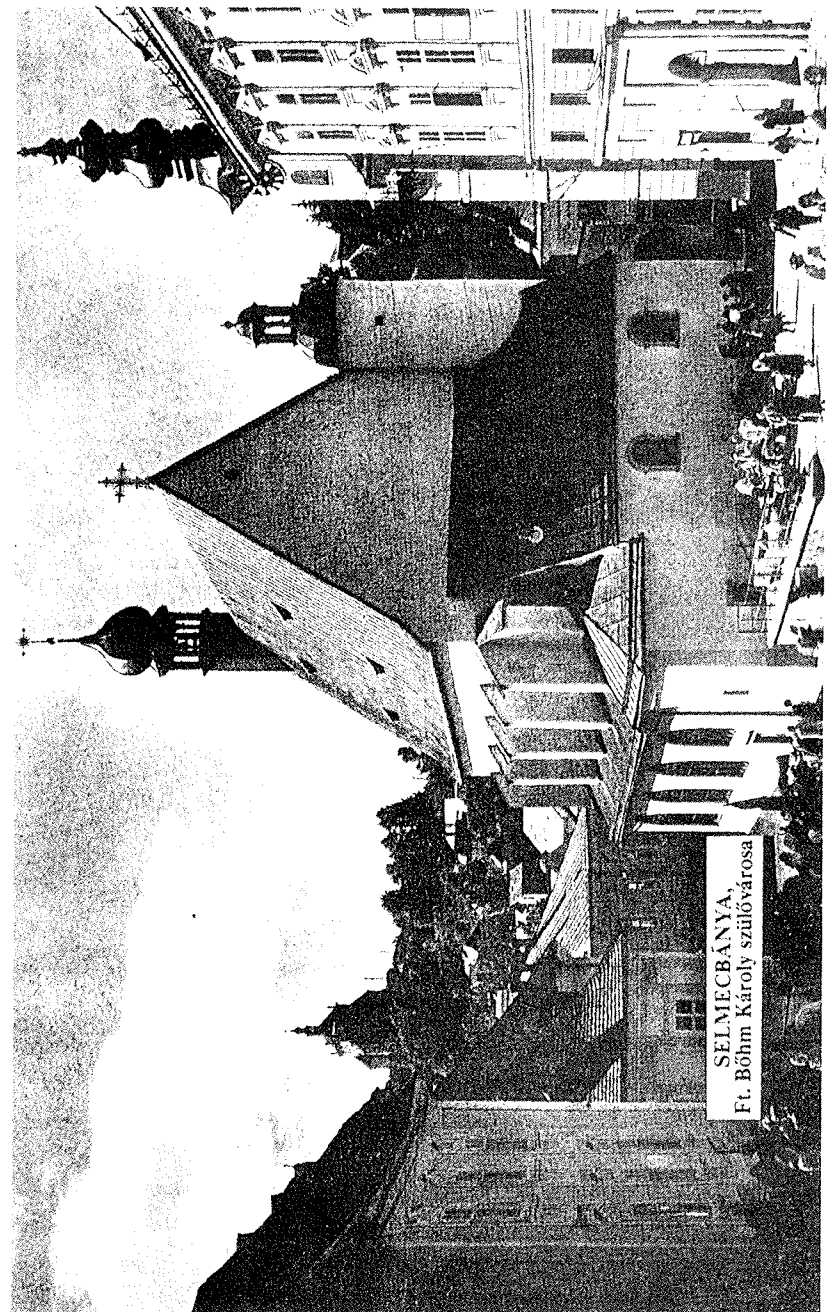
Olivier úrnak, s a jószívűségében és hitbuzgóságában igazán párját ritkító, katolikus vallású angolnyelvű szuperintendensüknek, Láng Vilmos úrnak és családjának, kinek háza híveinek templomul, s gyermekeiknek hitképző iskolául szolgál. A gyermekek ugyanis csak a nyilvános iskolára vannak utalva, rendszeres hitoktatást sem igen nyerhetnek az oly terjedelmes területen lelkipásztorkodó plébános úr részéről; hát — miután a buzgólkodó szeretet mindent tud kitalálni — a feldicsért úrnak nővére, Miss Mary Lang, segítette a háziúr áldott nejétől, ott létem óta vasárnaponként a házukban összegyűjti a magyarok gyermekeit, s bámulatos kedvteléssel oktatja őket a tudományok legelsejére, legfőbbjére s legfontosabbikára, a szt. hitünk, s üdvösségi eszközök ismeretére. Hat gyermekkel kezdte, de most már dicsekedik, hogy kedves iskolásainak száma már 25-re fölszökött. Természetesen, teljesen ingyen, csupa istenes felebaráti szeretetből, sőt nem csekély áldozatokkal veszi e szeretet- és irgalomművét.”²⁰

Egy pennsylvaniai bányásztelepről szintén jó hírt közölt: „**FELHÍVÁS.** Pennsylvania Hazleton városában szintén magyar szentegyház létesítésén fáradoznak buzgó Kath. híveink, Ft. Jaskovits János plébános urukkal élükön. Amiért is rovatot nyitok a templomalapjuk javára, s a szíves adakozók neveit adományukkal együtt esetről esetre közölni fogom. A gyűjtést a magam részéről 5 dollárral kezdem meg.”²¹

(Ez az egyházközség mint tót-magyar alakult, s mint ilyen, egész Amerikában az első.)

Ohio állam Dillonvale-környéki bányász híveihez írt levelében kimutatja, hogy egyik szentmiséjén 34 férfi és 7 nő részesült a szentségekben. A perselypénzből az ottani plébános 15 dollárt adott neki utiköltségre, ő azonban ebből 5-öt visszaadott. Pedig a távolabbi helyekre mindig vonattal utazott. A levelét így fejezi be:

„Tehát anyagi áldozatoktól ne rettenjete vissza, mikor abban a nagy szerencsében részesültök, hogy szt. misétek van,

SELMECBÁNYA,
Ft. Böhm Károly szülővárosa

a mely nélkül amúgy sem ér egy fabatkát sem az egész élet. A jó Istent áldom érte, hogy ott is van egy angol család, illetve Mr. McKabe, ki stóros és postamester létére az ő házának egy termét ingyen átengedi az istentisztelet megtartására; s a kihez, valamint az ő Long Run-i testvéréhez mindenkor bátran lehet fordulni, ha néhalán valami baleset vagy súlyos betegeset magát előadná, aki is rögtön táviratilag meghívja a plébános urat a községbe.”²²

Ft. Böhm Károly különösen vonzódott bányász híveihez. Talán, mert szülővárosa, Selmecbánya is bányavidék központja volt. Ezért mást nem is várhatunk tőle, mint amit tett itt Amerikában, amikor 1897. szeptember 10-én a pennsylvániai Latimerben a bányászok felvonultak. Tüntetni akartak, de ehelyett borzalmas ember-mészárlás történt. Ft. Böhm Károly a bányászok sorsát azonnal felkarolta és védelmükre kelt. Híveit sürgős értekezletre hívta össze. Ennek eredményét leírta. Itt adom tovább:

„HITKÖZSÉGÜNK ÁLLÁSFOGLALÁSA A LATIMERI (PA)
ESEMÉNYEKEL SZEMBEN
(1897. szeptember 17.)

A Latimeren Pa. f. h. 10-én a hatóságok részéről történt szénbányamunkás lövetés alkalmából a clevelandi Szt. Erzsébet magy. kath. hitközség, a szept. 12-i 600 főre menő teljes gyűlésében a következő határozatokat hozta:

1. Valóságos borzalomteli felháborodással elítéljük a békésen marcsoló köszénbányamunkásokon a kauntiserif hatóság részéről elkövetett tömeggyilkosságot, s oly hangon mely az egeket megreszkettetni képes, tiltakozunk az ellen, hogy hivatalosan fölesketett közegek a hatalmi jogukat oly sötét alávaló és gyáva tettek végrehajtására felhasználják.

2. Pennsylvánia, ill. az Egyesült Államok ezidőszerinti kormányát, melynek hivatása nyilván a minden egyes jogainak védelme, fölhívjuk, hogyha hivatalosan fölesketett, az állami pénztárból fizetett a hatóságilag fölfegyverzett közegek-

kel védelmezteti a bányatulajdonosoknak nem csak a drága személyét hanem vagyონukat is egészen a legutolsó korhadt kerítéskaróig, miután a munkásoknak rendőrileg megőrizendő vagyónuk amúgy is alig van, legalább az életét ezen, élet fentartásukról becsületes s hozzá még terhes munkával gondoskodni kész egyéneknek, emberhez méltó módon sajnálja és megvédelmezza.

3. Appellálunk a nemes amerikai nemzethez, a Latimer utczáit elborított vér nevében s a megözvegyült nők és elárvult gyermekek könnyeivel, melyeket azok máma kenyérkeresőik temetésén hullatnak, hogy tovább ne tűrje, hogy Amerika tala-ján a csak gondolható legborzasztóbb kivégeztetési mód törvényszerűség színezetében végrehajtsék olyanokon, kik nem ölni, sem rabolni, sem gyújtani nem mennek, csak munkatár-saikat könyörgéssel rábeszélni hogy ne rontanák meg milliók-nak az amúgy is méltánytalanul alacsony s annyiféle életvesze-delem közt megkeresendő munkabért még jobban.

4. A Pennsylvániában uralkodó republikánus párttól, mely tekintet nélkül a sztrájkolók kívánalmainak igazságos vagy igazságtalan voltára, egyszerűen azoknak elfogatásával és rakásralövetésével kormányoz, igazságos utálattal fordulunk el, s róla tudni sem akarunk, valamileg csak kellő elégtételt nem szolgáltat a 21 meggyilkolt, s a részben szintén halállal vívódó 40 megsebesített szegény hazeltoni munkásért és az el-árvult 60 családnak, melyeknek apái nem gyilkoltak, nem raboltak, senkit nem ütöttek, hanem egyszerűen csak tüntetni akartak, s ezért minden jogrenden kívül egyszerűen csak mint veszett ebek rakásra lövették. Utálattal fordulunk el ettől az emberségtelen párttól, s az összetörésén fogunk dolgozni, ahol ilyen elveket vall, nehogy egy napon, amikor talán mi is kény-telenítettünk majd munkáért s kenyérért könyörögni, kenyér helyett a fejen s szíven keresztül golyót kapjunk, hogy t.i. ne éhezünk.

5. Megkeressük az élő és igazságos Isten nevében az igaz-ságos érzületű amerikai közönséget, hogy bármely legelső

gyűlésezése alkalmából ezen határozatainkhoz nagylelkűleg csatlakozzék.

6. Megkerestetik a hitközség tanácsa, hogy mint hitközségi bizottság leutazzon Wilkesbarre-ban, s azt a tüzetvezényelt gyávahóst, Martin serifet egyszer szemtől szembe megnézzé, s a testvérgyilkos Kain eme ivadékát, kit iskolái tüzet kommandírozni igen, de „Miatyánkot” vagy a „Tíz parancsolatot” imádkozni nem tanítottak, személyesen ismerni tanulja.”

További utazásait olvasva feltűnik, hogy Böhm Károly mennyire törődött a bányászok hitéletével, milyen gyakran meglátogatta az Ohio, Pennsylvania és Virginia államok bányász „plézi” magyar családokat. No, aztán 1897-től 1901-ig tengerparttól tengerpartig ment missziós útjára. Év és hónap szerinti sorrendben közlöm beszámolóit hozzászólásaim, megjegyzéseim nélkül, mert ezek nem szükségesek. Böhm Károly érdekes tartalommal írta meg és mindenről bőven értesít.

1.

„A LEGUTÓBBI MISSIÓSUTAM

(1897. december 31.)

Különösen a clevelandi híveinknek tanulságul akarom itt a legutóbbi missziósutamnak képét adni.

Az ilyenkor mindig szükségessé váló többszörös levélváltás után végre, e hó 17-én a délutáni 1 órás vonattal vettem utam Ohionak. Clevelandtól kezdve, amerre csak elhaladtam mindenütt esett. Hétkor értem Maynard-ra, ahol a hívekből egynéhány, az Irish burdosgazdammal reám várakozott. Azokat rögtön küldtem a magyarok házához megjeleníteni megérkezésemet s összehívni őket az előkészítő ájtatosságra. Össze is jöttek az eső, s térdig érő sár és sötétség daczára egyen kívül a férfiak mind, számszerint tizen, akikkel 8-tól egész 10-ig szent elmélkedés predikáció, imádkozás, és magyar szenténekekből álló isteni tiszteletet tartottam, egy üres bolthelyiségben, megmagyarázva nekik egyszersmind azt a három pontot,

mit az illető helységnek Bridgeporton lakó plébánosa és püspöke nevében nekem szívemre kötött, t.i. hogy mikor ő oda, minden hó 3-ik szombatján, Bartonra pedig minden hó 2-ik szombatján szentmisét jön szolgálni a híveknek azon okvetlenül megjelenjenek akiknek arra való gyermekeik vannak, azokat vasárnaponkint az általa megbízott világi hitoktatóhoz küldjék el, s hogy egyházi czélokra hónaponkint legalább 25 centet fizesse, mert máskülönbem nem fog adni énnekem többé engedélyt oda gyóntatni menni, ha az egész éven által semmi jelét sem adják Kath. voltuknak. Azután abban állapodva meg, hogy reggel korán, mindjárt 6 után megkezdjük a gyóntást, hazamentünk. De bizony reggel a híveink elaludtak, s megelőzte őket a szomszéd községből oda vonattal érkezett három, tót ajkú hívő. De lassan bejöttek, mind még a helyben lakó tótajkúak és lengyelek, s Bridgeportról a plébános úr. Miután meggyónt 15 fi és nő 10 óra után miséztem és megáldoztattam s némi tanítással, magyar és tót nyelven, őket ellátva s másnapra is szentmisét megígérve, elbocsátottam. Ebéd után azonnal lementem vonaton Barton-községbe, ahol a hívek Juhász József hittestvérünk házánál még délelőtt vártak. Ott díszelgett a szt. feszület minden szobában a szép terítővel letakart asztalon. Ott aztán tartottam szt. tanítást, s imádkoztunk és énekeltünk, mint Clevelandon kívül még kevés helyen Amerikában. Aztán szentgyóntást végzett 17 fi s 9 nő. Hosszabbra is nyújtottuk volna ki ezen, rájuk nézve oly boldog órákat, de én estére ismét Maynardon akartam tovább gyóntatni. Vonat híjában a korom sötét este lévén 7 órakor egy egylovas farmer-szekérre ültettek, gönczi Bartók János hívünk kíséretében. No hanem még oly borzasztó utazásom nem volt soha életemben mint az a másfél órai kocsizásom volt, a Barton Maynardi hegyes völgyes sziklás, patakos, feneketlen sáros, félesen fagyott szekérúton. A farmer egy nagy lámpással a szekér előtt, kísérom az előülésen a gyepelével kezében, én meg egy másik nagy lámpást magasba tartva a hátsó ülésen, azon irgalmatlanul, mondhatni veszetten ide-oda hanyattatva, s minden pilla-

natban a földöléstől tartva. Végtelen szerencsénk, hogy az idő csendes volt. A hívek reám hiába várakozva, haza mentek. Vasárnap reggel ismét gyóntak 11 fi és 2 nő. Azután volt szentmise magyar ének mellett, s tanítás magyar és tót nyelven; a Bartoniak följöttek mind oda, szentáldozáshoz. Volt összesen vagy 70 lélek jelen. Természetesen a kis gyermekeiket is voltak kénytelenek az anyák magukkal hozni, ha az ájtatosságon részt akartak venni. Hogy ezek aztán mit míveltek a hosszú órák alatt ott az isteni-tisztelet helyén, lehet képzelni.

Ebéd után rögtön lementem ismét Bartonra, de most már csak gyalog, egy magas partot megmászva, amelyet a Maynardi munkásoknak, szegényeknek mindennap meg kell hágniok, hogy munkájuk színhelyére kerüljenek mely lakásuktól három negyed órányira van, s azt is nem egyszer hiába. Majd öt-negyed órába jött s ismét ott voltunk a jó Bartoniak között, ahol folytattuk a szt. elmélkedéseinket s imádkoztunk énekel-tünk, hogy öröm volt. Azután még a tótajkúaknál is egy keveset időztem hasonló czélből, s indultam hazafelé, a hegyen át, s a sötét este miatt elég nagy nehézségek között, de szerencsésen, a Maynardi fáradhatatlan Mikula Ferencz, Vetroczky András, Gazda István és Szvalucsik György híveink kíséretében. Vacsora után ismét fölmentem ott Maynardon Kozma József hívőnk házához, s ott tartottuk meg ájtatosságunkat. Azon vidéken szeszes italokat nem árulnak, vonatok vasárnap nem közlekednek, s az egy czentos sztóginál finomabb szivart kapni nem lehet. Elszállásolva voltam Mr. Thomas McKabe, angol házánál, akinél szívesebb, buzgóbb családot alig találni. Fejezzétek ki neki, Maynardiak, még egyszer a hálámat, hogy a lekipásztorotokhoz oly szíves volt. Valamint el ne feledjétek, úgy ti mint a Bartoniak a gyermekeket a minden vasárnap dél-előtti hitoktatásra küldeni ahhoz, kit a plébános úr kijelölt, s el-menni a Bartoniak a 2-ik szombati, a Maynardiak a 3-ik szom-bati napon tartandó szentmisére, s áldozátok havonta azt a 25 centet az egyháza. A perselyen kívül még a 38 dollárt ki-tett kollektálásból is 8 d. ott hagytam az egyház részére. A töb-

bi fölmege a költségre és egyforma részben mi reánk, két cleve-landi papra. Összesen a két plézen elvégezte karácsonyi szent-gyónását 43 fi s 17 nő, köztük sok tót s több lengyel ajkú is, már t.i. más pap hiányában. Templomunkra is hoztam tőlük 7 d. Ketten szentmisét is rendeltek. A Hírnök ott 18-nak jár, a mi illetők hitéletére igen kedvező fényt vet. Egyszer már vol-tam oda lenn náluk, de rövidebb időre s csak Maynardon. Az Úr Jézus áldja meg őket s vigasztalja meg a vadonukban.”

„EGY SZOMSZÉDDAL ODÉBB

Hétfőn reggel fél hétkor vonatra ülve fél-9-kor New Phila-delphiába értem, ahol megmisézvén sztritrkárén mentem Canal Doverben lakó s azon vidék katolikus népét gondozó kapuciu-nus Atyákhoz. Onnét vissza New Philadelphiába, s becsoma-golván minden a misézéshez megkívántató készletet szekéren zimánkos időjárás mellett, 5 negyed óra alatt Beidler-be értem, egy buzgó lengyel családhoz, hogy az engem a Waynwrighti magyar-tót telepre elvigyen. Míg én ott a munkából haza-jöendő gazdákra várakoztam, jött oda egy cseh fiatal asszony-ka, ki házasságát még Németországban de csak polgárilag kötötte volt meg, akinek 3 még kereszteletlen gyermeke van. Intelmeim folytán utoljára rágondolta magát s elhozta őket oda a házhoz, ahol is én a gyermekeket megkereszteltem, kik mellesleg legyen mondva, a szent ténykedés alatt úgy sírtak rit-tak, akár az ördögtől megszállottak, aki csak a keresztelés alatt némult el.

Hazajöven a gazda, nagy szívességgel megvendégeltek, s így 7-kor este újból kocsira ülhettem a czélba vett Wayn-wright község felé, koromsötétségben, de legalább nem olyan rossz úton. Oda érve, majd kilencz volt, míg gazdám magyar házra akadt, s én földél alá juthattam. — De lett ám sürgés forgás, s házról házra való szaladgálás és keltegetés, mert hí-veink már aludtak, egész nap hiába várakozva reám. Tíz órára összegyűltek mind Tóth András hívünk házához, aki mint ot-

tani egyedüli Hírnökölvasó engem oda meghívott. Magyar és tót ajkúak, nők és férfiak nagyrészt mind eljöttek, csak egynéhány a nagy várakozástól bekapott, s így sehogy sem volt felkelhető. Most megkezdődött az ájtatosságunk predikációval, imádkozással és énekkel magyar és tót nyelven. Tartott éppen éjfélig. Akkor kezdődött a gyónás, fél háromig. Majd az asztalnak oltárnak való felszereléséhez fogtunk, s egy órai pihenés után 5 órakor a szentmiséhez alatta a szentáldozás utána a zárbeszéd; amire az emberek siettek munkába, a szénbányákba. A szükség esetében való keresztelésről, mint az előbbi két helyen, úgy itt is kioktattam néhány asszonykát, s 9 órakor visszaindultam New Philadelphiába, majd Canal Doverbe, s onnét a három óriási vonattal hazafelé, ahol esti fél nyolczkor szerencsésen megérkeztem, elrendezendő a Hírnök e heti számát s ismét Toledóba készülendő. Itt a hívek kik gyóntak, egy-egy dollárjával adakoztak s ketten szentmisét rendeltek. Így ment az végbe Tóth András bácsi s nejeének végtelen öröme, akik talán az első magyarok, kiknek házában mise lett szolgáltatva. Én vagyok az első magyarországi pap, aki ott megfordultam. Többen 5, 6, 7 éve már, hogy meg nem gyónhattak. Végtelen kár, hogy nem mindnyájan használták fel az alkalmat. Az angol lelkipásztortokat segítsétek, hogy egy kis templomot állíthasson, s azt a legszükségesebbekkel felszerelhesse, s így hozzátok többször is ellátogathasson. És rendeljétek meg többben a Hírnököt. Jézus áldjon. —

Mit Érzesz te erre clevelandi magyar katolikus? Hasonlítsd csak össze a te helyzetedet a vidéken lakó honfitársaid helyzetével. Te neked éjjel nappal meg van az, ami őneki egyszer vagy kétszer egy esztendőben. — Te akkor járulhatsz a szentségekhez, amikor az neked a legalkalmasabb; azoknak messzire kell menniök, ha még oly alkalmatlanul esik is. Teneked itt a szomszédságodban a templom; azoknak más places-ről kell a színhelyre fáradniok, s nem ritkán két három gyermeket cipelve. Teneked egy-két órába kerül az egész,

azoknak egész naphosszába. Teneked háromszor is, három nagy haranggal harangoznak, őnekik meg csengetyűvel sem. Teneked anyanyelveden predikálnak, azok a pap szavát sem értik. Teneked ha valami bajod van, vagy valami tanácsra, útbaigazításra szorulsz, alkalmad van lelkipásztorodhoz fordulni, azoknak soha, legféljebb egyszer, vagy levelileg csak. Teneked iskolád van, melyben gyermeked, ha ugyan rendesen kijárja, jobban és szebben megtanul írni és olvasni itt Amerikában, mint te megtanultál otthon Magyarországon; azoknak gyermekeik meg a magyar betűt sem tanulják meg ismerni soha. S fizetniök a templomra mégis csak kell ezeknek is, s mindent összevéve költenek is e célra egy év alatt eleget, míg némely clevelandit — figyelem! itt nem szólok a vén-szegényekről, amilyenek itt is vannak — de, mondom, némely clevelandit a frász kitörne, ha egy egész év alatt egy két dollárnál többet áldozna életadó Ura Istene tiszteletére s a különben elkárhozandó lelke üdvösségére. Hány vidéki, távoli plézü adakozott a templomunkra többet, mint a saját hitközségünkbeli! Szerencse, hogy sokakban nagy buzgó lélek lakik, s így mégis csak jól előre megyünk folyton. Majd megválnak nem sokára. A jövő hónapban megjön a Hírnökben az évi kimutatás. Itt tehát az ideje hogy aki bárminő okból ezidén még nem adakozott eléggé, s teheti, siessen a hiányt pótolni. Azért még január 6-ig, vagyis Vízkereszt ünnepéig nyitva tartom az ez évi naplót.”

2.

„EZ IS VOLT EGY MISSIÓ
(1898. január 29.)

Folyó hó 15-én (szombat) elindultam délben; fél négykor az illető plébániára értem. Nem jött elém senki, de a templomba sem jött azon senki, pedig ötnek írtam hogy jövök, s hogy az nap este Istentiszteletre jöjjenek össze. Vasárnap az első mise után, melyet a plébános úr végzett, egy tót asszonyka avatásra jött, akit még más két asszonyka megvárt, akik azonban

szintén tótok voltak. A pléb. úr kihirdette hogy a nagy misét a magyar pap fogja végezni, hogy adják a hívek ezt az esetleg közelükben lakó magyaroknak tudtokra. A nagy misét elvgeztem, s kifordulva az oltártól, felhívtam a jelenlevő magyarokat és tótokat, hogy maradjanak vissza, míg az angolok ki-mennek. Kijövén a sekrestyéből, egy asszonykát láttam, aki azonban szintén tót volt. Ez volt az egyedüli, és a reggeli három, a nagyszámú irish hívek nagy ámulatára, kik a 'hangerie-nekből' e vasárnap misét hallgattak. Azaz a nagymisén még egy magyar férfi is volt jelen, mint később megtudtam de az látván, hogy csak ő egyedül van ott, a dolgot annyira röstelte, hogy bizony kiment ő is. Most hát kimentem avval az asszonykával, mert arra még soha nem jártam, ki az onnét félóránnyira fekvő munkástelepre, s nagy sárban, avval a templomban volt buzgó magyar hívővel, bejártam majd mind a magyar házakat, s így személyesen meggyőződhettem a dolgok állásáról. Egyikük hogy levelet írt volna, hogy ez nem alkalmas idő az oda-jöveletemre, amely azonban célzt tévesztett. Továbbá ott vasárnap is dolgoznak, úgy hogy egyesek reggel mentek munkába, mások délben, s ismét mások este voltak elmenendők. Hozzá még az nap vagy héten közülök az óhazába voltak indulóban így tehát én is elmenni határoztam. De értésemre adván buzgó vezetőm, hogy van ott a plézen egy beteg legény, fölkerestem a házat, de őt nem találtam, mert már a kórházba szállították el. Akkor visszamentem a templomba s magamhoz véve a szükséges szereket, elmentem a kórházba hírül adva előbb, hogy miután már úgy is késő lesz a vonathoz mennem ott maradok, s a hívek este jöjjenek a templomba legalább egy magyar istentiszteletre. A kórházba jövén, ott találtam a nagylegényt tifuszban eszméletlen állapotban, s így csak az utolsó szentkenetet adhattam föl neki. Este azután összejött 6 férfi s 1 asszonyka. Nyolczan voltunk csak, mint valamikor Noe nyolczadmagával a bárkában, de azért megtartottuk az elmélkedésből, imádkozásból és szenténekekből álló ájtatosságunkat, s hárman közülük gyóntak. Az én volt buzgó kísérőm ismét avval állott elő,

hogy bizony ott kinn a plézen is van egy nehéz beteg, szintén legény. Így aztán reggel korán átjött másodmagával értem, s elmentünk oda. Azt meg a tüdővész utolsó stádiumában mint közeli haláljelöltet találtam. Föladva neki a halotti szentségeket, visszasiettem a templomba, ahol még ketten meggyóntak, utána miséztem, s siettem a vonathoz. Csakhogy oda meg későn értem, mert a plébániától messze van az állomásra menni. Ekkor aztán kísérőimtől hálálkodva elbúcsúztam, s ismét az előbbi beteget mentem meglátogatni, aki az egy óra alatt, mit mellette töltöttem, egészen magához jött s tökéletesen meggyónhatott. Ez már délutánig húzódott el. Most egy más, valamivel közelebb eső plébániára illetve templomba mentem az Oltáriszentségért, s újra a beteghez azt megáldoztatni, és pedig 8 évi amerikai vándorlása után először. Visszamenván a plébániára, ott kellett segédkeznem a gyermekek gyóntatásában. Végre az esti vonattal haza indulhattam. Az az öt, gyóntást végzett lélek összeadakozott heted-fél dollárt, azonkívül meg a templomunkra is többet költött mint némely clevelandi két év alatt. A menetdíjat az Erie vonalon egészen fizetni, legalább a harangozó egyházfit megjutalmazni, azért hogy két este is, soká lesett a templomban a magyarokra, maradt 34 cent a káplán úrral való osztozkodásunk alapjául. Szerettem volna, ha lehetne, megosztani vele az ottani plébános úr szemrehányásait a magyar hívek vallási hanyagsága miatt, s az így okvetlenül bekövetkezendő elzülésük fölött. Azon is nagyon botránkozott, hogy én a beteghez menve gyertyát és szentelt vizet kértem, mert, hogy Kath. házban ilyennek amúgy is kell lennie. Szerettem volna megosztani, a káplán úrral a három napi pirulásomat, hogy idegen papnál szállva és kosztolva voltam, s a templomához tartozó magyar híveiből a két betegen kívül csak ötöt gyóntattam. Én a missióra nézve csak annyit mondok a prófétával, hogy Jeruzsálem! Jeruzsálem! Az az itt youngstowni magyar! Térj Uradhoz Istenedhez. És pedig, először is kezdj újra járni Isten házába!"

„FOLYTATÁS
(1898. február 18.)

Január 28-án reggeli 6 óra után elindulva hazulról este 5-kor értem Cambridge-be s onnét a szintén felszállt plébános úrral még egy félóránnyira tovább haladva Point Pleasantba, meggyőződve csakhamar arról is, hogy itt hungarianok csak tótajkúakból állnak. Egy angol családnál szálltunk s megvacsozva, s kocsira ülve holdvilágnál két óra alatt kidöcögöttünk az egy óránnyira fekvő Trail Run plézre, a kerékágyig érő rémítő sárban. Ott ismét egy 'Irish' házában kerestünk menedéket éjszakára. Egy fiatalembert, aki vőfély minőségben jött ki velünk, megbíztunk, hogy a hungarianek negyedébe érve rögtön házról házra tudassa a hívekkel, hogy ott vagyunk, s reggel jöhetnek szentgyónáshoz. Reggel kicipelve magunknak a táskáinkat, mi is oda értünk; a plébános úr egy tót párt volt ott esketendő. Csakhogy a faluban mintha még aludtak volna. A férfiak ugyanis a szénbányában, az asszonyok meg még a szobáikban voltak a násznép sem volt még látható. Utoljára megtudtam, hogy a vőfély csak azon egy gazdának mondotta, ahol megéjszakázott, hogy én ott vagyok az az ember pedig még a közvetlen szomszédjával sem közölte a dolgot. Így persze reggel bőjtölő asszony nem maradt s a férfiak a munkába mentek. Összesen három asszonyka jött gyónni. Kioktattam azután a házassulandókat, s a plébános úr megeskette őket. Már dél volt, hogy megmiséztem. A szentmise egy nemrég épült új háléban volt. A pléb. úr haza távozáván, magamra maradtam, s délután magam is a kölcsönös megbeszélgetés szerint vissza Pleasantba menendő voltam. De hát akkor az egyik lelkes hívó s többeknek is a kérésére a tervet megváltoztatni szükségesnek tartottam, mert hungarian pap még arra nem járt soha. Délután ismét közibök jöttem, s egy még kiljebb lakó, szemévilágát vesztett hívőt meglátogatván, s hírül adván, hogy most már jöhetnek, vártam a zárva volt háléval szemben lévő egyik

házban. Nem jelentkezett senki; azaz jött egy bizottság avval, hogy most már hogy és miképp leszünk meg? Mert hogy a hálé ki van adva a lakodalmasoknak mi leszen tehát a holnapi misével? Most már láttam, minő kelepcebe kerültem, s mentem volna, ha gyalog is, el el onnét, csakhogy egy ember még délben lett kiküldve a másik plézre, hogy ne várjanak, csak másnap délutánra. Sok tárgyalás után, mert a hálé a 'Národni Spolek-é' abban állapotunk meg, hogy hát éjfélkor kiürítik, kitisztogatják, rendbe hozzák, a közönség pedig mérsékelten és mértékletesen mulat, s éjfélkor nyugalomra tér, hogy másnap az istentisztelet hátrányt ne szenvedjen. Arra a tót atyafiai-nak vonóbandája kíséretében ostromrohamban vette be a hálét a násznép. Csakhamar kocsik is bedöcögtek a szomszédságból, 4-5 asszonykával, kinek kinek a karján egy csecsemő. A csecsemőket az ágyakon biztonságba hozva, mind oda törekedett a táncz színhelyére, csak én hátráltattam egynéhányat egy kicsit, oktatást adva nekik a szükséges esetben való keresztelés módjáról. Ott ültem aztán mint egy szegény bűnös, várva akar-e valaki a lelke számára orvosságot keresni. De hiába. Csak a teljesen minden vallás nélkül növekedett gyermekserget szemlélhettem, mily vad. De hogy is ne volna vad? Az apa az asztalhoz ül, ebédelni, még keresztet sem vet magára. Majd odarohan a 11 éves leánykája, s hasonlóan tesz. A legjobb tanítás amit kapott, az volt 'Most menj tánczolni, de vigyázz, hogy le ne idd magad.' Különben nem sokkal előbb egy 3 éves gyermeket vittek az ágyra, avval hogy 'részeg'. Hogy hogy? Kérem. Hát, mondja az anya, az asztalon lévő pálinkaüvegből ivott, s többet ivott, mint kellett. No és már majdnem azon kezdtem töprenkedni, hogy miért is teremtett a jó Isten a világra. Este felé bekapván a házba egynéhányat a gyermekekből, adtam nekik egy kis hitoktatást, s mentem az 'Irish' kvártelyomra, a búbanatomat az angol nyelvtanba ölvé bele. Reggel kimegyek ismét hozzájuk. A falu mintegy kihalva.

A házban rögtön láttam, hogy a szentmiséhez semmi előkészületek megtéve nincsenek. Az a lelkes hívó t.i. valami baj

miatt kénytelen volt késő éjszakáig a kovácsműhelyében dolgozni. Fölkerestem tehát őt, s vele rögtön indultunk egy alkalmas ház keresésére, találva illet a másodfaluban. Ott aztán felállítottuk az oltárt. Nyolczan jelentkeztek szent gyónásra. Az összes hívekből pedig megjelent a szentmisén összesen 24, avval a majd félórát oda gyalogolni kellett Irish-család 4 tagjával együtt. Arra visszasiemtem a szállásomra, s ültem kocsira Pleasant felé gyönyörűszép és meleg időjárás mellett. A kocsis a kísérőmnek az ölében ült, azért ő csakis 50 centet fizetett, én meg százötvenet.

Két óra múlva végre a céломhoz értem, és pedig egyik hívőnk házához, ahol alig győztem a szemrehányásokat hallgatni, hogy miért nem jöttem oda már szombaton? Hogy ott annyi és annyi nép gyülekezett volt össze este, mert hát ott is csak egy házban lett közölve a küldött értesítem. Úgy mentem először is keresztelni egy házba. Azután este összejött vagy 24 hívő s volt tanítás, imádkozás, éneklés s gyóntatás, s reggel 5 órakor szentmise. A szentségekhez járult összesen 16; volt még egy keresztelés, meg egy kis keresztelési oktatás, s azzal kibalagatunk a vasúthoz, s útközben leadtam a plébános úr táskáját a szentmiséhez való szerekkkel s este felé szerencsésen haza értem, 10 d.-t hozva magammal osztozkodásunk tárgyául, és megrendelt négy kismisét. Majd ha valaki nagyon megharagít, úgy fogom átkozni: „Menj Trail Run-ra gyóntatni és misézni, mikor ott lagzit ülnek’.”

4.

„EGYIK MISSIÓSUTAM

(1898. április 1.)

Lehetne ugyan a leírásával akár az egész számot betölteni, de lehető rövidre akarom szabni értesítemet. Március 4-én a reggeli 9 órasi vonattal indulva, másnap délelőtt fél tízkor értem Pocahontasra. Az angol plébános úr ki énmiattam szintén eljött Bluefieldről, már megmisézett persze magyarok nélkül; az én misémre is csak három lélek jött, kik közül az egyik más

plézőről lévén ott, meg is gyónt. Délutánra a gyermekeket hívtam hitoktatásra, estére a fölnötteket egy közös istentiszteletre. Közben egy keresztelésem volt. A fölnöttek azonban alig jöttek, úgy hogy csakis imádkoztunk, s azután egynéhányan gyóntak. Ott voltunk a szép templomocskában éjjel fél 11-ig. Vasárnap eltelt gyóntatással, misézéssel prédikálással, gyermekoktatással, egy három s egy négy éves gyermek methodista keresztiségének rendbehozatalával. Délután szentkeresztút, de kevesen jöttek; énekeltünk, imádkoztunk, magyarul tótul. Hétfőn reggel is gyónt egy kevés. Délután már el voltam menendő, de előbb még látni akartam azokat a híveket, akik még a vasárnapi szentmisére sem tartották érdemesnek eljönni. Látva egyiknél másiknál egy kis jóakaratot megváltoztattam tervemet, s jelentettem hogy ott maradok, s este ismét tartok közös istentiszteletet, s gyóntatok; reggel pedig misézem, 7-kor. Jőjenek hát. Közben egy beteget is találtam, s meggyóntattam. Este jött összesen 4 gyermek s két felnőtt, utóbbiak is gyóntak. Reggel pedig, mikor már az oltárhoz léptem, jött még egy legény. Elléptem az oltártól, meggyóntattam, miséztem, persze üres templomban, elsiettem a Szentséggel a beteghez, s rohantam a vonathoz. A szentségekhez járult Pocahontasról összesen 32, a szomszéd plézőről pedig 30 lélek, magyar és tót. A vidékiek tehát majd megbitolták a helybelieket, mint valamikor a napkeleti bölcsek a zsidókat. Úgy látszik, hogy sokan valami új istenre tettek szert, aki miatt már nem muszáj se gyónni se templomba járni. Mindannak daczára kollektájuk kített 55 d.-t a vasárnapi 18 d. perselyen kívül, amit az ottani templom javára hagytam. Csak arra kérlek, és Isten szent szerelmére kérlek, kedves pocahontasi hívek, azt a szentmisét, mit a Bluefieldről átjáró lelkipásztorotok ott úgy szólván a fejetek fölött épült kis templomocskában minden hó harmadik vasárnapján 8 órakor végezni jön, azt úgy becsüljétek, úgy hallgassátok meg, mint magát az Úr Istent. Még az éjjelre dolgozók is oda menjenek magukat kipihenni, hogy valamikor az örök pihenésük is az Úr Jézusnál legyen. A Kath. asszonyaitok

pedig, mikor az a szent vasárnap megjön, hiszen amúgy is csak egyszer jön meg egy hónap alatt! Legyen bár tíz burdosuk is a háznál, csapják földhöz minden munkájukat, el nem fut az amúgy se, s siessenek szintén az Isten házába, hogy egyszer egy órára az Úr Istent is szolgálják, s jámbor lelkületük ki ne veszzen. Itt még csak üdvözlötet küldök a mindig oldalamnál maradt buzgó Kazai Mihálynak, valamint az angol ajkú szuperintendensnek, W. Lang úrnak, kinek házánál oly készséges ellátásban részesültem.

Hanem menjünk egy házzal odább. Pocahontasról a 9 órai vonattal indultam délkelet s azután délnyugat felé. Útközben a Bluefieldi állomáson átvettem a plébános úrtól egy táskát a szentmiséhez való szerekkel, s utaztam csupa hegyes völgyes vidéken keresztül, vagy tíz alagúton. Norton felé, ahol bevárva a szárnyvonat indulását jöttem este 8 óra felé Appalachia-ra, s onnét az élembe jött buzgó Krajnyák Pál kíséretében ismét egy más vonaton 9 felé Stonegára, ezen missió utam egy pontjára. Szénmajnás, alig másfél éves, de népes ősvadonos újpléz, ahol csakis kokszot égetnek, egy kész preszbiterián s egy épülő feketék templomocskával. Elszállásoltak az ott egyedüli 'Irish' családnál, Mr. E. Duffey-nál, a hely térszűke miatt két burdossal egy szobába. Az volt március 8-a. Másnap reggel volt keresztelése s gyóntatás csak ott a házban úgyszintén délután és sok táviratozás a harmadik helyre. Este vagy 35-en jöttek össze a 'public school' egy termébe, magyarok és tótok, s volt prédikáció és ének. Utána ismét gyóntatás fél 11-ig. Éjszakára már más, magános szobát választottam, három székéből csinálva magamnak nyugágyat, ami kitűnően bevált volna, hogyha a hideg miatt és a patkányok igazi üvöltése mellett be tudtam volna hunyni a szememet. Reggel gyóntatás és szentmise, s újabb táviratozás, meg gyermekek oktatása, egy beteg gyóntatása. Délután elvált, hogy másnap mégis csak el kell utaznom. Így hát összejártam a híveket, hogy még az nap jőjjenek végezni ájtatosságukat, mint tényleg jöttek is, úgyszintén az esti közös ájtatosságra. Közben volt két már na-

gyobbocska, methodistának keresztelt gyermek szentségének a rendbehozása. Éjfélig dolgoztunk; s 3 órakor hogy a népek munkába mehessenek, már kellett misézniem és áldozókra várakoznom, illetve értük küldenem, mert a Szentséget ott nem tarthattam. Azután ismét egy lábsérülthöz mentem gyóntatni és áldoztatni, ahova megáldozás végett elvittem egy még gyónni jött más embert is s kilencz órakor tovább indultam. Ott elvégezte ájtatosságát 12 legény 14 nő, 43 férfi, összesen 69; de azért még sok elmaradt, mert hétköznap lévén, sehogy sem hagyhatta el a munkáját. A kollektá 60 dollárt tett ki.

Most 9 órától reggel másnap délutáni 2 óráig utazva, közben a Bluefieldi plébános úrnak miseszereit leadva, értem Trentonba, New Jersey államban, ahol a buzgó Makranczi János, ki már 3 éve hogy oda hívogat, elvezetett a Minorita szerzetesek templomába, ill. klastromába. Szombat délután volt. Ott aztán fél négytől éjfél pont 12-ig, s reggeli 6 órától 1 óráig gyóntatással, misézéssel délután szent keresztúttal, predikálással, ismét két nagyobbocska gyermek kereszttségének rendbehozásával, s másnap reggel újabb gyóntatással s misézéssel délelőttig nagyon is el voltam foglalva. Meggyónt összesen leány 13, legény 10, nő 46, ember 55, vagyis 124, s a kollektából 25 d. az ottani templomra adva: részemre, 43 dollár maradt s bejött még 3. A Szt. István egyesület, mely réges-régi óhaját végre valahára beteljesedve látta, vasárnap délután újra testületileg s sok más hívővel megjelent s akkor azután szent keresztutat tartva kiimádkoztuk s kiénekeltek magunkat, akár csal valahol Mária-Radnán bucsut járnánk. Tudom, soká fog emlékezetükben maradni. Csak most már, mint Szt. Pál ap. is önmagáról mondja, ne szakasszon el, kedves hívek, az Úr Jézustól, de semmi. Az erényes élet mellett a vasárnapi szentmise, az legyen a mindenetek. A vegyes vallású házaspárok pedig tudják, hogy csak a Kath. egyháznak nevelhetik a gyermekeiket. A hétfő esti gyorsvonattal elutazva kedden délben, már mint kilenczednapra, szerencsésen haza értem, miután az egészben 80 híján 2000 mérföldnyi utat megtettem, s az egészben összesen

253 hívót a húsvéti szentségekben részesítettem. Az utazási költségek tetemes volta mellett maradt a hívek fentjelzett adományából, még elég a fentartásunkra is. Amit azonban, tekintve a végzett munkát és elviselt fáradtságot ugyancsak meg nem irigyelheti senki, mert pl. orvos vagy ügyvéd bizonyára többjébe kerülne a közösségnek, s mert ez a mellékjövedelem csak egyszer kerül egy esztendőben, míg, ha vidékieknek is szolgálni akarok, minékünk egész éven által kettőnknek kell itt lennünk, miután magyar papot, amikor rá szükség van, csak úgy például karóról törni nem lehet.”

5.

„FOLYTATÁS
(1898. május 6.)

Hála Istennek, hogy három heti távollétem után, ismét egy kis életjelt adhatok magamról a Hírnökünkben. De nem kevésbé hála legyen a jó Istennek azért is, hogy van, ki hosszabb távollétem alatt a Hírnököt megszerkeszti s rendesen kiadja, a Ft. káplán úr személyében. Most hadd örökítsem meg egy pár sorban a legutóbbi missióm utam képét. Keresztül szeltem Ohio, Indiana, Illinois, Iowa, Nebraska, Wyoming, Utah, Nevada, California, Arizona, New Mexico, Texas, Arkansas, Missouri, s újra délfelől Illinois, Indiana és Ohio államokat. Az egész út 6065 mérföldet tett ki. Közben négy helyen a híveket az Istenigéje s az Újszövetség szentségeinek titkaiban részesítettem, legalább egy pár órára vagy egy két napra közibük egy kis Magyarországot varázsolvá. Ezen helyek voltak Omaha, Rock Springs, San Francisco és Szt. Louis. Omahában értem 13-án este, amikor is rögtön megkezdtük ajtatosságunkat, éjjelig s reggel korán folytatván, szentségekhez járult 8 legény, 9 magános férfi, 5 feleséges s 6 nő, összesen 28; mind magyar, és pedig egyen kívül mind ott levő magyar. Öszszeadakoztak 39. d.-t. Rock Springsre értem 15-én reggel, s voltam ott hétfő reggelig. Minden igyekezetem a magyarokat egy

nagy közös istentiszteletre összehozni, már féltem, hogy dugába dül. A tótajkúak kik különben sokkal nagyobb számban is vannak ott, azok siettek felhasználni az alkalmat. Meggyónt pedig hajadon tótajkú 3, legény magyar 8, tót 18, magános ember magyar 8, tót 5, nős magyar 9, tót 31, nő magyar 10, tót 31. vagyis összesen 123. A kollekta 135 d.-t tett ki, amiből az ottani hitközség 20-at kapott. San Franciscóban ahol csütörtök este értem s hétfő reggelig voltam, az ottani magyarságból csak 4 lélek jelentkezett, míg tótajkú akik nem is voltak előre értesítve, volt 30, nőtlen 2, nős 9, férjes 19, összesen 34. Az nyilvánvalólag kevés, de hát Noé apánk idejében is száz és százezer vagy néhány millió hivatalosból csak nyolcz lélek jutott el a választottság polczáig. A kollekta 17 d. Következő péntek éjjél előtt értem Szt. Louisba, ahol a szombat délutánt és a vasárnapot ugyancsak kihasználtuk, úgy hogy az idegenek is épültek rajtunk s énekeinken. Itt járult gyónáshoz leány 3, nő 14, magános ember 3, nős 11, összesen 31, mind magyar. Délután a cseh templomhoz tartozó tótajkúak is megjelentek az istentiszteletre, amelyet ők sem fognak oly hamar elfelejteni. Este elutaztam, s másnap este hazaértem.

Keresztül mentem, úgyszólván minden évszakon; egyik államban tél, másikban tavasz, harmadikban a leggyönyörűbb nyár majdnem nyárutó. Míg délben a Sierre Nevada havasonkon a havat gázoltuk, délután már a hegyoldalban virágtengerben úsztunk, este pedig San Francisco örökké viruló pálmái, virágövezte szép házai közt, másnap pedig Los Angeles tájékán a túlérlett gyümölcsöket a földre sűrűn elhullatott narancsfák közt járhattunk. Itthon persze még csak a tavasz elején vagyunk. De kívánom is San Franciscónak, hogy viruljon egész szívemből. Mert az talán az egyedüli hely az egész Egyesült Államokban, ahol még egy magas, a várost uraló dombtetőn, a szent kereszt jele díszlik. Különben a legtöbb vidék, amelyen átrobogtam, egy siralmas sivatag, amely tán a bogárnak sem tudna elégséges tápot nyújtani; végtelen hegyláncok egy árva

bokor nélkül, — fát, a határban vagy hegyeken ezer mérföldnyire sem látni egyetlen egyet sem, csak a zsályabokor, az az egyedüli palástja, úgy északon, mint délen, ott is, ahol egy fűszálacskát ezer dollárért sem lehetne találni, az, mondom az egyedüli takarója a természet e nagy temetőjének. De vannak száz és száz mérföldnyi pusztaságok, ahol még ebből sincs egyetlen szál sem. Egy ilyen vidéken az állomáskunyhó előtt kövekből nagy betűkkel kirakva az áll, hogy: 'keep off grass' az utasok egy kis felvidámítására, akik a nappali 112 foknyi hőségben szinte ájuldoztunk. Ilyen szomorú vidékek Nebraska, Wyoming, Utah északi része, Nevada, California nagy része, Arizona, New Mexico s Texas nyugati fele. Oka e pusztaságnak a végtelen vízhiány. A sweetwateri magyarjainknak a vasút hordókban szállít vizet az onnét 15 mérföldnyire eső folyóból, 30 centjével. New Mexico két állomásépületén láttam ismét fecskéket, először itt Amerikában. Az is érdekes, hogy egyik állomáson, ott a délen, mikor a vacsoráért fizetni akartam, azt mondták hogy ők Kath. paptól nem 'chargeolnak' semmit. Ez szép, mint az is, hogy a vasútitársaságok mérsékelt árú jegyet adtak. A síkságok majd 7000 láb magasságra emelkednek majd a tengerszíne alá szállnak. Amerre víz vagy vízvezeték van, ott gyönyörű földművelés és rendszeres gyümölcsfatermesztés szemlélhető aminőt ritkán látni.

Hazaérve — igaz, hogy ismét csak két három napra, mert még van egynéhány hely, ahová még el kell mennem — küldöm szívélyes üdvözetemet mindazoknak, akik közt megfordultam a jókívánataimat, amelyet ima alakjában az oltár zsámolyához leteszek, névleg azokért, kik a hitfeleik lelki érdekét szívükön hordva akörül fáradoztak s áldozatokat hoztak, hogy magyar lelkiatyát körükbe hozzanak. Az Úr Jézus segítse meg mindnyájukat már itt a száműzetésben, de kivált az utolsó vándorlás, a halál órájában.

Nem lesz érdektelen följegyeznem, hogy én minden csendességem és ugyancsak szerény tehetségeim mellett mégis nagy-

ra vittem. Mihelyt útra keltem, mindjárt szóbeszéd tárgya voltam még az amerikaiaknak is. És pedig, hogy elmentem a magyarokat Amerikaszerte a spanyolok részére verbuválni. Azután hogy Cubába mentem, s ott elfogtak; meg hogy haza táviratoztam, hogy 3 órakor kezdődik a csata, tehát húzzák meg templomunk harangjait. Azután az sem érdektelen, hogy mint 'jóakaróim' megtudták, hogy Rock Springsre megyek, hamar siettek egy engem végleg legyalázó levelet küldeni az ottani Kath. egyletnek, hogy az velem érintkezésbe ne lépjen. Válgék lelki üdvösségükre, mert némely ember csak akkor hökken meg, s kezd magába szállni, mikor már jól megrakta a lelkiismeretét. Hogy ellenségeim, akik itt szerepet játszottak, már többen Cleveland porondjáról letűntek, én meg, akinek vesztére összeesküdtek, még mindig állok, az a többiekre, ha boszszantó is, de egyúttal tanulságos. Még egyszer Üdvözlégly Omaha, Rock Springs, San Francisco, St. Louis!"

6.

„A MORISSDALE MINES-I MISSIÓSUTAM (1898. május 20.)

Május 5-én éjfél felé elindulva, másnap este 6 órakor értem oda. Mindjárt oktatásba fogtam a kitérésre jelentkezett Dobó Györgyöt. A tótajkú hívek már nagyobb részét előbb elvégezték ájtatosságukat. A magyar hívek hol közelebb, hol távolabb eső plézeken laknak, s csak másnap estére, meg vasárnap reggelre értek be. Vasárnap történt ünnepélyesen a Kath. hitvallástétel Dobó részéről. Szentáldozáshoz járult lány tót 1, legény magyar 5, tót 1, magános ember tót 1, magyar 6, nős 11, tót 2, nő 9, összesen 36. Délután is teljes számban gyűltek össze a magyar híveink. A hívek kik 50 centjével, kik 1 dollárjával járultak a költségekhez; Horváth János 3, Krajger József meg 4 d. Összejött egészében 29 d. Azonkívül Kascsák István meg András 5-5 dollárt ajánlottak, hogy családjaikért a clevelandi templomban ünnepélyes szentmisét szolgáltatassa-

nak. Este felé Krajger és Horváth kocsin vittek ki a plézükre, ahol illető tót asszonynak a szükség esetén való keresztiségi oktatást adtam. 8 óra után kivitt a plébános úr kocsin a 2 órányira távol eső Clearfieldre, ahonnét másnap reggel folytattam utamat s este 8-kor hazaértem.”

„A BRIDGEPORTI (OHIO) MISSIÓSUTAM

Május 12-én délben elindulva este oda értem. Másnap a szentmisénél találkoztam az egyetlen ottani magyar hívő nevével, kire a plébános úr Nagy Pénteken a Szt. kereszt látogatása alkalmával rábukkant s így fiát a Kath. iskola számára kihasználhatta. Azután kimentünk Wheeling Creek plézre, jelteni a lengyeleknek, hogy akik még nem gyóntak most van alkalmuk jöjjenek.

Délután vonaton mentem Bartonba, ahol igen kedves kis magyar telep van. A kellő intézkedéseket megtéve s két beteget meglátogatva, este összegyűltünk Juhász József hitfelünk házában, ahol 9-ig istentiszteletet tartottunk, s azután majd 1 óráig éjfélutánig tartott a gyónás, s folytatva reggel a szokott helyen az „Irish” házában miséztem, s predikáltam. Meggyónt legény magyar 1, tót 1, magános ember magyar 11, tót 1, nős magyar 4, tót 6, nő magyar 4, tót 7, összesen 35.

A délelőtti vonattal elmentem azután Bridgeportra, ahol gyónt legény lengyel 1, magános ember lengyel 2, nős 3, magyar 1, nő lengyel 3, magyar 1; összesen 11.

Az esti vonattal elmentem Maynardra, ahol vasárnap reggel gyónt, legény lengyel 1; magyar 2, magános ember magyar 2, nős lengyel 1, magyar 1; összesen 7. A bartoni magyar hívek szintén följöttek a szentmisére s az istentisztelet alatt lélekemelően énekeltek. Délután ismét ájtatosság magyar és tót nyelven. Másnap reggel a szentmise után elutaztam, és pedig fájós szívvel a hívek szomorú sorsa miatt, amennyiben úgyszólván teljesen beszünt náluk a munka.”

„LEGUTÓBBI MISSIÓSUTAM (1898. június 10.)

Május 20-án a fél 11 órás vonattal elindulva, s Columbust és Nelsonville-t érintve, este 6 óra után értem Buchtelbe, mely a nelsonvillei plébániához tartozik s ahova a blatchfordi, Jobsi és Murray City-i hívek 1-2 óra távolságról járnak templomba. Másnap reggeltől estig s vasárnap délig minden percz időm igénybe volt véve gyóntatással, tanítással, s közös ájtatossággal. Szálva voltam egy lengyel házában. Délután Murray Citybe vitt ki Németh János kedves hitfelünk, hogy betegeskedő gyermekeit némi oktatásban részesítsem. Ugyancsak őneki, illetve a táltosának köszönhetem, hogy egy darabig a vonattal valószínű versenyfutott, hogy a nelsonvillei esti vonatot megfoghattam, bár már csak a legutolsó pillanatban. Hétfőn 4 órakor hajnalban értem haza. Gyónt lány magyar 2, legény magyar 11, tót 2, magános magyar 7, nős 14, tót 2, nő magyar 11, tót 2, összesen 51. Fogadjátok kedves hívek szívélyes üdvözlétemet, Tóth József buzgó ügykezelővel az élen, s gyermekeiteket ne feledjétek a vasárnap délutáni hitoktatásra Buchtelbe küldeni.

Május 27-én, miután a városi kórházban teendőimmal kész lettem, közúti villamoson Lorainba mentem, ahova persze már elkésve értem, s gyóntattam késő estig, meg reggel. Gyónt lány 1, nő 11, magános ember 7, nős 6, legény 1, mind magyar, összesen 26.

Másnap a 9 órás vonattal elutaztam onnét Ashtabulára, ahol a hívek csak este felé jöttek s majd 11-ig gyóntak. Akkor elutaztam s 5-kor hajnalban értem haza. Meggyónt nő magyar 1, tót 1, magános ember magyar 5, tót 5, nős magyar 8, tót 4, legény magyar 2, tót 2, összesen 28.

Június 2-án az ebéd utáni vonattal leutaztam Bellaire-be ahova fél 10-re értem s egyenesen a templomba mentem, ahol a másnapi első péntek miatt még javában folyt a gyóntatás, de

a mi híveink akkor már csak hárman vártak. Másnap reggel egész délután 2 óráig foglalatostunk. Meggyónt nő magyar 3, tót 2, nős tót 1, magános magyar 5, tót 2, összesen 13. Az ottani buzgó plébános úrnak ezidén már három ezernél több áldozója volt, de a mi nemzetbelieink többen sajnos még a húsvéti szent kötelességüket is elhanyagolják.

Délután elutaztam villamos közúti kocsin Martinsferry-be s onnét vonaton ennek fiókközségébe, Dillonvale-ba, ahol a lengyelek egy szép templomocskára tettek szert, amelyben az addigi zord hálé helyett igen kellemesen végezhattük ajtatoságunkat szombat és vasárnap. A szentmise alatt a magyar hívek, előzetes begyakorlás után, megható magyar énekkel emelték az istentisztelet fényét. Csak az a kár, hogy a szomszéd Long Run-iak alig jelentek meg. Délután gyakoroltuk magunkat egyházi énekekben, úgy hogy egyelőre a magyarok Dillonvale egyházi énekesei. Időm természetesen jól volt igénybe véve. Meggyónt magános ember 26, nős 8, férjes nő 12, legény 10; összesen 56. A Martinsferry plébános úr minden kedden jár oda misézni s a gyermekeket oktatni. A jó Matusz János és Molnár János buzgó híveink a magyaroknál hivatalos hitközségi kollektoroknak lettek kinevezve. Kedves Dillonvale-i hívek! Fordítsátok a lehető legnagyobb lelki hasznatokra az új Istenházát annak buzgó látogatása által.”

8.

„A LEGUTÓBBI MISSIÓSUTAM (1898. június 17.)

Június 9-én ebéd után indulva másnap délután érkeztem a fairmonti plébániára, ahonnan a szükséges egyházi szereket magamhoz véve, kocsin kimentem az onnét hat mérföldnyire eső Mines, West Virginia szénbányás plézre. Prot. templom van ott kettő is, Kath. nincs egy kápolnácska sem. Így van a szénbányás plézeken mindenütt. Ha angol katolikusok is laknának olyan helyeken, volna csakhamar templom is, de

ahol magyarországbeli bevándoroltak vannak csak, vagy taljánok, ott nem olyan hamar lesz templom; ha a plébános építene is nekik egyet, hogy legyen hely szentmisét szolgáltatnia, nem bírja kifizetni. Azon ürügy alatt, hogy ők az angol szót nem értik, s hogy úgy sem maradnak ott soká, nem igen szoktak áldozni, cserben hagyják a papot, sőt még csak szentmisére is csak gyéren jönnek el, példa rá: Pocahontas. Pedig azt tudhatnák, hogy Amerika magyar papot adni nem tud. De Magyarország sem adhat, mert egy kevés helyet kivéve, magyar pap magyar templommal csak magyarokból fenn nem tudná magát tartani, annyian ugyanis nincsenek egyhelyütt. S ha kedvelni tudjuk az amerikai munkát, amerikai kenyeret, amerikai dollárt, kedveljük az amerikai templomot és papot is, legalább addig, míg sajátunk nincs. De folytatom útleírásomat.

Egy házhoz szálltam, a híveket estére oda rendeltem. Éppen mikor gyülekezni kezdtek, hozták a házigazdát a bányából hordágyon, szenvedett súlyos sérülésekkel. Aközben megjött orvos elaltatva a sérültet, s elvégezve műtétet szerencsésen mi is hozzá foghattunk a dolgunkhoz. Egy kis istentisztelet s szent tanítás után kezdődött a gyóntatás, s tartott fél kettőig éjfél után. A nagy hőség miatt nyitva tartott ablakokon bejött a lámpavilágot ostromló légy és bogárméhszéria. Legalább arra volt jó, hogy ébren tartott. Fél ötkor hozzá fogtunk az oltárka felállításához, s egy pár hívő meggyóntatása után a miséhez, amely alatt megáldoztak, s azután a munkába siettek, mert nem kaptak engedélyt a munkából kimaradhatni. Így bizony egész szerencse volt rájuk nézve, hogy kimentem a pléziükre. A szentmise után is gyónt még egy kevés, akik aztán másnap a plébániaközségben áldoztak meg, mert ilyen plézen mindenkor csak annyi kenyeret szentelek, ahány áldozóról a mise előtt tudok. Gyóntást végzett, összesen legény 13, magános ember 17, nős 13, férjes asszony 11; összesen 54. Kineveztetek kollektorok, kik valami alapot kezdenek majd gyűjteni, hogy idővel valami templomocskát lehessen építeni. Akkor azután szentmisét is fognak kaphatni a plébános úrtól.

Délben visszamentem a plébániaközségbe. A hívek csak este jöttek, a gyóntatás tartott késő éjszakáig. Reggel a keltőóra rémítő soká zörgött. Nem akarván, hogy az egész házat fellármázza csitítgattam, ahogy tudtam, de biz az nem akart elhallgatni, mint a rossz lelkiismeret. Végre is csak úgy tudtam elhallgattatni, hogy üveglapjával a földre fektetve egy bútor-darabbal a hangját leszorítottam. Mikor aztán délben felvettem, újra megszólalt, s szólt, míg csak a nótáját le nem kerepelte. Így tesz az elaltatott elmámorosított, agyonnyomott, rossz lelkiismeret is, tüstént kezd furdalni, mihelyt a rá gyakorolt erőszak alól fölszabadul. Csak azért hoztam is fel ezt a különben jelentéktelen dolgot. A gyóntatás a szentmisét leszámítva délután 1-ig tartott. Járult pedig a szentségekhez lány 5, legény 18, magános ember 7, nős 21, férjes nő 11; összesen 62. Érdekes volt az én kis néger ministránsom, aki különben becsületére válnék akár a mi clevelandi magyar oltárunknak is. Ilyen helyeken mindenféle nemzetiség van együtt. A plébánosok azt sem tudják, hányféle papot szerezzenek a meggyóntatásukra. Így azután, nem csoda, hogy miután én vasárnap is kinnmaradhatok, a gyóntatószékemhez hoznak tótot, lengyelt, németet, gránert; s szeretnék hogy még taljánul is tudnék. Sokan meg azt sem tudják, hogy a magyar és szláv két teljesen különböző nyelv. Így történt itt is. És csak azután legalább jönne az a magyar mind, a legutolsó szálig, megszeretnék őt is, már a papja miatt. De szent Istenem! Mikor Montana Mines-on a prédikáció előtt fölhívtam a megjelenteket, hogy hány a tót, s hány a magyar köztük? Hát magyar nem találtatott ott egy se. Pedig egy házba, ahol magyarok vannak, magam mentem jelenteni eljövetelemet. Minthogy másnap munkába kellett menniök, nem vállalkoztak arra, hogy egy estét vagy félészakát a lelkük javára szenteljenek, pedig hányszor szentelnek egész éjszakát dárídókra? Aztán jött közülök egy, Fairmontra és pedig egy 13 éves még soha nem gyónt fiával. A gyónásra előkészítettem, mert a fiút úgy látszik tanítják odahaza, s kész voltam őt délután a szentáldozásra is előkészíteni, meghagytam,

hogy jöjjön el hozzám s maradjon másnap reggelig ott. De bizony nem jött. Este azután elutaztam s másnap délben szerencsésen haza értem. Június 18-án és 19-én a West Virginia-i Benwood községbe menendő, ahova hívóm Bellaireből azon magyarjainkat, akik ottlétemkor meg nem jelenhettek.”

9.

„AZ EZ ÉVSZAKBAN UTOLSÓ MISSIÓSUTAM
(1898. június 24.)

Június 17-én ebéd után indulva este 10 órakor értem Benwood, West Virginia községbe. Másnap reggel megmisézvén s a jelenvolt három asszonykának a keresztség szentségének szükség esetében való kiszolgáltatási módjáról oktatást adván, kimentem s összejártam mind a híveket, jelentve nekik eljövetelemet, mert Hírnököm csak egy példányban jár oda s osztogattam minden egyes számára a penitenciatartás szentségéről való oktatást és buzdítást. Átmentem Wheelingre is. Találtam 15 tótajkú családot, 46 burdingossal, s csak 3 magyar családot 9 burdingossal, s kiküldtem emberemet még a Wheelingen tovább lakókhoz, ki ott még 6 magyart, s 2 tótajkút talált. Délután értem haza, s 4-kor kezddhettem gyóntatni, 6-kor közös istentiszteletet tartottunk. Reggel tovább folyt a gyónás, úgyszintén délután, amikor is 3-tól 5-ig ismét kiájtatoskodhattuk magunkat. Közben Bellaire-be lettem egy beteghez híva. Meggyónt lány 3, legény 7, magános ember 9, nős 11, férjes nő 14; összesen 44, kiket mint rendesen mindnyájukat elláttam üdvösséges missionárius kis nyomtatványokkal. Nos hát és hány volt magyar az áldozók közt? Ezeknek előre is megírtam, de különben a házuknál is voltam. Mikor a szombat esti prédikáció előtt kérdeztem, hány magyar van jelen? Egy asszonyka állott fel. A vasárnap délután jelen volt 36 hívó közt meg éppen egy sem volt magyar. Gyónni pedig a tudomást vett 21 benwoodi és wheelingi magyarból jött összesen egy, meg a bellairei beteg. A horvátokat miután sokan vannak, nem fogadtam el.

Ezen évszakban az lett volna az utolsó missió útja. A benwoodi magyarok tették fel a koronát a missióra, de bizonytöviseset. Azután csodálkozunk rajta, hogy hogy bánhattak annak idején a zsidók oly csúfságosan az Úr Jézussal. Soh'se csodálkozzunk. Ezek sem tettek volna vele mást. A tótok majd éig emeltek, pedig ismételve mondtam, hogy magyar pap vagyok, s a magyarok végett járok, a magyar népem pedig megvetett. Hogy is írja Szt. János Krisztus Urunkról? 'Tulajdonába jöve, de övéi be nem fogadák őt.' (Jan. 1:11) Azután legyen becsülete a magyarnak idegenben, ahol még a fekete meg az indián is eljár templomba. De mit szól a családapa az evangéliomban azokra, akik meghívását el nem fogadták. 'Mondom pedig nektek, hogy senki azon férfiak között, kik hivatalosak valának, meg nem ízleli az én vacsorámat.' (Luk. 14:24)"

10.

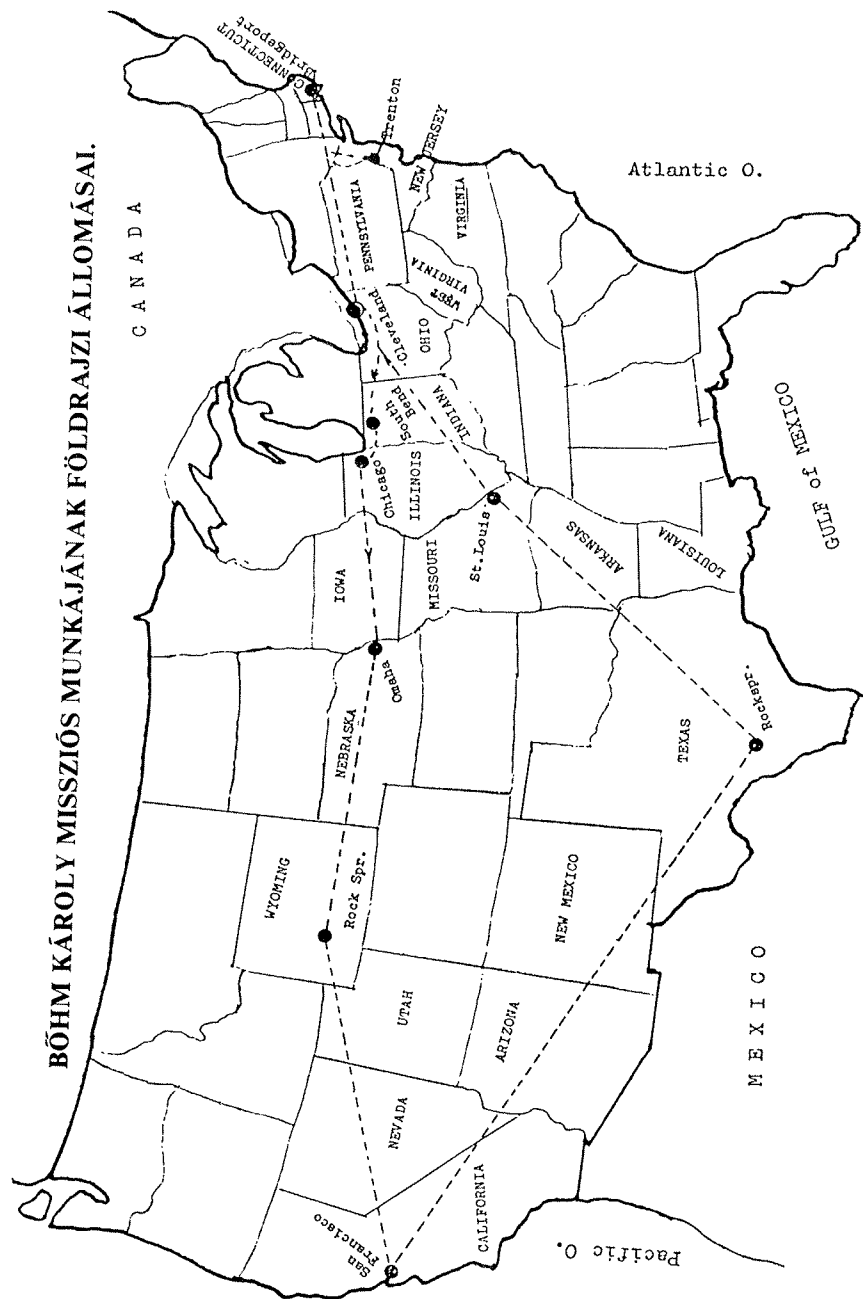
„VISSZAPILLANTÁS AZ ELSŐ FÉLÉVI
MISSIÓSUTAMRA
(1898. augusztus 12.)

Január elsejétől június hó végéig a következő helyeken fordultam meg: Lorain, Youngstown, Dillonvale, Point Pleasant, Bellaire, Columbus, Pocahontas, Stonega, Trenton, Fairport, Lorain, Toledo, Omaha, Rocksprings, San Francisco, St. Louis, Morrisdale Mines, Bridgeport, Buchtel, Lorain, Ashtabula, Bellaire, Fairmont, Benwood, s rendszeresen mindenütt szombat, vasárnap és hétfői napokon, úgy hogy alkalma volt minden egyes magyar hívőnek a szentségekhez járulni. Evvel megtettem csak vasúton egy összesen tizenkétezer négyszáz tizenhét mérföldnyi utat, s szentségekben részesítettem 239 ifjút, 70 lányt, 692 embert, 426 nőt, összesen 1427 lelket.

Missió útjaimat nem szoktam világi lapokban hirdetni. Csak egy ízben tettem, mikor t.i. Rock Springs-re menendő voltam. S tettem azt az ottani hívek külön kifejezett kívánsá-

gára. De megjártam. Egyrészt ugyanazon lapban és számban vagy fél tucat református lelkész is hirdette magát. Másrészt, e hirdetés folytán, még odajövelelem előtt kap Mattó József ottani buzgó hitfelünk Clevelandből, egy előttem teljesen ösmeretlen embertől levelet, ilyen tartalommal 'Olvasom az ön jeles működését, ... látom, hogy körökbe jön Ft. Böhm úr, hát én csak annyit mondok, hogy olyan kiváló egyén, mint ön az embereket megismeri, ha rájok is néz. Én azt mondom, hogy ő pénzvágyó, hogy olyan jó magyar mint tót, próbálja meg. Tisztelettel Suyeta József.' Ez az ember valóban ritka egy példánya a jó embereknek; még az innét 1666 mérföldnyire távol lakó s csak a lapok híréből ismert magyar honfitársainak a missió célra egyszer egy esztendőben netán kiadandó 25-50 centjét vagy 1 dollárját is félti. Ha ez a jó ember még azt tudná, hogy a magyar egyes plézekben, ahol az italmérés tilos, csak egy keresztelőhöz tizenkét hordócska sört vonaton hozat a szomszéd városból, hát a bánatában, tudom tisztára, meghalna. Jobb tehát, hogy nem tudja. Sajnos, szegény jó emberünk czélját nem érte, mert mint akkorában a Hírnökben közöltem, azok bizony körülményeikhez képest ugyancsak buzgón adakoztak. Tudják ők azt, mint bármely józan ember, hogy utaznia ingyen nem lehet, s hogy a Kath. papnak állásához mérten is kell utaznia, úgy hogy, amit esetleg egyik másik kompánia a vámon neki elenged, azt a réven mégis csak megveszik rajta. Tudják azt mindnyájan, hogy a pap pénzt nem gyárthat, s hogy a clevelandiak eme költségeimet fedezni nem kötelesek. Tudják, mert látják, hogy az adományaikból az illető templomokra ill. papjuknak is megyen egy rész, s hogy a tehetetlenektől nem kívántatik semmi, s a legtehetősebbtől is csak annyi vétetik amennyit illető éppen áldozni akar. Azt is tudják, akik tudni akarják, hogy ha én a vidéki magyar híveket is akarom ellátni, akkor énnekem itthon helyette kell tartanom, és pedig az egész esztendőn át, azon napokon át is, amikor magam is állandóan itthon vagyok, mert papot csak úgy 2-3 napra valahonnét kölcsön kapni nem lehet, s tudják, hogy segédpapra

BÖHM KÁROLY MISSIÓS MUNKÁJÁNAK FÖLDRAJZI ÁLLOMÁSAI.

BÖHM KÁROLY MISSIÓS MUNKÁJÁNAK FÖLDRAJZI ÁLLOMÁSAI.

OHIO

21. Cleveland	16. Columbus	17. Murray City
5. Ashtabula	4. Fairport Harbor	19. Nelsonville
12. Barton	2. Kelleys Island	8. New Philadelphia
14. Bellaire	3. Lorain	20. Newport
13. Bridgeport	11. Martins Ferry	6. Norton
18. Buchtel	10. Maynard	1. Toledo
15. Cambridge	9. Mingo Junction	6. Youngstown

PENNSYLVANIA

1. Clearfield
2. Morrisdale
3. McKeesport

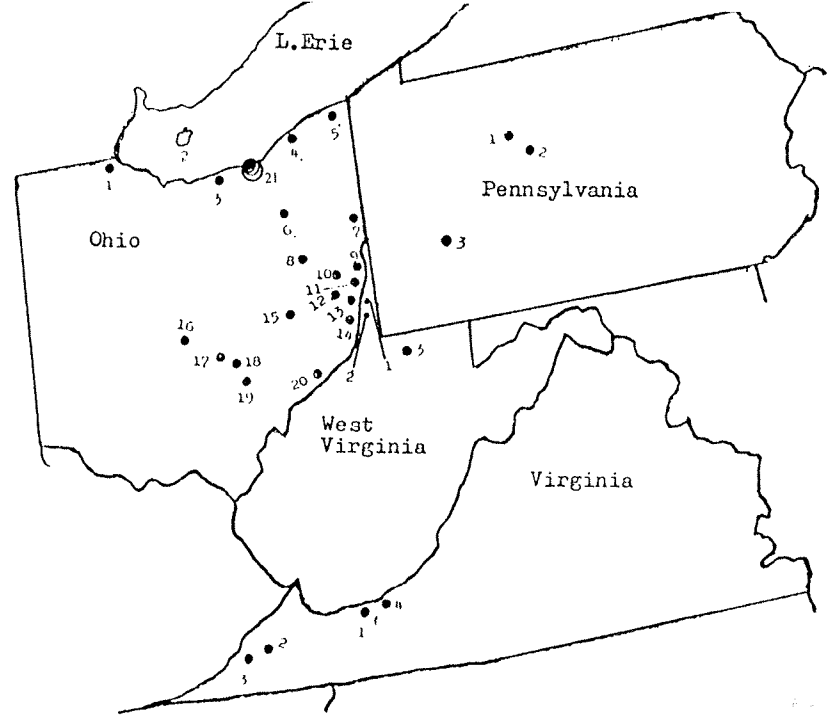
WEST VIRGINIA

1. Wheeling
2. Benwood
3. Fairmont

VIRGINIA

1. Bluefield
2. Norton
3. Appalachia
4. Pocahontas

A feljegyzések szerint Böhm atya missziós útjai során meglátogatott helyekből a mai térképen csak a feltüntetett állomások lehettek föl.

sem a clevelandi hívektől, sem senkitől egy árva centet nem kapok, tehát a magam 58 dollár havi honoráriumomat vele meg kell osztanom, s ha misére hoznak, vagy keresztelés alkalmával egy dollárt, avatás alkalmával 50 centet, nagy temetésnél miséstől együtt négy dollárt s esküvőnél miséstől együtt öt dollárt fizetnek, hogy minden bejövételnek a fele a paptársamnak megy, ki csak úgy pap mint én, valamint annak is a fele, amit a költségek levonásával a missiókról esetleg hazahozok, mert egy kenyérhez ketten vagyunk, egy ágon ketten ülünk, s ez rám nem parancsolta senki, hanem magam önszántamból fiktoltam meg magam így. Azt nem tagadom, hogy néha napjában egy kis utazást tenni, kellemes dolog, de örökké utazni, éjszakákon is, s majd mindennap más ágyba feküdni, majd mindennap más asztalnál étkezni, s mindenütt hálálkodni, mindenütt alkalmazkodni, ruháit, a rendesnél négyszer előbb elszaggatni, a kollektáknál pirulni, készületlen népeket gyóntatni, magát a templomba járni nem akaró magyarokért a legtöbb helyütt szégyelleni, az ottaniak bizalmát veszteni, s mondom, a jövedelem felével beérni; aki ebből is pénzvágyat tud kibetűzni, no az is már azon szegények közül való, kikbe a józanság már csak éjszakára hálni jár, amikor ők is alusznak. De hát ez csak a régi nóta ismétlődése, hogy t.i. aki pénzzel nem dolgozik, dolgozik legalább a szájával. Hála Istennek, már majd 700 lapot tele írtam a nagy naplókönyvben, sok ezer név van ott följegyezve 1892. december óta; messzevidéki is, de Suyeta neve nem tarkítja a könyvünket. Tehát porzót rá és punktum.”

11.

„A LEGUTÓBBI MISSIÓSUTAM

(1898. október 7.)

Péntek délben elindulva másnap este 9 órakor értem a vadregényes, hegyes, örvényes, alagutas és hidas Virginia állam Stonega nevű szénbányás és kokszttermelő plézre. Szombat este a ,peda' napja volt, hanem ott szép síri csend uralko-

dott, mert italmérés ott nincs. Avval természetes nem az van mondva, hogy ők, habár kerülő utakon is, úgy egyhez máshoz nem jutnának. Másnap más helyiség híjában a helység közös iskolaházában tartottuk az istentiszteletet, szentmisét, áldozást, szentbeszédet s gyermekoktatást. Van ott magyar s kivált tótajkú Kath. hívő összesen vagy kilencven felnőtt, de bizony azokból vagy 35 találta jónak az istentiszteletre eljönni. Gyónni is csak 21 volt, 16 magyar s 5 tót, azok is jobbadán csak olyanok, akik bőjtben is voltak, pedig Krajnyák Pál honfitársunk az ügy körüli buzgólkodása határát nem ismert, a papot hónapokszámra nem látnak, s én csak azért mentem el még egyszer hozzájuk, mert a bőjtben nem maradhattam ott vasárnapra, s vagy 405 gyónás nélkül maradt. Különben a magyar legnagyobb részt elvégezte a keresztény kötelességét.

Hétfő reggel kora hajnalban megmisézvén a 8 órai vonattal elutaztam Tomas Creek-re, odaérve du. 1 után. A dipótól félóránnyira a völgyön befelé ballagva sok keresésre végre elértem a mi magyarjainkhoz, kik az egy kevés tóttal vagy 36-an vannak ott, kik ugyancsak nem gondolták volna, hogy valaha papot látnak körükben. Az ottani egyetlen angol Kath. családnál egy nappal előbb kisgyermek született, kire halálveszély esete miatt az apa önmaga föladta a szükség esetében való keresztiséget, s akit éppen akkor készült kivinni a temetőbe, így elvégeztem fölötte a temetési szertartást. Aztán Berczeli Gergely buzgó hitfelünknel szálltam, s bejárva a plézt, este oda gyűltek a házához mind, s ájtatoskodtunk, gyóntunk egészen éjfélig. Reggel ugyanott miséztem, azt az összesen 29 magyar hívőt megáldoztatva. Délután újra összejöttünk s ájtatoskodtunk. Járult mondom a szentségekhez 29, s nem győzték Istent áldani ezért a soha nem remélt jóért, miben ők így részesülhettek. Én, ezen fölbuzdulva, indultam a környékbeli harmadik és negyedik plézen lakók fölkeresésére. Elkísért Berczeli István Szamecz Jánossal. Délután 4-kor elindulva, s majd gyalog, majd vonattal menve, megtaláltuk a Nortonban az egyedüli

sem a clevelandi hívektől, sem senkitől egy árva centet nem kapok, tehát a magam 58 dollár havi honoráriumomat vele meg kell osztanom, s ha misére hoznak, vagy keresztelés alkalmával egy dollárt, avatás alkalmával 50 centet, nagy temetésnél miséstől együtt négy dollárt s esküvőnél miséstől együtt öt dollárt fizetnek, hogy minden bejövetelnek a fele a paptársamnak megy, ki csak úgy pap mint én, valamint annak is a fele, amit a költségek levonásával a missiókról esetleg hazahozok, mert egy kenyérhez ketten vagyunk, egy ágon ketten ülünk, s ezt rám nem parancsolta senki, hanem magam önszántamból fíkszoltam meg magam így. Azt nem tagadom, hogy néha napjában egy kis utazást tenni, kellemes dolog, de örökké utazni, éjszakákon is, s majd mindennap más ágyba feküdni, majd mindennap más asztalnál étkezni, s mindenütt hálálkodni, mindenütt alkalmazkodni, ruháit, a rendesnél négyszer előbb elszaggatni, a kollektáknál pirulni, készületlen népeket gyóntatni, magát a templomba járni nem akaró magyarokért a legtöbb helyütt szégyelleni, az ottaniak bizalmát veszteni, s mondom, a jövedelem felével beérni; aki ebből is pénzvágyat tud kibetűzni, no az is már azon szegények közül való, kikbe a józanság már csak éjszakára hálni jár, amikor ők is alusznak. De hát ez csak a régi nóta ismétlődése, hogy t.i. aki pénzzel nem dolgozik, dolgozik legalább a szájával. Hála Istennek, már majd 700 lapot tele írtam a nagy naplókönyvben, sok ezer név van ott följegyezve 1892. december óta; messzevidéki is, de Suyeta neve nem tarkítja a könyvünket. Tehát porzót rá és punktum.”

11.

„A LEGUTÓBBI MISSIÓSUTAM

(1898. október 7.)

Péntek délben elindulva másnap este 9 órakor értem a vadregényes, hegyes, örvényes, alagutas és hidas Virginia állam Stonega nevű szénbányás és kokszttermelő plézre. Szombat este a „peda” napja volt, hanem ott szép síri csend uralko-

dott, mert italmérés ott nincs. Avval természetes nem az van mondva, hogy ők, habár kerülő utakon is, úgy egyhez máshoz nem jutnának. Másnap más helyiség híjában a helység közös iskolaházában tartottuk az istentiszteletet, szentmisét, áldozást, szentbeszédet s gyermekoktatást. Van ott magyar s kivált tótajkú Kath. hívó összesen vagy kilencven felnőtt, de bizony azokból vagy 35 találta jónak az istentiszteletre eljönni. Gyónni is csak 21 volt, 16 magyar s 5 tót, azok is jobbadán csak olyanok, akik bőjtben is voltak, pedig Krajnyák Pál honfitársunk az ügy körüli buzgólkodása határát nem ismert, a papot hónapokszámra nem látnak, s én csak azért mentem el még egyszer hozzájuk, mert a bőjtben nem maradhattam ott vasárnapra, s vagy 405 gyónás nélkül maradt. Különben a magyar legnagyobb részt elvégezte a keresztény kötelességét.

Hétfő reggel kora hajnalban megmisézvén a 8 órai vonattal elutaztam Tomas Creek-re, odaérve du. 1 után. A dipótól félóránnyira a völgyön befelé ballagva sok keresésre végre elértem a mi magyarjainkhoz, kik az egy kevés tóttal vagy 36-an vannak ott, kik ugyancsak nem gondolták volna, hogy valaha papot látnak körükben. Az ottani egyetlen angol Kath. családnál egy nappal előbb kisgyermek született, kire halálveszély esete miatt az apa önmaga föladta a szükség esetében való keresztiséget, s akit éppen akkor készült kivinni a temetőbe, így elvégeztem fölötte a temetési szertartást. Aztán Berczeli Gergely buzgó hitfelünknél szálltam, s bejárva a plézt, este oda gyűltek a házához mind, s ájtatoskodtunk, gyóntunk egészen éjfélig. Reggel ugyanott miséztem, azt az összesen 29 magyar hívót megáldoztatva. Délután újra összejöttünk s ájtatoskodtunk. Járult mondom a szentségekhez 29, s nem győzték Istent áldani ezért a soha nem remélt jóért, miben ők így részesülhettek. Én, ezen fölbuzdulva, indultam a környékbéli harmadik és negyedik plézen lakók fölkeresésére. Elkísért Berczeli István Szamecz Jánossal. Délután 4-kor elindulva, s majd gyalog, majd vonattal menve, megtaláltuk a Nortonban az egyedüli

magyar, Horváth János házát, ki azután gyalog a hegyes-erdőn elvitt az ő tőle vagy 1 órányira eső Dorchester nevű pléze. Odaértünk este 8-kor. Ott csak tótajkúakat találtam, számra nézve vagy 15-öt. Éppen készülöben voltak a kokszkemen-
czéikhez, s avval álltak elő, hogy ők a munkától el nem marad-
hatnak sem éhgyomorral a kemencék hősege közt víz és kávé-
ital nélkül ki nem bírják. Szerencsére az előljárójuk angol ka-
tholikus. Evvel kicsináltuk, úgy hogy csak 5-kor reggel álljanak
be a munkába, addig pedig elvégezhetik a lelki ügyeiket. Legott
belefogtunk az ájtatoskodásba, s fél 12-ig meg is gyón-
tak, de csak 6-an, a többi a szentbeszéd és imádkozás-éneklés
után szépen nyugodni ment. Én az angolnál szálltam, s 4-kor
hajnalban ugyanott szentmiséhez fogtam, amelyre csakis a 6
meggyónt jött el, hogy megáldozhassék. Ezek után a nortoniak
számára fenntartott szentséggel indultam a hegyen által vissza-
felé gyalog, el nem fogadva a felajánlott öszvérvonta szekeret.
És szerencsémre, mert a nortoniak, számra nézve hárman,
nincs is ott több, már Dorchesternek jöttek, hogy meggyónhas-
sanak s misét hallgassanak. Az úton velük találkozáván, vissza-
mentek Nortonra, ahol a lakásukon t.i. kellő ájtatoskodás közt
meggyóntak és megáldoztak. A 12 utáni vonattal elindulva,
s út közben a szentmiséhez való szereket tartalmazó táskát
a Pocahontas pléz gondját viselő bluefieldi plébános úrnál le-
adva, másnap este felé értem hála Istennek szerencsésen haza,
éppen jókor, hogy a Hírnök kiállításánál s expeditálásánál jelen
lehettem. Mindeme helységek tartoznak az abingdoni plébá-
niához, mely vagy 100 mérföldnyire messze esik tőlük. Én
ezen majdnem 7 egész napot igénybe vett missiók kirándulá-
somnál 1200 mérföldet utaztam be, a szentségekben részesítve
54 lelket, t.i. nős férfit 11-et, magános férfit 23-at, legényt 5-öt,
nőt 15-öt. Kath. templom nincs az egész vidéken, protestáns
igen.

Ez volt volna körülbelül az utolsó missió, mely vasárnapi
napot is befoglalt magába, minthogy most már helyettesem

nem lévén, legfőljebb hétköznapra, azt is csak ritkábban mehe-
tek majd valahova. Majd megteszi helyettem a toledói plébá-
nos úr. Az Úr Jézus áldja mindnyájukat.”

12.

„MISSIÓM KORONÁJA

(1898. október 14.)

Délig és pedig egész a megtébolyodhatóság elfoglalva
október 3-án 1 óra után elindultam, s 4-én délben értem
a Pennsylvánia közepe táján fekvő P.-be s tovább kocsin. A
községben a plébános úrhoz, ahonnét délután ismét kocsin
értem az 5 negyed órányira fekvő E... ill. S... szénbányás pléz-
re, hol vagy 100 magyar keresi kenyerét. Még magyar Kath.
pap nem járt arra a nép évekszámra nem járult szentségekhez.
Nos és ugyan hányan jöttek el? Egész 11 szál lélek jött a
gyónásra s a másnap reggeli szentmisére, melyet szállóhelye-
men, a jó K. Istvánnál, ki ezen alkalommal régi szándékát
megvalósítandó a Kath. hitvallást letette, szolgáltam. L. és B.
János eleget fáradoztak, de hiába, mert a nép távirda hiányá-
ban egy kicsit későn értesült, s mert az a nap nekik egy kicsit
alkalmatlan volt s én 3-4 napra ott nem maradhattam, meg
mert ez nem se húsvét, se karácsonyi idő, hát mintha tudomást
sem vettek volna az egészről. Közben küldtem izenetet egy
más plézre, hogy másnap délben jöhetnek az A... plébánia-
templomukba szentgyónást elvégezni. De bizony másnap oda
jöve ott sem találtam, de egyetlen lelket sem, így csak a két
beteget mentem meglátogatni, akikről éppen hírt kaptam,
s valóban az egyiket halálos betegen fekvve találtam, s még
sem gondolt vele senki, hogy lelkiatyát híttak volna hozzá.
Meggyóntattam tehát, még másikat is, s rohantam ezen 3 órai
kocsizás után a vasúti állomásra, útközben az illető plébános
urat fölkérve, hogy őket megáldoztatná s ellátná. Csak 5 perc-
cel késsek, s a vonatom elment volna s én 24 órával később
érhettem volna haza, de így délután 3-tól reggel 5-ig utazva csü-

törtökön már otthon lehettem, s a Hírnököt is a rendes időben megjelentethetem. 680 mérföldnyi út mellett csak 13 léleknek kiszolgáltathatni a szentségeket, az már mégis csak több mint elszomorító. Ha a körülményeik esetleg olyanok is voltak, hogy a szentségekhez akkorára el nem készülhettek, mégis legalább felém jöttek volna. Hiszen mikor a pap valamely plézre jön, ott igazság szerint mindenkinek, aki nem félholt, illik, hogy siessen a lelkipásztor üdvözlésére, s évek és évek múlva egyszer egy kis lelki oktatás meghallgatására. De hát ezek szegények már több mint félholtak. Hogyan fognak az ilyenek valamikor számolni az életükről annak, ki nekik az életet adta, nem tudom. Ismét megvalósult Jézus mondása, hogy: „Sokan a hivatalosak, de kevesen a választottak.” Titeket pedig kik mint valamikor a betlehemi pásztorok s a napkeleti bölcsek, nem nézve, se jobbra se balra, s nem nézve, hogy jönnek e mások is, jöttetek az Oltáriszentségben köztetek megjelent Úr Jézus imádására, vigasztaljon meg érte az Úr ott, ahol nektek az ő mennyei vigaszára legnagyobb szükségetek lészen, s végre vezessen el titeket a ti őrzőangyalotok az Úr Jézus színre való imádására majdán a mennyekbe is.”

13.

„A MINAPI MISSIÓSUTAM
(1901. február 22.)

Messze délre hívtak meg a hívek még múlt novemberben a Virginia állam Toms Creek szénbányás plézére. Kívánságunknak csak most februárban tudtam eleget tenni. Hétfőn délben indultam. Kedden délelőtt helyett csak délben érkezünk Bluefield állomásra, a délnek virginiai vonat akkor már elment volt. Hogy a hívekhez legalább szerda reggelre érhessek megszereztem magamnak, miután jegyem amúgy is kiváltva volt, engedélyt, hogy a legközelebb elinduló tehervonatra ülhessek, persze alá kellett írnom egy okmányt, hogy ha valami baleset érne, a vasúttársulattól semmi kártérítést kívánni nem fogok. A híve-

ket a vonatkésésről táviratilag értesítettem. Sok járáskelés után végre este felé beülhettem a tehervonatra, mely vagy 70 üres szénvagont tolonczolt, a végéhez kötött vonatörkocsijába, melynek egyik fülkéjében akár sztéknek megsülni, a másikában meg egyszerűen kocsonyának megfagyni lehetett. Eddig is tudtam, hogy a tehervonat lassan megy, meg hogy a kerekek sokszor nagyot zökkennek, s hogy különösen a vonat megállásakor vagy indulásakor, ami pedig folyton ismétlődik, a kocsi hatalmasan összeverődni szoktak. De eddig azt legfőljebb csak úgy tízlépésnyiről és csak látásból ismertem. Azon éjszaka azonban a dolgot már személyes tapasztalásból ismerni tanultam, különösen mikor valami a vonaton esett csavartörés álló helyzetben talált, s engem úgy a padlóhoz vágott, hogy négy darabból is szedőzködhettem össze. Eszembe jutott, hogy: Istenem! Mit állhatnak hát a költség hiányában sokszor „dzsumpolva” utazni kényszerült honfitársaink ki? S hogy: lud rugja minden olyan kompániát, mely még „dzsumpolva” utazni sem engedi a szegény embert. Egyéb bajom nem történt; csak a végző ponton egy darabra még, egy másik tehervonatra kellett ül-nöm, és pedig más hely hiányában a gőzkazánhoz. De ez is jobb volt, mint ha az oltárkövet és minden a misézéshez szükségelt szereket tartalmazott nehéz táskámat a vasúti sínek mentén magammal kellett volna becipelnem az állomásra. A vasúti személyzet különben igen előzékeny volt. Hajnali 4 óra után szerencsésen helyre értem.

De most, éjszaka, hova? Várni, az állomáson nem várt senki. Ha ott maradok várni, míg reggel valami magyar arra vetődik, akkor már késő lesz minden: elmennek munkába vagy már nem lesznek éhgyomorral, hogy még aznap megáldozhassanak. Szerencsémre holdvilág volt, s gyenge hólepel fődte a földet, s mutatta hol van a szárazföld, hol meg a víz. Távolról még emlékeztem egyik hívünknek a lakására; hát afelé tartottam. Igen ám: de ott nem csak a hívünk nem volt, de még a ház sem állt már. Majd találkoztam angol munkásokkal, kik közül az egyik ismervén hívünket, mondta, hogy csak

neki menjek az erdős völgynek, majd ráakadok. De hasztalan: a kedves égi holdlámpásom más vidékekre készült. Visszatértem. Ismét az angol munkással találkozom, ki egy darabkára elkísért, s aztán biztosított róla, hogy illető lakását megtalálom, csak kétszer menjek keresztül a patakon, akkor az első veresre festett ház balra lesz a keresett hely. Gondoltam magamban: beszélhetsz te nekem sötétben akár kékre festett házról is, mint amily festésűek a toledói magyarok házai. De csak mentem. Persze ott is sejtettem patakot lábaim alatt, ahol víz se volt, csak kövek. Gondoltam, hogy már kétszer kereszteztem, s akartam közelíteni a házhoz. De ott valami kutya morgott, pusztá esernyővel meg esetleg „megfájtolni” vele tanácsosnak nem tartottam. Mentem még egy keveset tovább: ott egy gömbölyű nagy fatörzsök képezi a hidat, s patak igazán folyt. Látok balra egy házat, s ablakában világot. Kopogtatok. Nemsokára kijön egy ember s kicsoda? Hát az én keresve keresett Borsodim. A nejevel együtt csak ámultak bámultak rajta, hogy hogy kerültem a sötétben oda magam. No még szerencse, mondják, mindjárt, hogy máma kicsit elaludtunk, s így még nem reggeliztünk.

Most csak sietni kellett a telep másik végén onnét majd félóránnyira eső magyar házhoz. De ott már megreggeliztek. Táviratomat a vasúti ügynök nem jól magyarázta meg nekik. De már csak ott maradtam, elkészítve az oltárt s mindent a miséhez valót. Bejöttek a Borsodi házból 8 lélek, s azonfölül még kettő: meggyóntak, miséztem, prédikáltam, megáldoztak, egy gyermeket, még a múlt év július havában születetett, megkereszteltem, s úgy azután természetesen már teljesen kimerülve, én is egy kis ételhez nyúlhattam (mert hát a miséző pap éjfélől még vizet sem ihatik, csak úgy mint az áldozó hívő áldozás előtt). Így már dél is lett. Visszamentem azután ismét a B.-ékhoz, egy pár gyermeknek vallásoktatást adtam, kettőt közülük meggyóntattam s a délutáni 3 órai vonathoz mentem tovább utazandó Stonega felé.

Este 9 óra után oda is értem. Feltűnt, hogy nem várt az

állomáson rám senki. Vendéglőbe szálltam, oda se jött a híveinktől senki. Hálnom kellett két idegennel egy szobában. Másnap reggel se gondolt velem senki. No, ez is kitűnően fest, gondolom magamban, s indulok a magyar negyed felé. Csakhamar látom, hogy az emberek még a bányában vannak, a jó asszonykák meg a gyermekekkel még a boldogok álmát aluszszák. A jó Szalczerekhez bejutnom mégis sikerült, akik csak úgy néztek rám, hogy ugyan az égből vagy honnan pottyantam le. Hát nem kapták meg — kérdem leveletem? Nem — mi nem tudunk semmit. Hamar átsietek a postára, s a 2 hét előtt küldött leveletem, valamint az elindulásom előtt küldött értesítő lapjaimat szépen még ott a postahivatalban találom. A jó ember, akinek a levelet írtam, más pléze távozott, anélkül, hogy engem róla értesített volna: aztán ott levélkihordó nincs. Most már láttam, hogy hányadán vagyok. Hamar elbarangoltam a pléz másik végére, a tótajkúakhoz megjelentendő nekik, hogy itt vagyok, majd ismét a magyar végbe, s hogy délután és este jőjjenek gyónni a pénteken korán reggel szentmisére és megáldozni. Jöttek is, de több tót mint magyarajkú. Egy ajrisnak a házában gyóntattam. Hoztak két gyermeket is keresztelni, az egyik még múlt novemberben született. Reggel a községiskola egyik tantermében miséztem, prédikáltam, s a gyónáshoz járult 25 hívőt megáldoztattam, s avval 8 óra után elutaztam. Azaz a vonatra várakozva, láttam 2 embert, s úgy vettem észre, mintha még én velem szeretnének beszélni. Megszólítom s látom, hogy szentgyónásra jöttek. Hát mit tenni szegényekkel? Kicsit ellépve gyóntattam őket ott az utcán, s szentáldozás fejében meghagytam nekik, hogy a szentáldozáshoz való imádságokat végezzék el jó buzgón, mert hogy ilyen körülmények között a lelki áldozás pótolja a valóságos szentségi áldozást. Megjegyzendő még, hogy e plézen még a múlt ősszel templomocska is épült, nagyrészt az uraság áldozatából s éppen a magyarok lakta negyedben, s a belső berendezés is már majdnem egészen kész, a templom maholnap szenteltetni fog, s a szénbányatársulat meg a nép semmi egyebet sem kíván,

mint hogy mihamarább egy magyar-tót papot szerezzen számukra. Adná az Isten, hogy szerezhették egyet, az aztán Virginia és West Virginia államok azon egész vidékének missionárius papja lenne, Stonega plézzel, mint székhellyel.

Indultam, mint mondom hazafelé. Közben Norton városában kell majd 3 órát várni a másik vonatra. Odaérve várt a jó Voda hívünk Dorchesterből, hogy mennék át hozzájuk a még múlt év novemberében született gyermeküket megkeresztelni, mivel egyszer már egy községben jártak, de az illető missiós pap elmaradása következtében ismét csak keresztlelenül hozták haza. A helység majd egy órányira fekszik Nortontól. Egy meredek hegyet kell megmászni s ugyanannyit ismét a tulsó völgybe leereszkedni. Hát neki indultam, nagyfáradtságosan odaértem, a kisdedet megkereszteltem, s vissza-indultam, de már nem menve, hanem ahol csak lehetett szaladva, rohanva, mert már perczekre ment a dolog. Ha a vonatot elszalasztom, akkor csak 24 óra múlva kapok új vonatot, s akkor vasárnapra haza nem érek, legföljebb csak valamikor délután, s otthon még csak mise sem lenne. De igaz, hogy sárosan, s izzadtan, s fáradtan mégis szerencsésen értem a már elindulásra készen állt vonathoz péntek délután 1 előtt. Bluefieldre 6-kor érve az ottani plébános úr asztalánál megerősödhettem, s rá utamat folytatva szombaton délután 3 óra tájban minden baj nélkül hazaértem.

Az út oda s vissza 1202 mérföld csak vasuton. Hat napot vett a dolog igénybe, s összesen lett 35 lélek a szentáldozásban részesítve, ahol van 5-ször annyi, hát az a baj. Sokan azért nem jöttek gyónni, mert hogy nem tudták s így nem készültek rá. Hát szép és üdvös, ha a szentgyónásra egy hétig is készül az ember, de ha nem értesül róla előbb, akkor egy félórai előkészület is elégséges, kivált mikor tudja, hogy ismét egy évnél előbb nem fog látni papot, akinél meggyónhatnék. Aztán az is különös, hogy a gyónáshoz nem járulók még az istentiszteletre sem jönnek el, hogy egyszer egy évben magyar paptól misét, prédikációt meghallgassanak, azért mert nem gyónnak, nem

jönnek misét hallgatni sem, mondom különös és sajnálatra méltó egy jelenség, amiért aztán az amerikai egy nagyot néz a magyarra, ki oly keveset ad a papjának látogatására. S azt mindenütt úgy teszik a honfitársaink s a pap költségeire, mikor messziről jön, szintén egy pár centet áldozni csakis azok tartoznának, kik gyónni jönnek. Hisz az a pénz nem gyónásdíj, és gyónási sztóla a katolikus egyházban nincs.

Így adtam volna az ezidei első missiós utam képét. Tarkának ugyan elég tarka, de mi az a hajdani missionáriusok missiósutaival összehasonlítva, mikor vasút és sokszor még egy ökrös szekérnek is hiányában az egész utat csak gyalog voltak kénytelenek megtenni, magukat a sajátjukból élelmezni, s életükről a vad pogányok vad fanatikus eretnekek miatt egy perczre sem lehettek biztosak. Azért a mi missiós utaink alig is érdemesek erre a nevezetre, mint mi papok sem a tulajdonképeni missionáriusok dicsó nevezetére.

Egyik-másik, ki ezeket olvassa, talán oly lágy szívű, hogy e missiós utamon kiállottakért talán még meg is szán. Pedig biztosíthatok mindenkit, hogy egy itthoni napom az ő gyóntásaival, ténykedéseivel, betegellátásaival, a mindenféle oktátásaival, az iskolájával, a kórházaival, a tébolydáival, az írásaival, és járásaival, a százféle gondjaival és kellemetlenségeivel, sokkal terhesebb, mondom csak egyetlen itthoni napom is, mint ez a missiós úti összes hat napom volt. Pedig ilyen itthoni napok van egy esztendőben s legtöbbje olyan.”

GÁZVILÁGÍTÁS

Bár messze járt missziós útjain a magyarok plébánosa, otthon a templomot a haladásnak megfelelően tartotta karban. A Szent Erzsébet templomot 1896 nyarán gázlámpákkal szereltette fel a hívek nagy öröme és jóváhagyásával. Ezután már nem pislogó gyertyák világították meg a templomot az esti és éjjeli istentiszteleteken, hanem a gázlámpák ragyogó fénye.

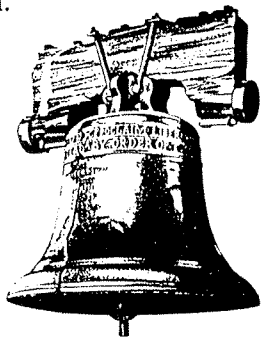
„Utóbbi időben a gáz-kompánia, elkészülvén munkálataival a mi utcánkon is, abba a kellemes helyzetbe jutottunk, hogy gázvilágítást rendezhettünk be templomunkban. Az előmunkálatokat (40 d. árán) meg is tettem, úgy a házhoz, mint a templomhoz, sőt a házban (17 d. árán) már a belső felszerelést is beszereztem, most meg csak a templomba kell két darab, a mennyezetről lefüggő, több lángra való, csillárra, s a templom két belső oldalfalán s a karzaton több pár karos lámpatartóra van szükségünk. Amint Toledó Kath. magyar közönsége a fő oltári 6 db. fémgyertyatartó által, s South Norwalk a keresztúti stációképek által van templomunkban képviselve: talán még egy másik pléz is szeretne magának a templomunkban örök emléket állítani. Íme, erre most a legjobb alkalom: a lámpákra vagy a csillárra amelyeket már meg is rendeltem, gyűjtést rendezni. A 14 darab kétkaros lámpákra 38 d. s egy 6 lámpájú lefüggő csillárra 22 d. szükségeltetik, mert fényesebbet a mostoha idők még nem engednek. Mit szólnak hozzá a plézek? Ha majd jobb körülmények közé jutunk, szerzünk egy 50-60 dolláros csillárt előre, s a mostanit hátrább tesszük. — Ti pedig, idevaló híveink, fogadjátok szívélyesen a majd hozzátok bekapogtató kollektáló asszonyokat, akik

FT. BŐHM KÁROLY AZ IRODÁBAN

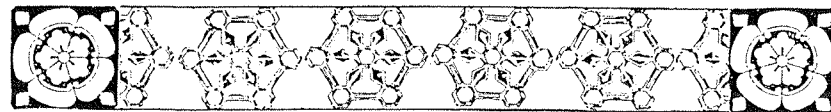
a saját részükről való pénzbeli hozzájáruláson felül még a kollektálás nehéz tisztjét is magukra vállalják. Nagy Boldogaszonykor, amikor a Szűz Mária Egylet testületileg áldozik, ismét új fényben fog felragyogni a szép szentegyházunk.”²³

Hozzászólásként itt megjegyezhetjük, hogy az új fényt Edison találmánya 1877-ben kezdte kioltogatni. Csak idő kérdése volt, hogy az annak megfelelő áramfejlesztők, vezetékek, kapcsolók, stb. gyakorlati használata alkalmassá tegyék az elektromosságot. Ez meg is történt és nagyobb áldás lett az emberiségre a villanyvilágítás, mint a gázlámpa. A gáz használatával sok lánglobbanás és robbanás is történt, balesetekkel sújtva azokat, akik nem értettek az óvatos és felelősségteljes kezeléséhez. (Unokahugom is áldozata lett egy gázrobbanásnak, amidőn a pékműhelyben a kemencét — sütőt — begyújtotta.) Később a szakértőknek nagyrészt sikerült a veszélyek elkerülését megvalósítani. Így még ma is általánosan használatban vannak a gázkályhák, főző-sütő tűzhelyek és központi kazánok, míg gázlámpákat csak ritkán láthatunk, mint díszítő felszereléseket csupán.

A SZABADSÁG HARANG

A szabadság harangot eleinte „Province” harangnak hívták. Pennsylvania állam alapításának 50. évfordulójára 1752-ben Londonban öntötték. Harangja volt a Philadelphiai városházának, amiben a szabadságharc előtt az angol gyarmatállamok vezetői gyülekeztek. Mert szokásuk volt harangszóval hívni a gyülekezőket, 1776-ban változott a szabadság harang névre. A harangba öntött szöveg: „Szabadságot hirdessetek az ország minden határáig népének.”

RENDKÍVÜLI ÜNNEPEK

Olvasva a „Hírnök” kiadásokat meggyőződhetünk arról, hogy Ft. Bóhm Károly őszintén szerette a befogadó hazáját, amelyet így hívott: „a dicső Egyesült Államok”. Híveit is hasonló hazafiságra buzdította:

„S ha kedvelni tudjuk az amerikai munkát, amerikai kenyeret, amerikai dollárt, kedveljük hát az amerikai templomot és papot is, legalább addig, amíg sajátunk nincs.”²⁴

A plébános látta, hogy a magyar haza szeretetét, az apák szent hitét lángban kellett tartaniok, úgy híveinek, mint neki, és nem tékozló fiúként élni idegenben, hanem hazát találni Amerikában és azt is szeretni.

Az ilyen alkalmazkodás irányadója és erőforrása volt nehéz missziós munkájának.

1895-ben az Egyesült Államok szabadságharcát ünnepelte az egyházközség:

„Július 4-én reggel 8 órakor templomunk egész vasárnapi színt öltött az „Ím arcunkra” meg a Szt. Erzsébetről szóló énekek fönséges elzengése, illetve a szentmise áldozat befejezése után kivonultunk a templom hátsó udvarára, s szép félkörben székeken helyetfoglalva gyönyörködtünk a plébániáról vonuló ifjúsági egyesületünk tagjain, akik mindegyike valami szép és értékes jószágot vitt, s az emelvényre helyezte, nem egy kebelből azt a sóhajt csikarva ki: óh ezt nyerném meg én, nevezett ifjainkból került ki az alkalmi rendőrség és békebíró, kinek klerkje majd két dollárnyi összeget szolgáltatott át a beszedett bírságokból a templom javára.

Az elhelyezkedés után Perczel Lajos közjegyző úr lépett az emelvényre és mondott egy hév nemzeti érzelmekre gyújtó „fortdzsuláj” alkalmi szép beszédet. Ezután és abból kiindulva, hogy jegyeink oly tekintélyes számban keltek el, buzdítottam magyar ajkú katolikusainkat kivétel nélküli testvéri összetartásra, s így templomunk anyagi érdekeinek felvirágoztatására. Erre kezdetét vette a 73-ra szaporodott ajándéktárgyak kisorsolása, amely kellemes tisztet a hívek ottlévő kedves gyermekei nagy élvezettel végeztek, egész áhítattal belenyúlálva az ismételt az egész a megüresedésig rázott számjegy táliba.

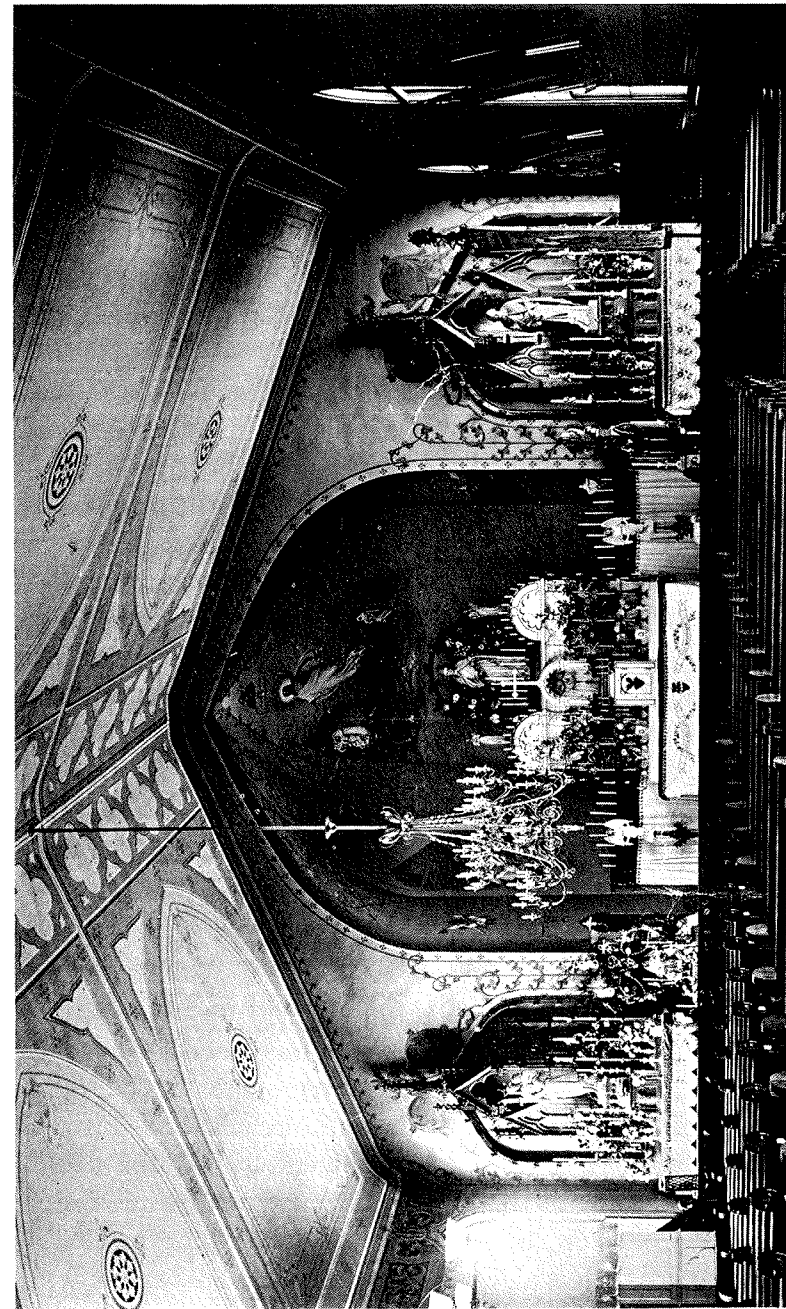
Itt adom a sorsolás eredményét, megnevezve az emléktárgyat avval, aki ajándékozta (a tárgyak közül csak egynéhányat közlök): kihúzható asztal I. Szt. László b.s. egylettől, függőlámpa II. Szt. László b. s. egylettől, mosdószekrény Szt. Imre b. s. és lovagegylettől, kéziharmonika Koch, egyháziszer kereskedőmtől, egy banki könyvecske egy háromszámjegyes betéttel Csimó Arnoldtól és élő lúd (éntőlem) és így tovább.”²⁵

Az 1896. évben három külön alkalom került megünneplésre. Az első a templomszentelés:

„Az 1893-i szeptember 8-án elkészült s megáldva rendeltetésének átadott magyarországi Szt. Erzsébet templom 1896-i február 16-án történt ünnepélyes megszentelésének emlékére. — A szentelési szertartást végezte főtisztelendő Horstmann Ignác Frigyes, Cleveland püspök Ő Méltósága.”²⁶

Ugyanakkor a templom mellett épült emeletes házat is felszentelték. Ennek földszintjén két tanterem, emeletén pedig a paplakás foglalt helyet.

„Előbb 1893-ban egy, majd három év múlva, 1896-ban még egy különálló kéttantermes iskola épült. A gyermekek nagy száma miatt csak az idősebbek járhattak magyar iskolába. Végül ezen a bajon is segítve lett és nagy áldozatkészséggel, közül \$26,000 költséggel, az 1900. évre felépült a kétemeletes, téglából készült, mintaszerűen berendezett tíztantermes iskola.”²⁷

AZ ELSŐ SZENT ERZSÉBET TEMPLOM SZENTÉLYE — CLEVELAND, OHIO (ÉPÜLT 1893-BAN)

Kezdetben az iskolának két tanítónője volt. Később az Orsolya-rendi apácák vették át a tanítást. Egyikük, a magyar származású Mária Venárd nővér (Váczi Erzsébet) a rend története könyvében megírta, hogyan történt a változás. A nővér szerint ennek sikere Ft. Böhm Károly erős hitének és bátorságának köszönhető. Lássuk tehát: „A plébános karácsony előtt látogatást tett az Orsolya-rend zárdájában. Apáca tanítókat kért Mária nővér főnöknőjétől. Ő azonnal válaszolt, hogy e célra alkalmas nővér nincs. Böhm Károly mintha nem is hallotta volna a választ, kijelentette: ‚Bemegyek a kápolnába és elimádkozom a hétfájdalmú rózsafüzért — találsz egy nővért.‘ Bement a kápolnába és imádkozott. Órák múltak el, ő csak imádkozott. Mária nővér ismételte, hogy nem adhat, ami nincs, de ez a logika sem hatott az imába merült plébánosra. Épp akkor a kápolnába betért Klotild nővér, aki hosszú súlyos betegsége után még mindig lábadozó volt. Ott feltűnt neki a mélyen imába merült pap. Miként ment a nővér vissza a betegszobába, találkozott Mária főnöknővel, aki megrendülve kijelentette: ‚Ez a szegény pap, annyira sajnálom, mert ismételtén sürgeti, hogy a Szűz Anya őt addig itt tartja, amíg nem kap iskolájának tanítónővéreket, de olyan valaki itt nincs!‘ Semmi további nélkül Klotild nővér annak ellenére, hogy nehéz munkára még nem volt képes, felajánlotta szolgálatait, persze avval a feltétellel, hogy Mária főnöknő jóváhagyja. Végezetül a Boldogságos Szűz Mária és Ft. Böhm Károly győztek!”²⁸

A rákövetkező hétfőn Klotild nővér egy még be nem iktatott rendtársával az új ház egyik tantermében elkezdte a tanítást. Ettől a naptól számítva negyvenkilenc évig az Orsolya Rendből naponta nyolc-tíz apáca tanított a Szent Erzsébet iskolában. Mind a tanulók, mind szüleik, de a többi hívek is szerették, dicsérték és tisztelték az apácákat. Munkájuk eredményét különösképpen az igazolja, hogy az egyházközség tizenhat apácát adott az Orsolya Rendnek.

A második világháború után a fiatal családok nagyszám-ban költöztek a fejlődő új városrészekbe, s így 1964-ben megszűnt az iskola. 1947-től 1964-ig az Isteni Megváltó Leányai apácarend látta el az iskolát tanítókkal.

A clevelandi magyarok második ünnepléséről így emlékezett meg Böhm Károly:

„CLEVELAND VÁROSA (1796—1896)

Folyó hó 22-én ünnepelte városunk 100 esztendő s jubileumát. Száz esztendeje volt ugyanis annak, hogy Cleaveland Mózes kikötött a Cuyahoga folyónk torkolatánál és fölmérte a vidéket. 1797-ben négy lelket számlált a telep, s állt egy kunyhóból, amelynek természetesen hű mását a várostéren felállítva láthatunk.

(A kunyhót Carter Lorenzo építette fatörzs gerendákból /logcabin/. Feleségével, Rebekával és két gyermekével ők voltak a telep első lakói. A későbbi évekre vonatkozó lakosok számát is közölte a plébános:) 1800-ban 7, — 1810-ben 57, — 1820-ban 150, — 1830-ban 1075, — 1840-ben 7,648, — 1860-ban már 43,838, — 1870-ben 92,829, — 1880-ban 160,146, — 1890-ben 261,353 lelket számlált. Mára már körülbelül 360,000 lakosa van, kik közül vagy 90,000 katolikus. A jubileumi ünnepek rendkívüli fénnel és változatossággal folytak le. A fő természetesen a hálaadó istentiszteletek voltak, melyek megelőző vasárnap, július 19-én, minden templomban, a miénkben is ünnepélyesen megtartottak.”²⁹

Évszázad után évezred, mely 1896-ban a legnevezetesebb ünnepelés volt.

Ugyanabban az évben ünnepelte a magyarság honfoglalásának évezredét. Ennek emlékére örököltük a hatalmas művészi Hősök terét. A magyarok itt, az Egyesült Államokban is ünnepelték a millenniumot, de itt csak azt örököltük, amit Böhm Károly róla megírt:

„Az ünnepély részletes leírását mellőzhetem; a díszesen ki-

állított ünnepi program felvilágosítást nyújt mindenről. Hármaskor nemzeti színünkben nyomva, Attila, Árpád, Szt. István, Szt. László, Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás, Mária Terézia s Ferencz József királyok arcképeivel, s azon örök nevezetességű képpel, amint I. Szt. István királyunk országát a Boldogságos Szűznek ajánlja; —

A Kath. magyarság teljes számban vegyen részt ezen, úgy délelőtti mint délutáni ünnepélyen, jól tudván azt, hogy millennium csak ezer esztendő múlva, vagy legfeljebb mikor majd 2000-t írunk, tehát Szt. István megkoronáztatásának emlékére ünnepelhetők újra. Miután azt már mi meg nem éljük, ünnepeljük meg ezt.”³⁰

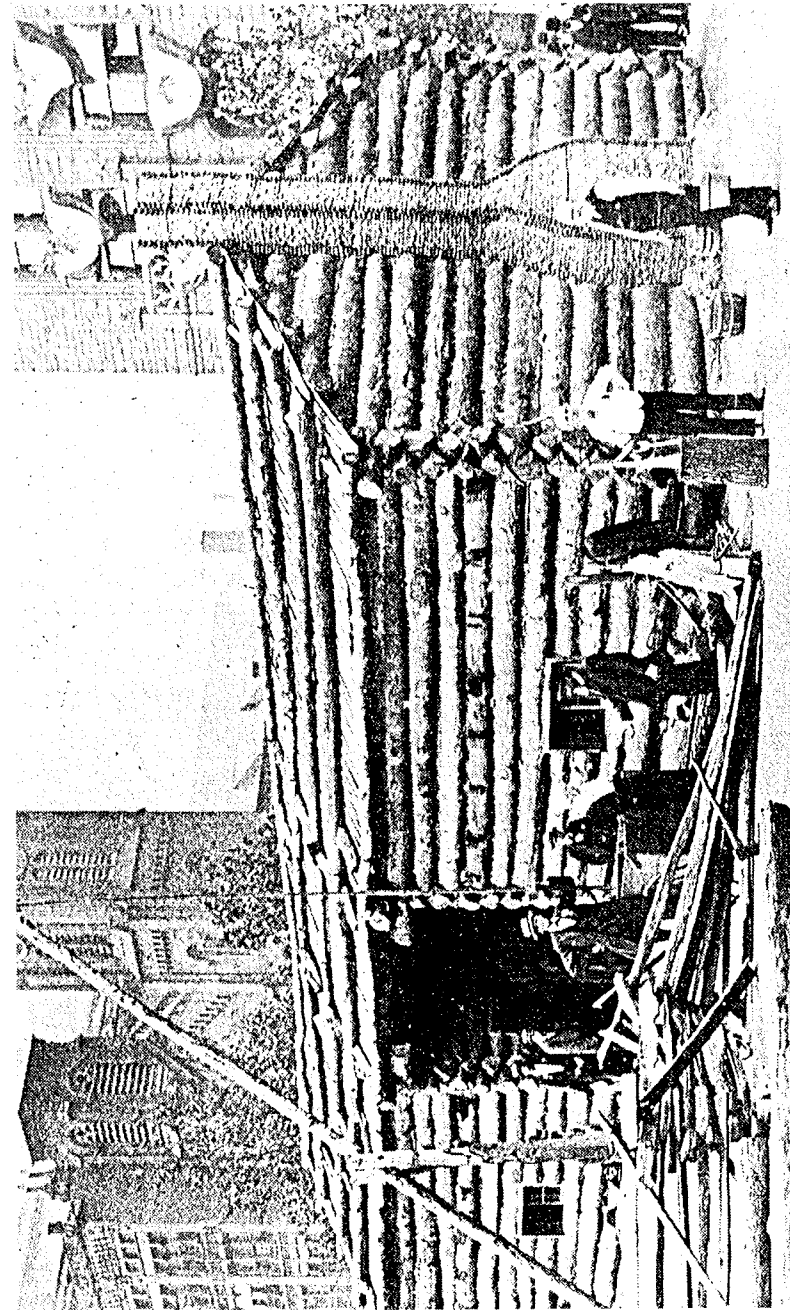
A plébános arra nem gondolt, hogy még a 2000. év előtt is lehetséges egy évezred megünneplése, amint ez meg is történt: 1970 és 1975 között a magyarok mind Magyarországon, mind külföldön Gézának és Vajknak a katolikus hitre térését megünnepték.

A millenniumi ünnepségek lefolyását ekként örökítette ránk, az utódokra írásában. (Terjedelme miatt csak kivonatossan közlöm.)

„Az ezidei szeptember 6-a a Kath. magyar iskolánk nyilvános bemutatónapjának, továbbá Szt. István napjának, és a magyar millennium napjának kiszemeltem, véleményem szerint, hála legyen érte Istennek, teljesen megfelelt az elébe kitűzött céljának. Nem is tartatott meg Amerikában hasonló magyar ünnepély; amit az nyújtott, az teljesen pótolta az ünnepély programjából már eleve kizárt muzsikát és tánczvigalmakat, s az ezekkel járó kellemességeket és kellemetlenségeket. (...)

A délelőtti hálaadó istentisztelet fényét a segédkező paposság, továbbá a vendégül megjelent gör. Kath. b. s. egyelet s az idegeneknek különösen tetszett szép offeramenet s magyar egyházi nép-ének emelték. (...)

A délutáni ünnepély a minden zúgában megtelt Magyar Ház termében a program szerinti egymásutánban minden jo-

Cleveland alapításának századik évfordulóján a főtéren felépítették a város első házának másolatát (1796—1896)³⁸

gos igényt kielégítő módon a híveiknek megelégedés- és örömtől sugárzó arczainak színe előtt folyt le. (...)

Elég az azon, hogy a gyermekek mind, mert ki nem válogattam talán csak a legtehetségesebbeket, hanem mind egytől egyik, akik oskolánkknak növendékei voltak, a tömeges közönség előtt, édes szüleiknek nagy örömére és büszkeségére, bátran s megakadás nélkül végezték részint szavallati, részint párbeszédi vagy színműi szerepeiket, s úgy ők, meg a kicsinyek is valamint a hitközség chóruslányai, továbbá az ifjúsági meg a lovagegylet oly magyar, egy meg több dallamú s oly alkalmi énekekkel megrezegtették a levegőt, hogy belelányult bizonyára a szíve minden egyes magyar honfinak. Azután ott foglalt helyet a színpadon külön külön minden egylet elnökképviselője, lelkes szavallatával, mit esetről esetre alkalmi ének váltott fel, az egyletének dicsőséget szerezve, míg az orgonajáték, szalagképen, egy egységes koszorúba fonta a tárgysorozat különböző mozzanatait.”³¹

A műsort Ft. Bóhm Károly magyarnyelvű megnyitó beszéddel kezdte el, és angolnyelvű beszéddel folytatta Chimo (Csimó) Arnold. Azután felváltva következett: huszonöt szavallat, tizenöt ének, öt színmű és nyolcvanhárom ajándéktárgy kisorsolása, szórakoztatva a közönséget. Ezek közül a kor bemutatására egynéhányat felsorolok:

„AJÁNDÉKOK A MILLENIUM-ÜNNEPÉLYRE:

Prajner Jánosék egy szép nagy szentképet, Mari lánykájuk egy czukorszelenccét, S’erzovszky (Svirha) Istvánék egy díszes fűszerüveg garnitúrát s egy élő kakast, Molnár Antalék egy pipereállványt, Balázs Jánosék (a farmáról) egy kakast egy busel zabbal, s egy malacot egy busel krumplival (nem rossz falat a másnapi ,lébrde’-re!)”³²

A műsor végén az egyházmegye ügyvédje, Mr. P. J. Brady szónokolt, s újból a plébános, de most a zárószavakat mondta el. A kétszólamú, lelkes záróéneket pedig a leánykórus adta elő. A dallal a valóságnak megfelelő szöveget hallották: „Alko-

nyodik már a nap, minden nagyobb árnyat kap.” Ez a szöveg igazában csak az ünneplésükre vonatkozott, mert más értelemben persze, az amerikai magyar katolikusokat nem alkonyat, nem napnyugta fogta körül, hanem a napkelte, olyan, amelyben a napnak teljes fénye áldásként sugárzott ki rájuk.

ÁRPÁDHÁZI SZENT IMRE

A történelmi sors Szent Imre nevét adta Észak- és Dél-Amerikának. Az olasz Amerigo Vespucci utitársa volt Columbus Kristófnak. Négyszer utaztak vitorlás hajón Amerikába, oda-vissza. A megismert tengerről és földről Amerigo térképeket rajzolt a neve „Amerigo” aláírással. Ebből kifolyólag Európa népe Amerige földjének kezdte hívni az újonnan felfedezett földrészt. Mivelhogy Szent Imre neve népszerű volt, sok gyermeket, köztük Amerigót a Szt. Imre (latinul Emericus) nevére keresztelték. Így lett Szt. Imre neve Amerikának a neve.

(1492) — 1992-ben ünnepeljük Amerika felfedezésének az 500. évfordulóját.

(1892) - 1992-ben ünnepeljük a Szent Erzsébet egyházközségnek a 100. évfordulóját.

EREDMÉNYEK

Amerikában az akkori papok Ft. Böhm Károlyhoz hasonlóan kisebb-nagyobb területeken különböző sikerrel pasztorálva egyházközségeket alapítottak és templomokat építettek. Ennek eredménye az lett, hogy századunk 20-as éveinek kezdetére kb. 65 római és 21 bizánci szertartású magyar katolikus egyházközség létesült az Egyesült Államokban. A folyamatos munkálatokra példa, ahogyan Böhm Károly távoli, nagy területekre kiterjedő hithirdető munkájának ideje alatt a clevelandi Szent Erzsébet templom volt a központja, úgy a Monongahela folyó völgyében a pennsylvaniai McKeesport városban a Szent István templom volt a központ. Innen Ft. Kováts Kálmán segítette a híveket és papokat egyházközségeik megszervezésében és azok fejlesztésében.

McKeesporton kezdhettek templomot építeni, mert megérkezett a magyarok plébánosa. Toledóban pedig az új templomuk szentelését ünnepelték:

„AZ EZIDEI SZT. ISTVÁN-NAPJA
McKEESPORTON S TOLEDÓBAN
(1899. augusztus 25.)

McKeesporton, PA amennyiben a Pennsylvania államnak hallom rengeteg Kath. magyarsága, mely eddig pásztor nélkül szűkölködött, a csak minap megérkezett Kováts Kálmán úr személyében törvényes és állandó lelkipásztort nyerve, Szt. István napján az első magyar istentiszteletét meghallgathatta, olyat aminőt még nem ért. Ez az amerikai Kath. magyarság egyházi életében oly fontos mozzanat, melynek horderejét

most előre alig lehet még sejteni is. Fogadja McKeesport és környéke a legőszintébb szerencsekívánataimat, s azok, akik buzgólkodásának eredménye, a legelkötelezőbb hálanyilvánításom itt megörökített kifejezését. Éljen Ft. Kováts Kálmán pleb. úr!

Míg itt az alap lerakásán, úgy Toledóban a korona feltevésén áldomásozott az amerikai Kath. magyar. A toledói hitfeleink Ft. Paulovics R. pleb. úr vezetése alatt múlt ősszel fogtak bele a művükbe. Újévvel már bevonulhattak a saját templomukba, s most Szt. István napján, mikor a templomon és parókián kívül kész az iskola és a tanítótestvérak is, a Nagyméltóságú püspök úr küldetésében a Ft. püspöki titkár, Rev. G. F. Houck úr, a toledói templomok rengeteg főnyi egyleteinek díszfelvonulása, s fényes papi segédlet mellett az Amerikában ezennel Kath. magyar szentegyházat ünnepélyesen fölszentelte, s a magyar hitközséget a clevelandi egyházmegye többi hitközségeinek kötelékébe és rangjába formailag is fölvette.”

„ÉLJEN McKEESPORT” cím alatt Ft. Böhm Károly üdvözölte oltártestvérét és a McKeesport-i híveket:

„1900. szeptember 14.

Ez a hét esztendő tehát Isten kegyelméből valóban termékeny egy hét esztendő volt, ránk katolikus magyarokra nézve, s ha a most vasárnap McKeesporton, PA, lejátszódott jelenet után szabad jövődölnünk, úgy a bibliai második hét, de sovány esztendő csapása nem fenyeget. A Monongahela völgyi honfi és hittestvéreink Kath. vallási és magyar nemzeti lelkesültsége Ft. Kováts Kálmán plébános úr alatt a leáldozáshoz siető 19. század alkonyán egy bimbót fakasztott, mely ugyan csak a 20. század hajnalán fog kivirulni illetve gyümölcsét meghozni, de amely már most is mindnyájunk által ezer és ezerszer üdvözölve legyen.

Értem a McKeesporti Szt. István Kath. magyar templomot, melynek alapköszentelését most vasárnap tartották meg 1900. szeptember havában.”

Ft. Kováts Kálmán érdeme az is, hogy az ő meghívására az Isteni Megváltó Leányai apáca rend négy nővért küldött McKeesportba. 1912. szeptember 2-án érkeztek Sopronból avval a célkitűzéssel, hogy Kováts Kálmánt segítsék missziós munkájában a Monongahela folyó völgyének magyarjai között. Tartományházukat 1926-ban Pennsylvania állam Elizabeth nevű helységében alapították meg.

Egy harmadik központról Ft. Török István ad értesítést: „A Connellsville-i Szt. Imre egyházközség 1904-ben alakult. Alapító plébánosa Lőrík Béla atya volt. A templomot 1905. július 26-án szentelték fel. Ez az egyházközség négy tizeden keresztül a katolikus hit és a magyar kultúra szent tüzeinek hűségese őrzője volt, nemcsak Délnyugat-Pennsylvániában, de West Virginia északi megyéiben is. Védőszárnyai alatt lett önálló plébánia a 40 vértanúról elnevezett traugeri (Pennsylvania állam) magyar templom, amelyet a Szent Vince-főapátság látott el szolgálattal.

Két leányegyház is alakult: a Brownsville-i Jézus Szíve és a Daisytown-i Nagyboldogasszony, amelynek népe Szabó Nándor plébános atya vezetése alatt épített templomot.”³³

Bóhm Károlynak a következő leveléből tudjuk, hogy az 1900. év századfordulóján már hat róm. katolikus magyar templom volt Amerikában.

„1900. szeptember 14.

Ha a nagy Széchenyi mondása szerint a magyar vért úgy kell kímélni, hogy még annak az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmezni; hogya kellene akkor örülnünk, mikor gyarapszunk, magyar s hozzá katolikus irányban gyarapszunk. Már pedig a jelen számom ilyen gyarapodásról enged hoznom hírt. 1893-ban épült először is Clevelandban a Szt. Erzsébet magy. Kath. templom, iskola, s később rá a parókia, én alattam. Utána a New York-i Szt. Erzsébet tót-magyar templomnak hű magyar jellege és iránya megvédetett s állandósított, Ft. Dénes Ferencz plébános úr alatt. 1898 végén épült Toledóban

a Szt. István templom, iskola, parókia s tanítólak, Ft. Paulovits plébános úr alatt; azon tájban Throopon, PA épült magyar templomka, melyben Ft. Pavcso Endre a szomszéd scrantoni tót hitközség plébánosa szolgálja ki a magyarokat. Ezidén föl-épült Bridgeporton, CT a Szt. István magyar templom, Ft. Csaba György plébános úr alatt. A minap szenteltetett fel South Bendben, IN egy angoloktól megvett templom magyar Kath. templomnak Ft. Bíró Mihály plébános úr alatt. (Alakult 1893-ban.) Most még a clevelandi Kath. magyarok új iskola-épülete versenyez városunk bármely iskolaépületével. S legutóbb Fairport és Lorain egyelőre fiók-hitközségekké szerveződnek Ft. Brunkala József a clevelandi magyar káplán úr alatt.”

A gyarapodás folytatásáról a következőkben leírt pontos adatokat örököltük Bóhm Károlytól:

„HALADUNK
(1906. január 3.)

Így a minap egyszerre, két új örvendetes eseményről is számolhatott be Kath. lapunk, mit ezennel a Hírnöknek is, mint az amerikai magyar Kath. hitközségek krónikásának lapjain legalább röviden megörökítendő vagyok.

Főlemlítendőnek tartom s felette dicsérőleg kiemelem a Missouri állam „Grandin” nevű helysége eddig Kath. magyar családjának Szt. László égi védnöksége alatt hitközséggé való összeszerveződését, kik 40 hold földre tettek szert templom, iskola és parókia számára, s az iskolát fölépítve abban egyelőre egy lengyel plébános úr által kiszolgáltatva havonta egyszer istentiszteletet tartanak s közben építendő templomra gyűjtenek. Az Úr Jézus segítse meg őket! Mi volna — kérdem — ha minden egyes amerikai magyar katolikus csak 10-10 centjével adakozna rá? Címük: Hungarian Church Committee, Grandin, Mo.

A másodikról mai lapunk hoz kimerítő tudósítást. Az Erie Lake nyugati partján, Detroit szomszédságában fekvő

Derlay, Mich. Kath. magyarsága 120 család s 700 magános Ft. Klenner Hubert, magyarországi születésű, most 29 éves korú, algimnáziumi tanulmányait Kolozsvárott, papi tanulmányait itt Amerikában végzett, 1902-ben pappá szentelt, eddig a Szt. Erzsébet német parokián káplánkodott, lángbuzgalmú oltártestvérem önfeláldozása folytán már régebben kezdett szervezkedni, míg végre most 1906 szeptember 1-én ünnepélyesen törvényesen hitközséggé alakult, s lekipásztoruk az ő körükbe téve át lakását az istentisztelet rendes tartását f. hó 7-én megkezdte, egyelőre ugyan csak egy arra a célra kibérelt s kellőleg berendezett háléban. Foley I. Püspök Ő Méltósága rendkívüli kegyességének s a papjuk iránti nagybecsülésének fényesebb tanújelét nem adhatta, mint hogy már ezen első istentiszteletükön is megjelent s beszédében nyájának ezen magyar nemzetiségű részét mint magyart, mint Szt. István népét üdvözölte.

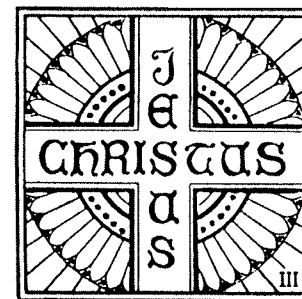
Mikor a delrayi magyar hittestvéreimet ezennel Kath. papi szívem egész melegével üdvözölném, s nekik fölötte szent szándékukhoz a legfényesebb sikert kívánnám, a hosszú évi tapasztalataim után el nem bocsáthatom őket anélkül, hogy összetett kezekkel ne kérném, hogy hitbuzgó s magyar hazafias érzelmű lekipásztoruknak, ki százsorta könnyebb és kényelmesebb jövőjét egyes-egyedül ő érettük üdvösségükért és magyarságukért föláldozta, háborítatlanul engedjék meg azt, hogy a beszerzett 240 láb hosszú s 154 láb széles telken a tervbe vett templomot, parókiát és iskolát mihamarább fölépíthesse, s ezek révén őket magyarokat megtarthassa, s utolsó szál lélekig az örök üdvösségbe bevezethesse. Isten éltesse az amerikai Kath. magyar hitközségek emez 'bébijét' a Szt. Kereszt Felmagasztalásáról nevezett delrayi hitközséget, kit nekünk magyaroknak az ég szép krizmusba adott!"

Az Egyesült Államok szomszédságában, Kanadában is folyamatban volt annak idején a magyarok bevándorlása. Az ő egyházi szervezkedésükről Böhm Károly rövid, de tartalmas sorokat írt az 1906. január 3-i levelében:

„Canada (Assiniboia tartomány) Stockholm városa területén az alig négy éves magyar települők 52 család egy 75 láb hosszú 32 láb széles, belül 16 l. magas fatemplomot emeltek, s szent karácsony napján ünnepélyesen s talán csak az égből található hason lelki örömmel megnyitották Isten dicsőségére s a magyar név becsületére. Lelkipásztoruk a magyar nyelvet önszorgalmából megtanult belga származású, Kaposvár és Eszterháza telepek magyar plébánosa, Ft. Pirot János úr, kit ez alkalomból egész t. olvasóközönségünk szíve mélyéből üdvözöl, s őszinte jókívánataival eláraszt.”

Minderről az úttörő és szervezkedési missziós munkáról, bármelyik államban történt, szól Szent Pál apostol a Korintusiakhoz írt levelében (3:5-5):

„Én ültettem, Apolló öntözte, de a növekedést az Isten adta. Nem számít sem az aki ültette, sem az aki öntözte, hanem csak a gyarapodást adó Isten. Az ültető és az öntöző egyek, el is nyeri mindegyik a jutalmát fáradozásához mérten. Istennek vagyunk ugyan munkatársai, ti meg Isten szántó földje, Isten épülete vagytok.”

Derlay, Mich. Kath. magyarsága 120 család s 700 magános Ft. Klenner Hubert, magyarországi születésű, most 29 éves korú, algimnáziumi tanulmányait Kolozsvárott, papi tanulmányait itt Amerikában végzett, 1902-ben pappá szentelt, eddig a Szt. Erzsébet német parokián káplánkodott, lángbuzgalmú oltártestvérem önfeláldozása folytán már régebben kezdett szervezkedni, míg végre most 1906 szeptember 1-én szent karácsony ünnepeken törvényesen hitközséggé alakult, s lelkipásztoruk az ő körükbe téve át lakását az istentisztelet rendes tartását f. hó 7-én megkezdte, egyelőre ugyan csak egy arra a célra kibérelt s kellőleg berendezett háléban. Foley I. Püspök Ő Méltósága rendkívüli kegyességének s a papjuk iránti nagybecsülésének fényesebb tanújelét nem adhatta, mint hogy már ezen első istentiszteletükön is megjelent s beszédében nyájának ezen magyar nemzetiségű részét mint magyart, mint Szt. István népét üdvözölte.

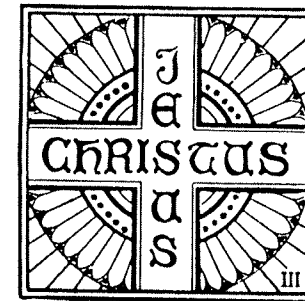
Mikor a delrayi magyar hittestvéreimet ezennel Kath. papi szívem egész melegével üdvözölném, s nekik fölötte szándékukhoz a legfényesebb sikert kívánnám, a hosszú évi tapasztalataim után el nem bocsáthatom őket anélkül, hogy összetett kezekkel ne kérném, hogy hitbuzgó s magyar hazafias érzelmű lelkipásztorunknak, ki százszorta könnyebb és kényelmesebb jövőjét egyes-egyedül ő érettük üdvösségükért és magyarságukért föláldozta, háborítatlanul engedjék meg azt, hogy a beszerzett 240 láb hosszú s 154 láb széles telken a tervbe vett templomot, parókiát és iskolát mihamarább fölépíthesse, s ezek révén őket magyarokat megtarthassa, s utolsó szál lélekig az örök üdvösségbe bevezethesse. Isten éltesse az amerikai Kath. magyar hitközségek emez 'bébijét' a Szt. Kereszt Felmagasztalásáról nevezett delrayi hitközséget, kit nekünk magyaroknak az ég szép krizmusba adott!"

Az Egyesült Államok szomszédságában, Kanadában is folyamatban volt annak idején a magyarok bevándorlása. Az ő egyházi szervezkedésükről Bóhm Károly rövid, de tartalmas sorokat írt az 1906. január 3-i levelében:

„Canada (Assiniboia tartomány) Stockholm városa területén az alig négy éves magyar települők 52 család egy 75 láb hosszú 32 láb széles, belül 16 l. magas fatemplomot emeltek, s szent karácsony napján ünnepélyesen s talán csak az égben található hason lelki örömmel megnyitották Isten dicsőségére s a magyar név becsületére. Lelkipásztoruk a magyar nyelvet önszorgalmából megtanult belga származású, Kaposvár és Eszterháza telepek magyar plébánosa, Ft. Pirot János úr, kit ez alkalomból egész t. olvasóközönségünk szíve mélyéből üdvözöl, s őszinte jókívánataival eláraszt.”

Minderről az úttörő és szervezkedési missziós munkáról, bármelyik államban történt, szól Szent Pál apostol a Korintusiakhoz írt levelében (3:5-5):

„Én ültettem, Apolló öntözte, de a növekedést az Isten adta. Nem számít sem az aki ültette, sem az aki öntözte, hanem csak a gyarapodást adó Isten. Az ültető és az öntöző egyek, el is nyeri mindegyik a jutalmát fáradozásához mérten. Istennek vagyunk ugyan munkatársai, ti meg Isten szántóföldje, Isten épülete vagytok.”

HŰSÉGES PÁSZTOR

Az imént idézett Szent Pál tanítása arra mutat, hogy a pap élete önzetlen szolgálat! Böhm Károly élete pontosan ezt tükrözte. Harminchét évet töltött itt új hazájában. Ebből csak tizenkét év munkájáról közölt ismertetést lapja, a Hírnök. Ez kevés ahhoz, hogy kimerítő jellemrajzot írjak róla, segítségemre jött azonban ezen szavakkal, melyeket ő saját papi hivatásáról leírt:

„1898. augusztus 12.

Sokkal fontosabb az, hogy a parlagok, melyeket felszántottam s az emlékezetből már javarészt kiment Isten igéjének magját bevettem, most úgy mint bő és örökké termő szántóföldek álljanak Isten dicsőségére, a Kath. vallás becsületére s az emberek gyönyörűségére. Igaz, hogy én egyesek gyöngeségeinek nem hízelegtem, a bűnöket s egyéb hanyagságokat, mint például a vasárnapi szentmise mulasztását és tivornyázást, a gyermekek vallás nélküli nevelését, a szent olvasmány elhanyagolását, leplezetlenül ostromoztam. De hát ezt nem tettem talán a magam értékeért s másrészt másképpen tennem nem is volt szabad, s nem is lett volna érvényes. Krisztus papjai nem a valás urai, hanem csak az isteni vallás hirdetői, az Isten titkainak a kiszolgáltatói. Ha azt akarják, hogy a művökre az ég rámondja az Ament, akkor nekik az égből jött törvényeket mellőzniök nem szabad. Hiszen nem én p. fogok annak idején világot ítélni jönni. Azért az hiába volna, ha én a Tízparancsolatnak vagy az egyház parancsolatainak egyikét-másikat törölném, elengedném, az utat mint Jézus mondja, kiszélesíteném,

a kaput önkényesen kinyitnám. Az hiába volna. Avval én a lelkeknek nem használnék, hanem őket csak még mélyebben a pokolba tolnám. Pedig nem azért hívnak engem a plézekre, s áldoznak költségeimre. Azért tehát vegyék szívesen, mikor a Kath. pap az Isten törvényeit hamisítatlanul hirdeti azoknak is, kik azokat követik, meg azoknak is, kik azok ösvényéről letértek. Tehát hűség! kitartás! ez az, mit odaharsogok mind azoknak, akik közt megfordultam. Mert nem azoknak, kik jót művelni kezdenék, azoknak sem, kik azt egy bármily hosszú darab ideig is gyakorolják, hanem csak, akik a jóban mindvégig állhatatosan megmaradnak, csak azoknak van ígérve az örök élet koronája.”

Főtisztelendő Bartkó Alajos, a clevelandi egyházmegye egyik papja, aki gyakran ministrált iskolás korában a Szent Erzsébet templomban, tanúsítja, hogy Böhm Károly sokszor még a vasárnapi litániák után is gyóntatott s a sok elfoglaltsága mellett önként vállalt szolgálatot az elmeegógyintézeti ápoltak rendszeres látogatására. Newburgh ismert külvárosába kellett utaznia. Autója sohasem volt. A városban gyalog vagy villamoson közlekedett. Angolul ritkán mondott szentbeszédet, ha szükség volt rá, angolul is beszélő paptársait hívta meg templomi szolgálatokra. Azt akarta, hogy a két nyelv, a magyar és az angol használata maradandó legyen.

1908-tól 1932-ig Hellhakó Jeromos O.F.M. ferences atya volt kisegítő lelkésze az egyházközségnek. Majd naponta utazott villamoson a kolostorból a Szent Erzsébet templomhoz. Az iskolában rendszeresen tanított. A tanórák közötti szünetek alatt szokása volt az udvarban a tanulókkal társalogni. Kedvenc, tréfás bírálata volt a „buta liba” kifejezés, amit gyakran hallottak tőle a gyermekek, de el is várták tőle.

A plébánia életében megjegyezni való események is sorozatosan fordultak elő. Böhm Károly eléggé részletesen írt ezekről is.

Az egyik:

„MINT GYÁSZOLTA HITKÖZSÉGÜNK
ERZSÉBET KIRÁLYNÉT?

(1898. szeptember 16.)

Mindjárt a borzasztó hír vétele után másnap feladtam a következő szövegű táviratot a cs. s k. Consulatushoz Pittsburghba: „Erzsébet királyné Ő Felsege ravatalára zokogva borul a clevelandi Szent Erzsébet Kath. magyar hitközség. Ünnepestélyes gyászistentiszteletet egyleteink kivonulásával 13-án 9 órakor.” Erre jött a következő válasz szintén táviratilag: „A nemzeti gyász ezen napjaiban fogadja köszönetemet főtiszteleendő úr távirati értesítéséért. Cs. és kir. Alkonzul.”

Az angol és német napi lapjainkban közöltettem a templomunkban tartandó gyászistentiszteletet a drága megboldogult lelki üdvéért.

Kedden de. 9 órakor Ft. Panuska és Paulovits urak segédlete mellett ünnepestélyes gyászmisét mondtam, abszolúcióval a felállított ravatalnál, s alkalmi gyász szentbeszéddel. A gyász istentiszteleten részt vett a Szűz Mária és a Szt. Anna két női egyletünk testületileg, a Szt. István ifj. egyletünk képvisellete zászlókkal, a Szt. Imre lovagegylet képvisellete díszőrséget állott a koporsónál. Jelen voltak iskolás gyermekeink, a többi hívő nép, s több a városi urak közül valláskülönbség nélkül. A chorusének latin volt, de megható volt, midőn a végén az egész jelen volt nép a „Ments meg engem Uram”-at énekelte.

A szertartás végén az egyletek a városi vendégekkel (Perczel Lajos, Magyar Mihály, Bloch bíró, Schwarz ügyvéd, Deutsch Vilmos urak) gyűlésbe léptek össze, melyen Perczel Lajos úr elnökölt, s amelyen Erzsébet kir. Magyarország körül szerzett érdemeit méltató szép beszéde után határozatba ment, hogy a gyászba borult I. Ferencz József magy. apostoli király Ő Felsegének táviratilag hódoló részvétnyilatkozatot küldünk: „Cabinet iroda — Bécs. Szt. Erzsébet Kath. magyar hitközség Erzsébet királyné lelki üdvéért tartott mai gyászmiséjén összegyűlt magyarság mély fájdalomát tolmácsolandó járul az apostoli király elé, kérve hódoló részvéte elfogadását.”

„A NÉPMISSIÓNK PROGRAMJA
(1904. augusztus 4.)

Július hó 28-én, a „Cunard” vonal „Pannonia” gőzösön, Ft. Denes Ferenc, New York-i, Csaba György bridgeporti, Messerschmidt Géza és Hajtinger Imre, passaici plébános urak által s énáltalam fogadtatva érkeztek meg szünidejüket amerikai magyar missiósutra szentelt, hódolva tisztelt vendégeink. Nagyságos és Ft. Dr. Prohászka Ottokár, budapesti tudományegyetemi hittanár, Ft. Izsof Alajos, a budapesti Mária Congregáció főnöke, a „Zászlónk” Kath. ifjúsági folyóirat szerkesztője, és Dr. Sebők Imre, a felsőreáliskolai hittanár urak, kik a tudományok ápolása mellett a hitbuzgalmi élet nagy zászlóvivői otthon, s így népmissiók tartása céljából történt eljövételük, amint egyrészt valóságos esemény számba megy, úgy másrészt drága magyar népünk hitélete s örök jövője tekintetéből határtalan horderejű.

A részletekre nézve megjegyezhetem, hogy augusztus 5-én a buffaloi reggeli hajóval érkeznek Clevelandba, ahol őket az egyleteink képviselői fogadják, az Eastből velük jövő, s mi a Westből elejükbe menő papokkal. Havas Boldog-Asszony ünnepe lévén a templomban fogadják a testületileg kirukkoló „Szűz Mária” és „Szt. Anna” egyleteink. Mind a három misszionárius vendégünk azonnal szentmisét mond, és Nagys. Prohászka úr alkalmi szentbeszéddel megnyitja a szentmissiót. Délután gyónáshoz járul a Szt. Anna egylet. Este fél nyolckor a Szt. Alajos és a Mária társulat s más fiatalság kap szentbeszédet. Szombaton 9-kor a Szt. Anna egyl. áldozik s a fiatalság gyónik, s este kap a fiatalság szentbeszédet. Vasárnap pedig a 9 órai szentmisén áldozik. Fél 10-re a négy férfiegyletünk teljes díszben s élén kadétjeinkkel, lovagjainkkal a magyar zenekarunkkal felvonul, s a fölötte szemlélt tartó vendégeink előtt elhaladva a templomba vonul az ünnepi szentmisére és prédikációra. Délután a litánia után ünnepestélyes fogadtatást adunk nekik az iskola dísztermében. Este fél nyolckor a templomban

konferencia különös tekintettel a műveltebb osztályra. Hétfőn szentgyónáshoz járul a Szűz Mária egyesület és más nem egyesületek. S így naponta kétszer, reggel a 8 órai mise után s este fél nyolckor missziós szentbeszéd. S naponta délután és este gyónatás egész szombatig. A férfiak és legények ki-ki törekedjék akkor meggyónni, amikor teheti, mert arra, hogy testületileg menjenek, nincs idő, az ifjaink a Szt. István napi gyónásukat szintén most végzik. Reggelenként már fél ötkor lehet járulni szentáldozáshoz, hogy a munkáját esetleg elhanyagolnia ne kelljen senkinek.

Kedves magyar népem! A szentmissiónál fönségesebb szellemi lakomát számodra nem készíthettem. S máskülönből is örvedetesebb valami alig érhet téged a világon. Magyar szülőházad legkiválóbb egyházi férfiai látogatnak meg, s majd szószéken majd gyónatószékekben, majd az oltárnál a te javadra dolgozni jönnek.”

„A SZENTMISSIÓ UTÁN (1904. augusztus 18.)

A Havas Boldog Asszony ünnepe reggelén megkezdődött népmissiónk most 14-én este ünnepélyes befejezést nyert s hitközségünk a tíznapi kalácsevés után visszatért a mindennapi fekete kenyérkéjéhez. Ha rá gondolok a dolog lefolyására s ha igazságos akarok lenni, úgy csak csupa hálaérzeteknek kell átadnom ezt az egy szegény, de boldog szívemet, mert fölségesen sikerült minden. Igaz ugyan, hogy a siker akkor volna mondható teljesded teljesnek, ha a Jó Pásztor által rám bízott magyar nyájból egyetlen egy lélek sem maradt volna meggyónatlanul s megáldozatlanul, bűnnel terhelt, kiengeszteletlenül. De hát így is, tekintve még a tíz nap ugyancsak rövidnek bizonyult voltát, az elért siker igenis nagyak mondható, mikor a munkák rendes folyása mellett, a felnöttek nehéz napi munkájuk után, mégis bámulatos lelkesedéssel és kitartással siettek a szentbeszéd meg hallgatására, s több mint 900 lélek sietett szentgyónás és áldozás által a misszió gyümölcseiben részesülni.

Prohászka úr szombaton már South Bendben kezdte meg a missiót, itt a másik kettővel vasárnap este fejeztük be. Közben pedig t. i. aug. 9-től 12-ig Ft. Izsóf úr tartott a daytoni (Ohio) hittestvéreinknek missiót, ahol 87 lélek járult a szentségekhez. Halljuk, hogy az egész rendkívüli szívéllyel és általános boldogság közt folyt le.

South Bendből St. Louisba mentek 3 napra, hogy az ottani magyar kolóniát is némi lelki vigaszban részesítsék. Onnét Sebők úr utazik Passaicba a magyar templom szentelésére és háromnapos misszió tartására, s onnét Bridgeportra négy napos misszió tartására, Prohászka úr pedig St. Louisból Omahába (Nebraska)-ba, s Izsóf úr South és East Chicagoba, s onnét E. Toledóba, ahol a 40 órai Szentségimádás tartatik. Prohászka úr 28-án este New Yorkba siet, hogy Sebők úrral 30-án már hajóra szállhasson hazafele. Izsóf úr Toledóban marad augusztus 31-ig, s úgy jön ide vissza, hogy még Youngstownban és Buffalóban tarthasson missiót. Igaz, igen rövidre van szabva az idejük, de azért önfeláldozó bizalmukban mindenhová törekednek eljutni, ahova csak meghívták őket.

SOUTH ÉS EAST CHICAGO

A kegyelem napjai rátok is felvirradnak. Folyó hó 20-án este a South Chicagói német templomban a jó s lelki ügyeteket nagyon a szívén viselő Rev. Blatter plébános úrnál kezd meg Ft. Izsóf Alajos úr a szentmissiót. Fölöslegesnek tartom titeket, kedves keresztény hívek, katolikus magyarok, külön figyelmeztetni arra, hogy ott legyetek egytől egyig, s ott testtel és lélekkel. A részleteket övele állapítsátok meg, mert köztetek marad egy álló hétig.

OMAHA (NEBRASKA)

Oh te messze nyugat drága magyar Kath. népe. Folyó hó 21-én, vagyis most vasárnap reggel körötökbe érkezik Nagys. Dr. Prohászka tanár úr, főhatósága megbízásából örökké

csak papokat képez a Krisztus egyháza számára, hogy tibennek is kiképezze a Krisztust, azaz a Krisztus hasonlatosságát, az örök üdvözülés ez alapföltételét. Útja valóságos apostoli bizom, hogy olyan leszen a fogadtatása is.”

Kegyhelyekre zarándokolni, a templom védőszentjének napját, mint búcsúnapot megünnepelni, a katolikusoknak általában ős szokása volt Európában. Bóhm Károly lelkipásztori gondviseléssel akarta látni ennek a szokásnak a folytatását itt, Amerikában is. Következő levele erről tanúskodik:

„FÖLHÍVÁS A CLEVELANDI SZT. IMRE
H. LOV. ÉS B. S. EGYLETTŐL
(1899. július 28.)

Cleveland Kath. magyarságához. — Az amerikai Kath. magyarság egy ritka ünnepet ülni készül. Tudvalevőleg az Amerikában második Rkath. magyar templom elkészült E. Toledóban, Ft. Paulovits R. pleb. úr lelkipásztorkodása alatt. Égi védőszentjéül a templom vallja Szt. Istvánt. Első magyar apostoli királyunkat. A templom ünnepélyes fölszentelése Szt. István kir. magyar nemzeti ünnepén, most augusztus 20-án, mely nap vasárnapra esik, fog végbemenni. Ugyan mely katolikus magyar nem tudná e mozzanat fontos és örökké nevezetes voltát méltányolni? A magyar nép sokat tart a szent búcsújárásra. Itt Amerikában nincs rá alkalom. Azaz, hogy nem volt, de most már lesz.

Így fogta a dolgot fel a Szt. Imre h. egyletünk, s egy búcsújárat rendezését határozta el a toledói magyar szentegyház fölszentelési ünnepélyére Toledóba, augusztus 20-ára. Természetesen az csak úgy létesülhet, ha az út oda s vissza azon egy vasárnapi nap keretén belül léssen megtehető, ha tehát külön vonat bérelhető, s a vasúti társaság a menetdíjat kellőleg leszállítja. Ha ebben sikerült is a vasúttársulattal megegyezésre jutni, s külön vonatot kapni, mely vasárnap vagy 3 óra hajnalban indulna s estefele a híveket ismét vissza hozná, és pedig szemé-

lyenkint összesen 2 d. 35 cent díj fejében, de csak oly föltétel alatt, ha 200-nál több tagból állna a zarándoksereg (200-on alul, de 100-on fölül kerülne 2 d. 70 centbe fejenkint).”

„1899. augusztus 25.

A mi magyar népünk a napi nehéz és durva gyárimunka mellett eszmének is tud még élni, s keserves napi keresetéből, a legégetőbb szükségleteinek kielégítését is megvonva magától, az eszmék oltárára is tud áldozni, fényesen bebizonyította avval, hogy a clevelandi Szt. Imre herceg lovag és bet. s. egylet lovagosztálya kezdeményezésére és fáradhatatlan utánajárására híveinkből egy 200 főből álló lelkes búcsúsereg alakult, s az innen 117 mérföldnyi távol Toledóban megtartott templomszentelésre elment, és pedig nem tán mulatni, hanem Szt. István kir. mint a magyar nemzet apostola iránt a kegyeletét leróni. Az ég kárpótolja őket bőségesen úgy fáradalmaikért, mint hozott áldozataikért. Te pedig, érdemdús Szt. Imre h. lovagegylet, fogadd lelkipásztori szívélyes szerencsekívánataimat ahhoz az újabbi drágakőhöz, melyet eddigi érdemeid koronájába ezennel nem egy más, hanem tenmagad a saját kezeiddel magadnak beillesztettél: benned a fiú hódolt atyjának, t.i. Szt. Imre, Szt. Istvánnak.”

A magyarok hűséges lelkipásztora arra hivatkozott, hogy a testi irgalmasság cselekedetei közül gyakran rászorulunk a holtak eltemetése idején. Ez még alkalmat adhat a további jótékonykodásra is. A dolgot így fogta fel és meg is valósította:

„HÁLA ISTENNEK!
(1906. május 31.)

Testvéröcsém temetése alkalmából egy mozgalmat indítottam meg. S az elvetett mag jó talajra talált hitközségünkben, megfogamzott, meggyökeresedett, szépen hajt, fenségesen virágzik s dúsan gyümölcsözik. Arra buzdítottam ugyanis híveimet, hogy kedveseik temetése alkalmával az amúgy is hamar

elhervadó, de azért jó költséges virágkoszorúk helyett inkább alamizsnát tegyenek le halottjuk koporsójára, alamizsnát vagy árvaházra, vagy kórházra, vagy menházra, vagy egyéb irgalmas intézetre. A koszorúból, ha mindjárt aranyból volna, a halottnak semmi haszna, semmi öröme nincs! Nem is tud róla. De ha alamizsnát adunk az ő nevében, s azután a szegény árvák, vagy betegek, vagy egyéb gyámoltalanok imádkoznak az ő lelkéért, azt az ő lelke igenis megérzi és szüntelen felénk kiáltja, hogy: „Kedves sógorom, vagy: édes néném, vagy: drága szülőm, vagy: aranyos jó barátom! Isten fizesse meg, hogy meg nem feledkeztetek rólam; megszolgálom százszorosán. Isten fizesse meg!”

Ez az, amit Isten nevében megkezdtem, s amit hívő lelkek folytatnak is, úgy hogy a nagy temetés 90 dollár alamizsnát hozott az árvaházakra, s az apácák nekünk, magyaroknak, hálálkodnak, hogy mi is segítjük őket az elhagyottak ápolásában. Buzdításul, s hogy a dolgot a közönség mindinkább megkedvelje, megörökítem a helyett az eddig adakozottak neveit. Az én halottam temetése alkalmából bejött éntőlem 25, öccse és a Vasskó családtól 16, Juhász Istvánéktól 10, lapunk személyzetétől 5, a szállagok költségeinek levonásával összesen 46 dollár: Demkó Istvánné szül. Tóth Lizi temetése alkalmából szerető édesanyjától 5, Braum Józseféktől 5, Iván Józseféktől 5, Milik Józseféktől 5, összesen 20 d. Kuzma Meri temetésén: gyászoló özvegy anyjától 10 d. Demkó István temetésén: apjáéktól 7. Braum Józseféktől 5, Szt. Erzsébet egylettől 2,50, összesen 14 d. 50 c. Ötven dollár már szét is lett osztva a Szt. Vince Szt. József, Szt. Anna és a Jó Pásztor intézetek közt, ami máskülönben a sírokon elhervadott, elrothadott volna.

Nem tudjuk, ki fog közülünk előbb feküdni a ravatalon. De ha észreveszed, hogy már hínak, hagyd meg életedben, hogy: „akik szerettek, koszorú helyett alamizsnát tegyenek a koporsómra’.”

AZ 1907 — 1932 ÉVEK

Ft. Böhm Károly 1907-ben püspöki engedéllyel Clevelandből Missouri állam St. Louis városába távozott, hogy ott a városban és környékén élő szép számú magyarság között missziós munkát végezzen. Innen ugyanazzal a szándékkal még tovább ment egy évvel később, IL állam East St. Louis városába. Később NJ állam Newark városába, majd NY államba Buffaloba, ahol annak a Szent Erzsébet egyházközségnek lett a plébánosa, amelynek alapjait az előző években ő segített lerakni.

A következő adatok a Szent Erzsébet egyházközség arany-jubileumi emlékkönyvéből valók:

„Ft. Böhm Károly utódja Szepessy Gyula plébános lett. Az ő tervei szerint épült 1917-ben az egyházközség hatalmas méretű díszterme, majd a hívek erősen megnövekedett száma miatt az akkor már kicsinek bizonyult első templom helyén egy új templom építésébe kezdenek. 1918-ban tették le az új templom alapkövét.”³⁴

Ennek a templomnak az építését 12 évvel előzte meg Ft. Böhm Károly komoly terve és bölcs előrelátása. Még 1905-ben kihirdette és el is kezdte a gyűjtést az új templomra:

„AZ ÚJ SZT. ERZSÉBET TEMPLOM ALAP

A nyolcszáz ülőhelyre berendezett templomunk mindinkább szűknek és elégtelennek bizonyul a kivált nagyobb ünnepeken vagy nevezetesebb vasárnapokon ide összeözönlő hívő sereg befogadására. Ez az eset beállt különösen most kará-

csony meg újév napján, úgy hogy a szószékem alatt illetve előtt összezsúfolódott népsokadalom látásán egészen elérzékenyültem s a kiszorultakon sajnálkozva kiadtam a jelszót. Kedves híveim! Minekünk nagyobb, illetve új templom kell. Amint már van egy 200 dolláros szentsír alapunk, meg egy 95 dolláros „Jézus Szíve” szobor alapunk, melyek a jövő nagyobb templomunk számára létesültek, úgy legyen egy a többi pénzekből külön kezelendő „új templom alapunk”, melyet ezennel Jézus nevében 50 dolláros ajánlattal megnyitok s a híveket az alapgyűjtésére ezennel a legszeretetteljesebben fölhívom. Természetesen nem úgy kell érteni a dolgot, mintha már holnap vagy holnapután belefognánk az építkezésbe. Nem. Előbb még az iskolát terhelő 6600 dollárt kell letörlesztenünk. De egyúttal némi alapot kell összehoznunk, hogy ne kelljen üres pénztárral belefogni egy 70-80 ezer dolláros műbe.

Az adakozók neveit esetről-esetre a Hírnök útján közzéteszem.

Eddig adakoztak.

Én 50 d., W. Hopkins a Belt Line vasúttársulattól 50 d. Halkovics József buzitai 5 d. Makránszky János id. 5 d. Összesen 110 d.”

A folytatása a jubileumi könyvből vett idézet:

„Az építkezés ideje alatt a plébánia dísztermét használták ideiglenes templomnak. 1922. február 19-én Schrembs József Cleveland jelenlegi érsek-püspöke nagy ünnepélyességgel áldotta meg az új templomot. Még ugyanabban az évben december 23-án Father Szepessy meghalt és az új templomból temették el a Kálvária temetőbe.

1923. január 14-én Bóhm Károly foglalta el újból régi helyét, mint a Szent Erzsébet templom plébánosa. 1925. január 3-án XI. Pius pápa Bóhm Károlyt pápai prelátnak nevezte ki. Az új plébánia 1926-ban épült és azt Csernoch János, Magyarország bíboros hercegprímása áldotta meg, aki éppen az Egyesült Államokban tartózkodott, a chicagói XXVIII. Nem-

zetközi Eucharisztikus Kongresszus alkalmából. Ugyanakkor, július 6-án ünnepelte az egyházközség monsignor Bóhm pappá szentelésének aranyjubiläumát. A jubileumi szentmisén a magyar szentbeszédet Csernoch bíboros érsek mondta, az angolt pedig Schrembs megyéspüspök úr. 1927. júniusban monsignor Bóhm leköszönt a plébániáról és mint kiérdemült plébános (Pastor Emeritus) továbbra is a plébánián lakott, egész haláláig: 1932. április 9-ig. Öt nappal később, 14-én lett eltemetve a Szent Erzsébet templomból, a Kálvária temetőbe.”³⁵

Az „Életünk”, az európai magyar katolikusok lapja 1985. szeptemberi számában egy rövid, de pontos mondattal határozta meg azt, hogy ki volt Ft. Bóhm Károly: „a magyar katolikusok élete első megszervezője”³⁶

A jó Isten bőségesen megáldotta olyan képességgel és annyi erővel, hogy hősiiesen teljesíthette bevándorolt magyar testvéreivel együtt küldetését.

Egy magyar író 1916-ban névtelen megjelent „Túl a nagy vizeken” című könyvében kiemeli Bóhm Károly akaraterős apostoli nagyságát. Szó szerint idézem:

„Lelki tekintetben nem tárult szemeim elé más egyéb, mint a bibliai tékozló fiú Jézus által elmondott története száz és ezer kiadásban.’ Ezeket jelenti Bóhm Károly legelső híradásaiban.

Noha ilyen elszomorító kép tárult szemei elé, ő apostoli lélekkel bírván, nem ijedt meg, hanem hozzáfogott nehéz munkájához. Akkora plébániát kapott, mint az egész Amerika. Ő volt akkor az egyetlen magyar pap az egész óriási kontinensen, hát őreá hárult a mindenféle szétszóródottan élő magyarok lelki gondozása. New Yorktól San Franciscóig, Canadától Texasig bejárta a prériket, ahol csak magyarokat sejtett. Megjárta a farmokat, gyárat, bányákat, városokat, telepeket. Lázasként kereste fel a katolikus családokat, prédikált nekik más nemzetek templomában, ha lehetett, kibérelt teremben

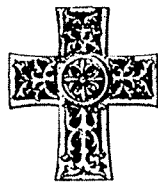
vagy éjszaka egy üres raktárban, ha nem ment másképp. Utazott express vonattal, tehervonaton vagy az „apostolok lován”, már ahogyan fordult. Amerre járt, a vallásos hazafiság, az élő hit virágai fakadtak nyomában. Végre Clevelandban, a magyarok amerikai Rómájában ütötte fel főhadiszállását és építette föl Árpád-házi Szent Erzsébet pártfogásába ajánlva azt a szép első magyar templomot és az első magyar iskolát.

„A lángszellemű apostol” — így írták jubileuma alkalmából Amerikában — most már haza sürgönyözheti „Veni, vidi, vici!” Eljött — hála a jó Istennek, hogy köztünk van. Láta nemzetét tékozló fiúként az idegenben, de most látja azt is, hogy a magyar haza szeretetét, az apák szent hitét lángban tartotta szívükben, ajkukról eltűnt az átok; hálára kulcsolják kezeiket, ima tör elő keblükből s térdre hullnak a fölséges Úristen imádására, hálaadásra. „Father” Böhm győzött! Ő az amerikai magyar katolikusok apostola!

Méltó arra, hogy nemzedékek hálaája dicsőítse meg egyszerű nevét.”

Mert ide tartozik, ismertetem Böhm Károly Hírnökének első, elindító számában 1894. október 24-én közölt szavait, és ezzel be is fejezem írásaimnak lényegét:

„Az egykori római győző így sürgönyözte meg (persze még nem telegráfdróton) győzelmét az otthoniaknak: „Veni, vidi, vici!” az az: Jöttem, láttam, győztem. Én, részemről, még csak az első két szót: veni, vidi — jöttem, láttam — sürgönyözhetném meg, sőt a másodikat sem még egészen, csak úgy félig. De nem is kívánkozom az egész után, elég nekem ez a „félig” is, mert borzalmas az nagyon.”³⁷

EMLÉKMŰVEK ÉS EMLÉKTÁRGYAK

Amikor a loraini Szent László Egyházközség káplánja voltam, egy alkalommal Ft. Rickert Ernő plébánossal szertartásra készültünk a sekrestyében. Ő elővett egy kelyhet és rámutatva mondta nekem: „Figyeld meg, ezzel misézett naponta Böhm Károly. Ez az övé volt.” Jó kézbe került a kehely, mert azóta annak az egyházközségnek a népművészeti múzeumában őrzik. Arany zsebóráját úgyszintén.

Azt a díszes kelyhet pedig, amelyet a Szent Erzsébet templom hívei Böhm Károly prelátnak ajándékoztak 1926-ban, aranymiséje alkalmából, a papok az esztergomi Keresztény Múzeumnak ajándékozták.

A Szent Erzsébet templom előcsarnokának kőfalán nagyméretű márványtábla aranyozott vésetű szavakkal örökíti meg Böhm Károly missziós körútjait.

Ft. Viglász Gyula nagy lelkesedéssel és erővel szervezett „Böhm alapítvány” néven egy bizottságot. Ennek célkitűzése volt országszerte megörökíteni a prelátnak emlékét. A bizottság tagjai közt voltak: Chimó Leó, Skriván Lőrinc, Grunda József, Miller Gusztáv, Somody István és Hornyák Edward.

A „Böhm alapítvány” rendezésében 1957. május 5-én a clevelandi székesegyházban ünnepélyes szentmisét tartottak, utána pedig díszebédet rendeztek. Még aznap délután a Kálvária temetőben az alapítvány által felállított sírkövet ünnepélyesen megszentelték. A sírkövet színes zománcolt címerek: a magyar és az Egyesült Államoké díszítik.

A Böhm alapítvány továbbá egy bronz domborművet is készíttetett Böhm Károlyról, amelyből országszerte minden

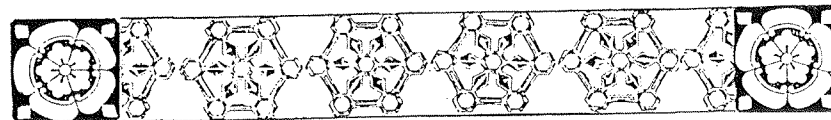
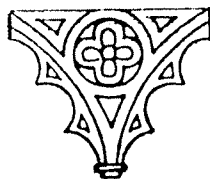
magyar katolikus intézménynek juttatott. Főként templomok előcsarnokában, dísztermek, iskolák falain található.

Egy nagyméretű emléktábla van Washingtonban, a Szep-lőtelen Fogantatás nemzeti bazilikának a kriptája melletti em-lékek termében (Memorial Hall). Közeliében, ugyancsak a falba beépítve található egy márványtábla Mindszenty József bíbo-ros emlékére, mely hősies életét hirdeti.

Ezek megszerzése, felállítása és 1960. augusztus 21-én tör-tént ünnepélyes avatási szertartása volt a „Bóhm alapítvány” utolsó, ilyenfajta ténykedése.

*A clevelandi Szent Erzsébet templom főoltárának
fülkéjében elhelyezett Szent Erzsébet szobor.*

RÖVID TÖRTÉNET ANGOLUL

The Early History of Saint Elizabeth Parish

A wave of immigration to Cleveland, Ohio from the kingdom of Hungary started during the eighties of the nineteenth century. The majority of the immigrants were Slovaks and Magyars. From among the Slovaks the well known Stephen Furdek, a seminarian, was ordained to the priesthood in Cleveland by Bishop Richard Gilmour in 1882.

In 1885 the Rev. Stephen Furdek organized St. Ladislav parish for the Slovaks and the Magyars. Under the leadership of Rev. John Martvon in 1888 a wooden church was constructed on Holton Avenue. In 1891 a school was built.

Parish membership increased to such a degree that there arose a need for two parishes, one for the Slovaks and one for the Magyars. The total difference of their languages also contributed to this need. With the approval of the bishop Most Reverend Ignatius Horstmann, the Magyars were allotted the task of starting the second parish. They, however were restricted from building a church until a priest from Hungary would come to be their pastor. He arrived on December 2, 1892. He immediately reported to the Diocesan officials. After the courtesies and the essential communications between them, he was formally named pastor of the parish. Before nightfall he was received as a guest of the Franciscan Fathers in their Friary on Woodland Avenue. The next day there was a reception for him in the small Magyar neighborhood where he was welcomed by John Weizer, a dealer in herbs and condiments (later a banker) and by the four parish councilmen Andrew Kuzma, Joseph Pipi, Emery Sedlak and John Juhasz. He learned that the financial record of the parish showed \$134.84 and the more important task of feeling at home with his people got underway. In order

to live among the parishioners Father Boehm became a tenant in a house on Holton Avenue owned by John Gyorgyi.

In the daily Magyar newspaper 'Szabadság' this announcement of Father Boehm was published December 15, 1892:

"The next divine service will be held in St. Ladislav Church. After that official accomodation for us there will cease. As per agreement we Magyars will be paid \$1,000.00 compensation toward the building fund, and also be given the church bell which we had dedicated to Louis Kossuth. With our efforts we are determined to build a church, one which will be known as the Magyar church, and which to all the world will unerringly represent the Magyar Nation."

The pioneer spirit of these men and their firm dedication to the building program resulted in the laying of the corner stone of the first Roman Rite Catholic Church of the Magyars in America on June 4, 1893. The structure was 48 feet by 100 feet, red brick with stone trimming, slate roof in drastically simplified gothic style having one bell tower with a spire and the main portal. The seating capacity was 800 and the cost of construction \$16,000.

On January 30, 1974 the name of this edifice honored as the first Roman Rite Catholic Church in America was entered on the list of the National Register of Historic Places. Ironically the commemorative plaque was not attached to the wall of this church, but rather, quoting from the register: "This church is the second building of the first Hungarian Roman Catholic Church in the United States." The first church was demolished in 1917 and on its site the second church was built. The corner stone was laid in 1918. The architect was Emile M. Uhlrich. (All should know that St. Ladislav parish in Lorain, Ohio has the distinction of being the first Catholic Hungarian parish in America, established in 1890. Their church (building) was completed in 1905, and exists to this day.)

The decision to build a second church was made by Father Boehm twelve years before the laying of its corner stone. In his church bulletin of January 1905 he announced to his parishioners that during church service on Christmas and New Year's Day he was deeply moved by the plight of those who overcrowded the church, and especially those squeezed up against the pulpit before

his very eyes. He then uttered the rallying cry: "My dear people, we need a larger church, better said, we need a new church!" He estimated a cost of about \$70-80,000.

Another bit of irony — the new church was not built during Father Boehm's pastorate. He was better known for his tremendous energy and dedication to missionary work in behalf of the Hungarians throughout the United States.

The Sunday February 19, 1922 edition of the *Cleveland Plain Dealer* carried this article:

"The new Catholic Church of Romanesque architecture for St. Elizabeth's parish, Buckeye Road S.E. and E. 90th street, will be dedicated by Bishop Joseph Schrembs at 9:30 this morning. The edifice cost about \$350,000. It will seat 1,300.

The bishop also will celebrate pontifical mass and at the end of the services will make an address. Church societies will be a guard of honor to the bishop as he nears the church.

Under construction since 1918, the new church has been built slowly so that when the work was finished "we would have a church of which the congregation and the entire city might be proud". Rev. Julius Szepessy, pastor of the congregation, said yesterday.

In a niche above the main altar a life size statue of the patron of the parish, St. Elizabeth is in place. The saint wears the robes and the crown of a queen.

Mayor Fred Kohler has accepted an invitation to attend the dedication and Councilmen John M. Sulzmann and Louis A. Petrash also will be present.

The sermon will be by Rev. Kalman Kovats of McKeesport, PA. Msgr. T. C. O'Reilly will be assistant priest to Bishop Schrembs in the celebration of mass.

Rev. Stephen Kincs, an abbot from Hungary, now giving a mission in Cleveland, and Rev. Father Gregory of the Franciscan monastery will be deacons of honor; Rev. Ladislav Neced and Rev. Joseph Toth, deacon and sub-deacon of the mass, and Rev. Richard J. Patterson, master of ceremonies; Rev. Ernest Rickert, Rev. Jacob Kuebler and Joseph Hartel also will assist.

Rev. Father Jerome of the Franciscan community is the only

assistant to the pastor in caring for a congregation of about 2,000 families. There are 1,400 children in the parochial school.

A banquet to be attended by the bishop, Mayor Kohler, city councilmen, the priests and members of the congregation will be served in the auditorium of the church following the dedication.”

The three classical styles of architecture, Romanesque, Renaissance and Baroque, have all been used to describe this church. The reason is because the exterior was built in an eclectic idiom.

The floor plan is a square structurally using nine equal square spaces within its inside area. When looking at the exterior of the building, we see that the sacristy and the apse give the building length as does the front elevation with the facade between two square towers added to the square area. The best description is recorded in the National Register of Historical Places. To quote — “the facade is clearly patterned after such seventeenth century Roman churches as S. Agnese in Piazza Navona.” However, the building is wider in proportion to its height and length than a typical Italian church, and the design of the facade cleverly disguises this fact. In the disposition of these elements the facade actually resembles Chartres more than anything Italian or Baroque. “The center portal is framed by two columns supporting a pediment with a concave architrave and containing a large cartouche inscribed ‘JHS’. Above the entrance is a rose window. The two massive towers are solid and square to the roof level; then there are square open belfrys and open octagonal lanterns with ovoid cupolas. The side and rear elevations are completely flat and unornamented. The side elevations have six tall round-arched windows, and the rear elevation has a polygonal apse.

The entrances lead to a vaulted vestibule which runs the entire width of the facade. The interior space of the sanctuary has some features of a basilican plan, but is less of an aisled nave than a large square auditorium with a colonnaded center aisle. The aisle has three wide bays divided by tall composite columns supporting an architrave on which rests a groined vault. There is no clerestory. The apse has a three-part ribbed half-dome above lunettes with round oculi. On either side of the aisle there is a large open rectan-

gular space with flat ceilings. These ceilings are divided into square bays with octagonal relief panels. The round-arched windows in the side walls have excellent pictorial stained glass. In essence, the openness and width of the interior have the clarity of a classical space.”

The style of the main altar and the two side altars is Italian Renaissance. At the apex of each altar are statues of human and cherubic figures. Also above each station of the cross two cherubic figures hold a light fixture. They are not sculptured in contorted attitudes as are baroque decorations. There is nothing baroque or rococo in this church. The interior is so faithful to symmetry and proportion that it is in fact Renaissance.

The National Register calls this church of limestone construction “a superior work of eclectic architecture” significant for its architectural style.

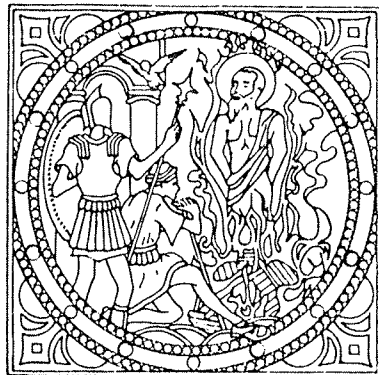
May 26, 1989

Rev. Francis A. Karpi

St. John Chrysostom 347-407
Evangelization

St. Polycarp 69-106
Martyrdom

Pope St. Gregory the Great with his parents
540-604
Authority

St. Anthony of Padua 1195-1231
St. Francis of Assisi 1182-1226
Tranquility

St. John Vianney 1782-1859
Reconciliation

St. Elizabeth of Hungary 1207-1231
Almsgiving

FORRÁSOK — UTALÁSOK

Az oldalszámokkal jelölt források a Szent Erzsébet Amerikai Hírnöke című könyvre vonatkoznak, melynek lapjai kétszer számozottak I-től 419. oldalig. Az alábbi felsorolásnál látjuk a két résznek szükséges megkülönböztetését avval, hogy az első rész jele „I” és a másodiké „II”.

¹ 137 — I

² 1 — I

³ *Böhm Károly és kora 1876*, Eordogh Elemér Prelátus

⁴ *Az amerikai magyarság múltja, jelene és jövője*, Kohányi Tihamér

⁵ *Az amerikai magyarság múltja, jelene és jövője*, Kohányi Tihamér

⁶ 3 — I

⁷ 2 — I

⁸ 271 — II

⁹ 230, 231 — II

¹⁰ 187 — I

¹¹ 170 — I

¹² 223 — II

¹³ 218 — I

¹⁴ 170 — I

¹⁵ 163, 164 — I

¹⁶ 342 — II

¹⁷ 243 — II

¹⁸ *Katolikus magyarok Észak-Amerikában*, Ft. Török István, 54-55 oldalak

¹⁹ 284 — II

²⁰ 268, 269 — II

²¹ 312 — II

- 22 285 — II
- 23 304 — II
- 24 *Böhm Károly levele, 1898. június 17.*
- 25 265 — I
- 26 128 — II
- 27 *Az amerikai magyarság múltja, jelene és jövője, Kohányi Tihamér*
- 28 *A History of the Ursuline Nuns of Cleveland, 1951*
- 29 286, 287 — II
- 30 318 — II
- 31 334, 335 — II
- 32 312 — II
- 33 *Katolikus magyarok Észak-Amerikában, Ft. Török István, 1978, 134. oldal*
- 34 *Golden Jubilee, 1892—1942, Tanos Árpád Prelátus*
- 35 *Golden Jubilee, 1892—1942, Tanos Árpád Prelátus*
- 36 *Életünk, 1985 szeptember*
- 37 1 — I
- 38 *Cleveland Plain Dealer, 1989 augusztus*
Forum — Essay and Comment
- 39 *Cleveland Plain Dealer, Pictorial Magazine, January 1, 1950*
(Cleveland Automobile Club/Andrew J. Kraffert)

